

Fylogeneze a diverzita vyšších rostlin

Krytosemenné: úvod

Petr Bureš

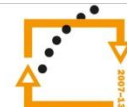
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Angiospermae (krytosemenné)

Fylogeneticky nejvíce odvozená a druhově dnes naprosto dominantní příbuzenská skupina vyšších rostlin

Habitus: byliny i dřeviny rozmanitého vzhledu a různých ekologických nároků

Krytosemenné = nejbohatší linie vyšších rostlin

Druhová diverzita vyšších rostlin

krytosemenné

90,1 %

nahosemenné

0,3 %

monilofyty

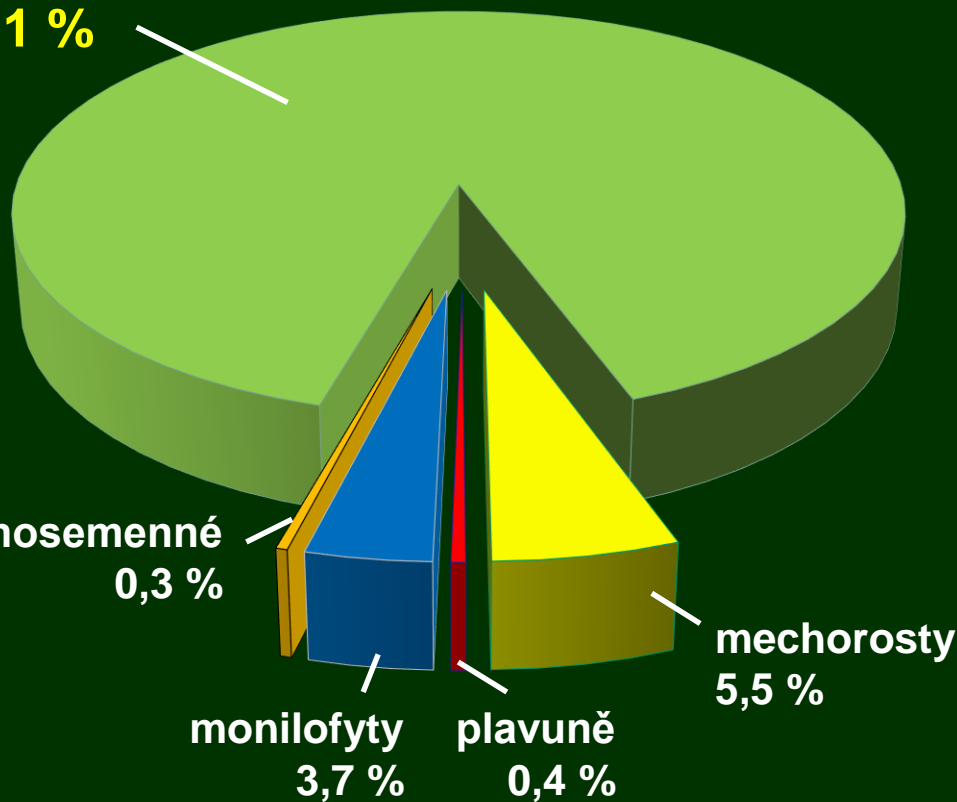
3,7 %

plavuně

0,4 %

mechorosty

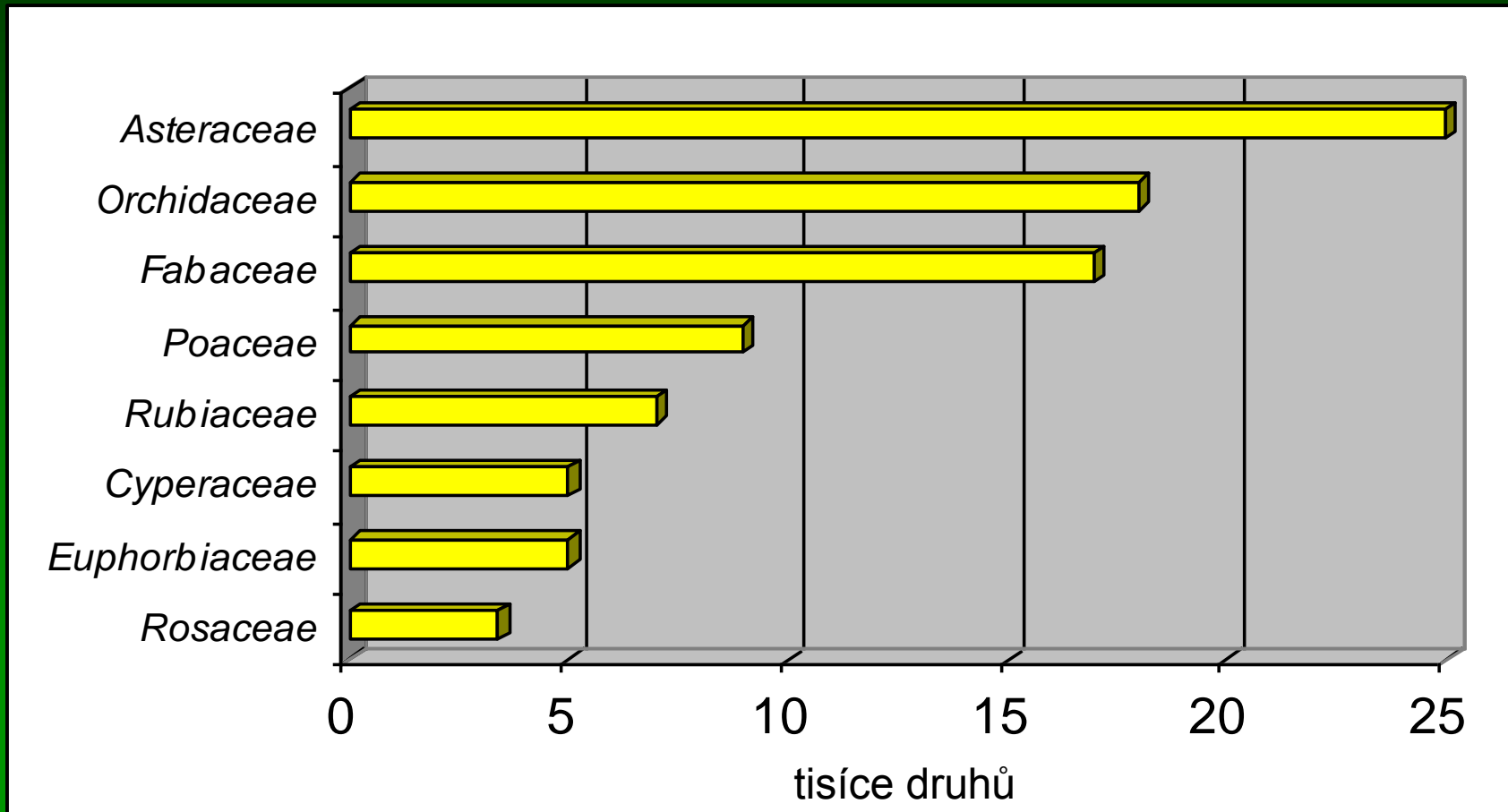
5,5 %

Diverzita není rovnoměrně rozložena

Osm druhově nejbohatších čeledí krytosemenných

Skoro celá 1/10 druhové diverzity krytosemenných připadá na *Asteraceae*.

Diverzita není rovnoměrně rozložena

Opačný extrém = 8 monotypických čeledí (zahrnujících jediný druh) = *Amborellaceae*, *Butomaceae*, *Drosophyllaceae*, *Gomortegaceae*, *Nelumbonaceae*, *Scheuchzeriaceae*, *Maundiaceae*, *Aphloiaceae*

Amborella trichopoda

Butomus umbellatus

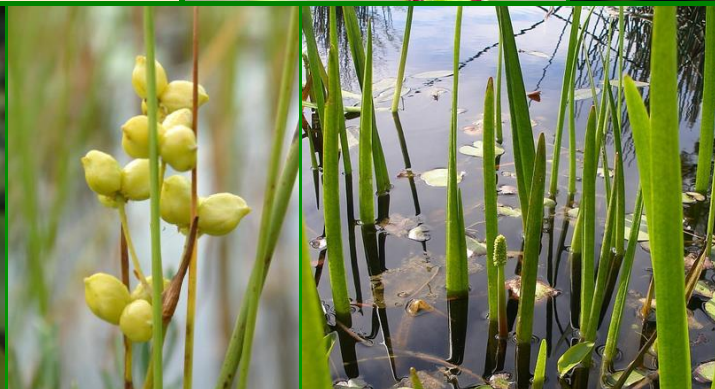
Drosophyllum lusitanicum

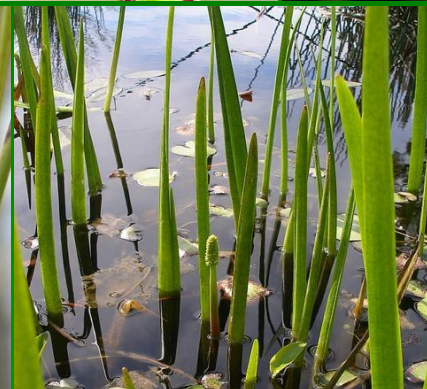
Gomortega keule

Nelumbo lutea

Scheuchzeria palustris

Maundia triglochoides

Aphloia theiformis

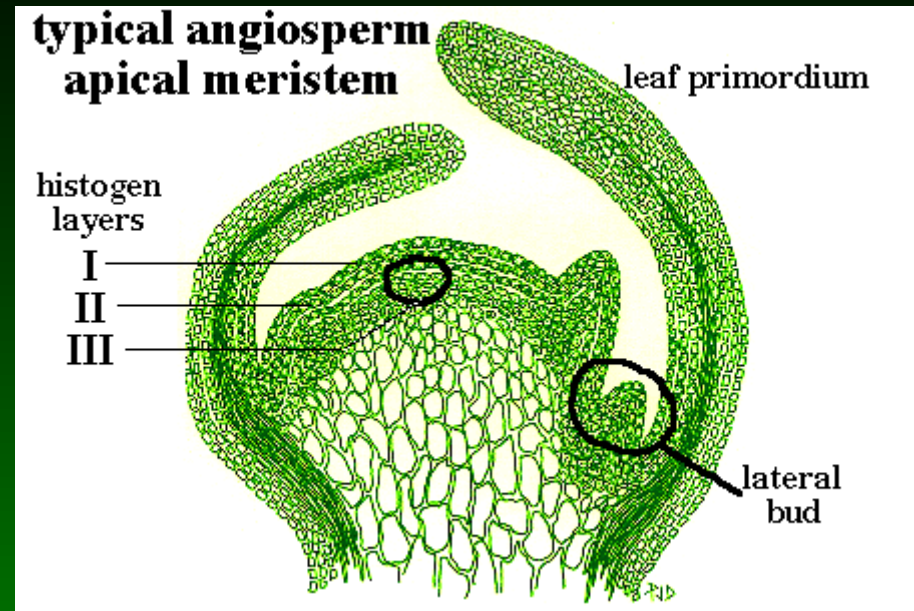
Apikální meristém

- mnohobuněčný
vícevrstevný

- diferencovaný na

(i) jedno- až
vícevrstevnou tuniku
dělicí buňky ve směru
kolmém na povrch

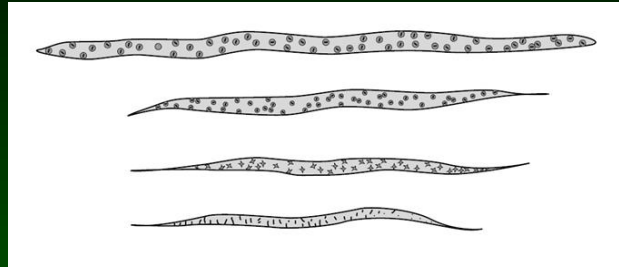
(ii) korpus dělicím buňky
rovnoběžně s povrchem

Struktura xylemu – kromě tracheid i tracheje a fibrily

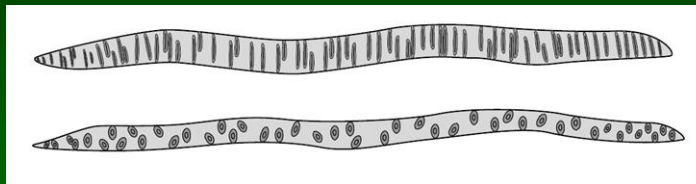
- fibrily →
= xylemový sklerenchym

tenké
do 10 μm

mechanická funkce > vodivá funkce

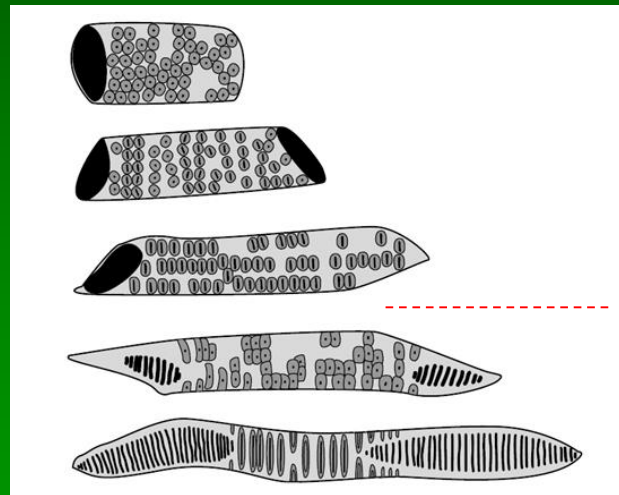
- tracheidy →
nemají terminální otvor
15–40 μm
- tracheje

**mechanická +
vodivá funkce**

- xylemový parenchym →
jediná živá součást
xylemu – zásobní
depozice škrobu – je i u
nahosemenných

50–500 μm
široké

mechanická funkce < **vodivá funkce**

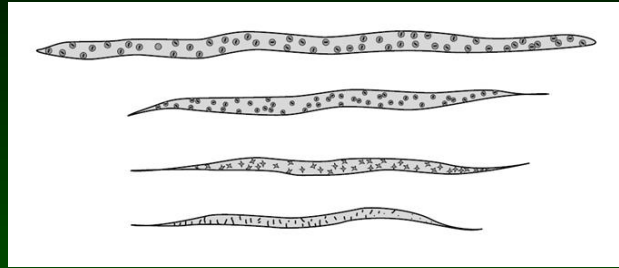
tenčí se schodovitou
terminální perforací

Struktura xylemu – kromě tracheid i tracheje a fibrily

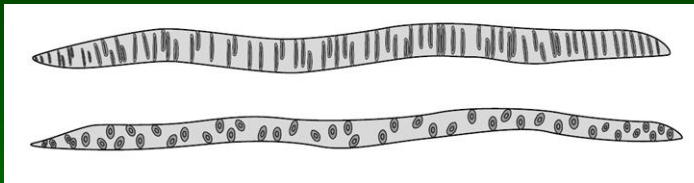
- fibrily →
= xylemový sklerenchym

tenké
do 10 µm

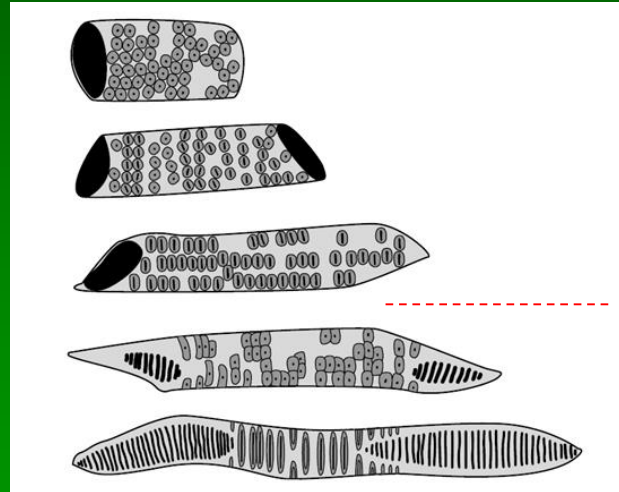
mechanická funkce > vodivá funkce

- tracheidy →
nemají terminální otvor
15–40 µm

mechanická + vodivá funkce
fylogeneticky původní

- tracheje →
50–500 µm široké

mechanická funkce < **vodivá funkce**

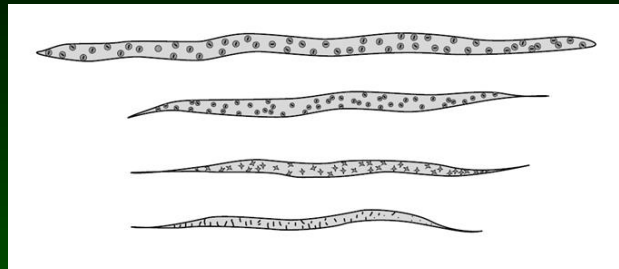
- xylemový parenchym →
jediná živá součást xylemu – zásobní depozice škrobu – je i u nahosemenných

tenčí se schodovitou terminální perforací

Struktura xylemu – kromě tracheid i tracheje a fibrily

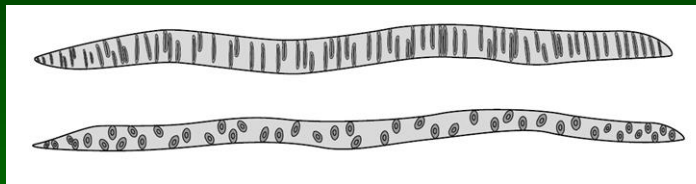
- fibrily →
= xylemový sklerenchym

tenké
do 10 μm

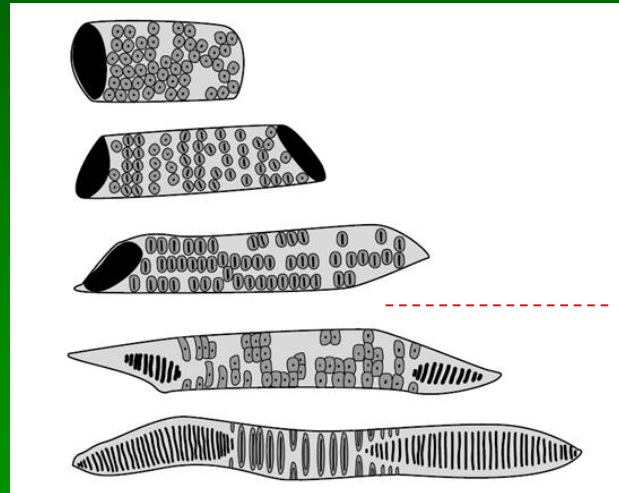
mechanická funkce > vodivá funkce

- tracheidy →
nemají terminální otvor
15–40 μm

mechanická + vodivá funkce
fylogeneticky původní

- tracheje →
50–500 μm
široké

mechanická funkce < **vodivá funkce**

- xylemový parenchym
jediná živá součást xylemu – zásobní depozice škrobu – je i u nahosemenných

tenčí se schodovitou terminální perforací

Tracheje krytosemenných mají často úplnou terminální perforaci, u primitivnějších ještě se schodovitou terminální perforací

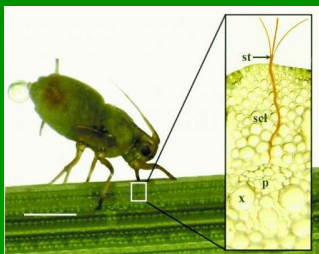
Struktura floemu

- místo sítkových buněk **sítkovice** – navazují jedna na druhou jako tracheje
- místo Strassburgerových (albuminových) buněk (typických pro nahosemenné) mají sítkovice krytosemenných – **buňky přidružené**

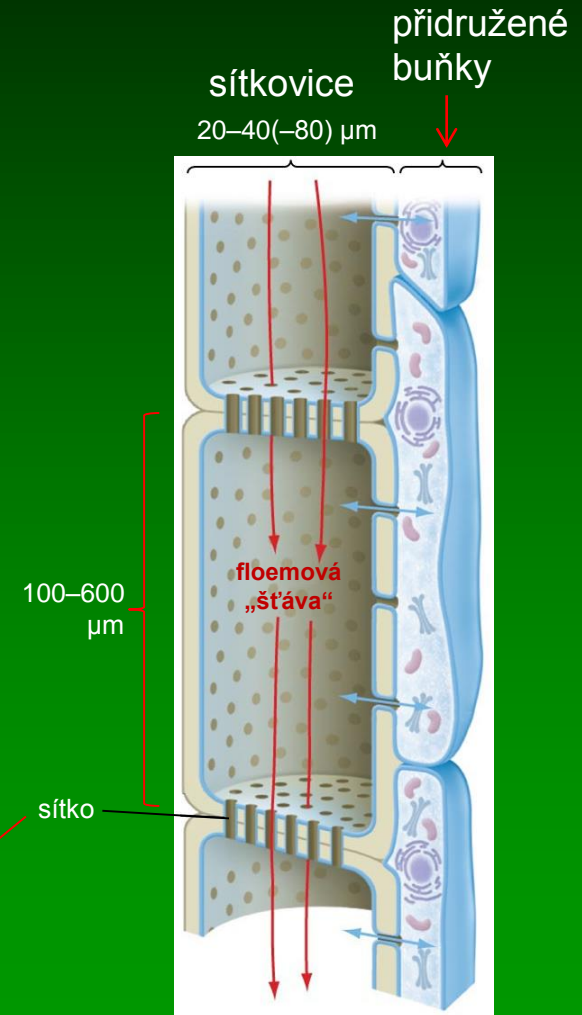
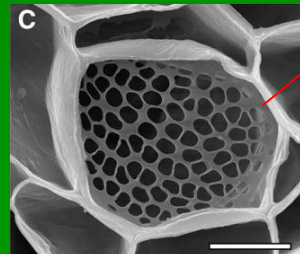
Floémová „šťáva“ = asimiláty (hlavně cukry) z listů

- meristémy
- zásobní orgány (kořeny, plody)
- zásobní pletiva (parenchym)

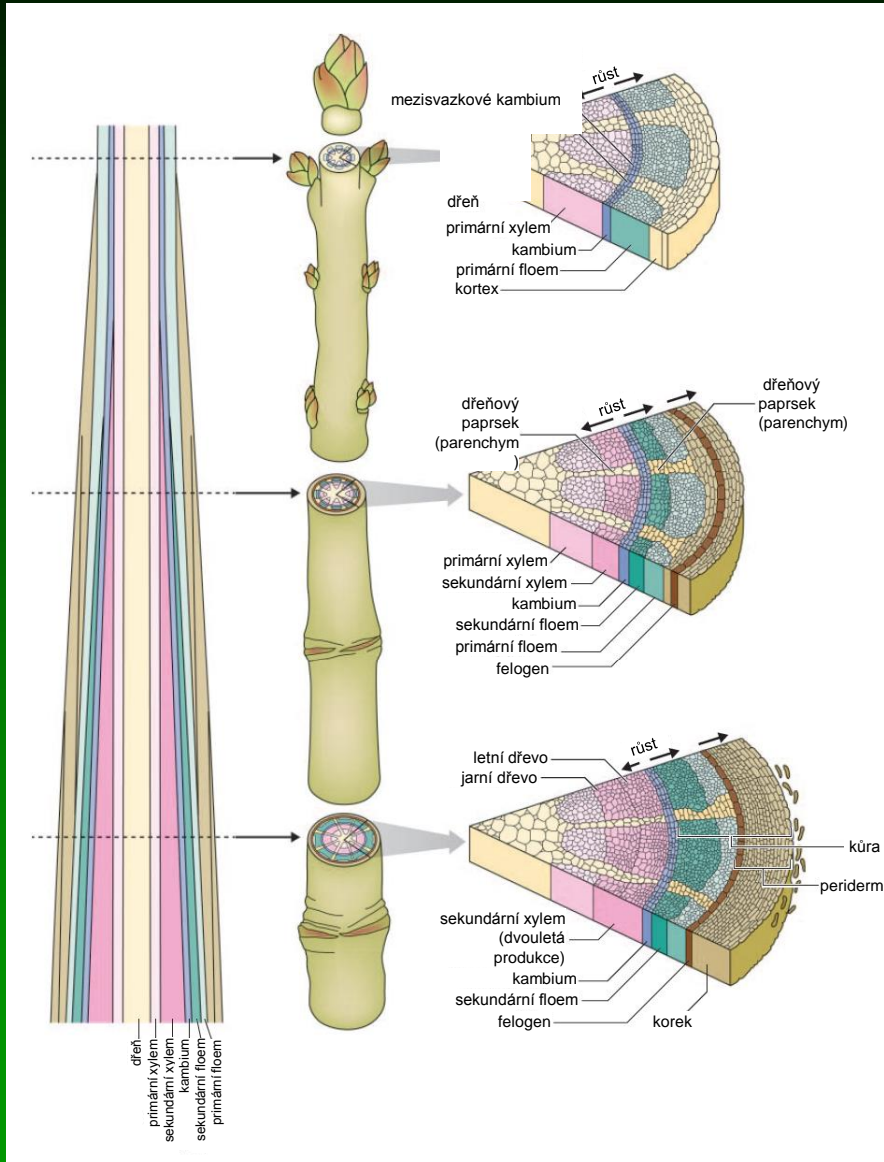
Životnost sítkovic v temperátní zóně = zpravidla jedna sezóna – na podzim se ucpávají kalózou

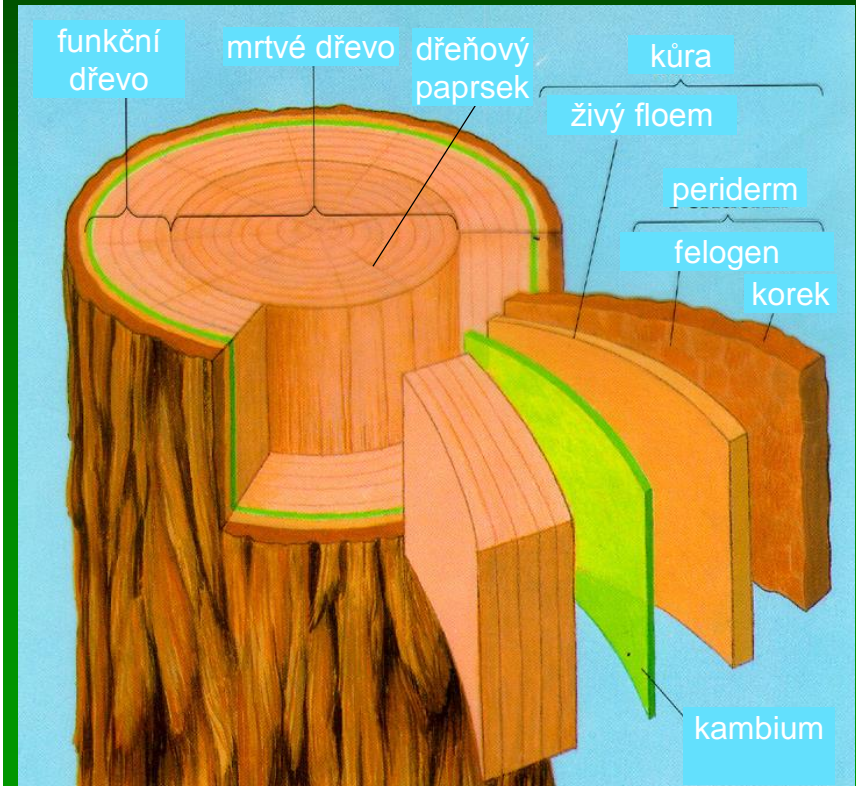
mšice saje
na floemu
cukrový
roztok

Sekundární tloustnutí

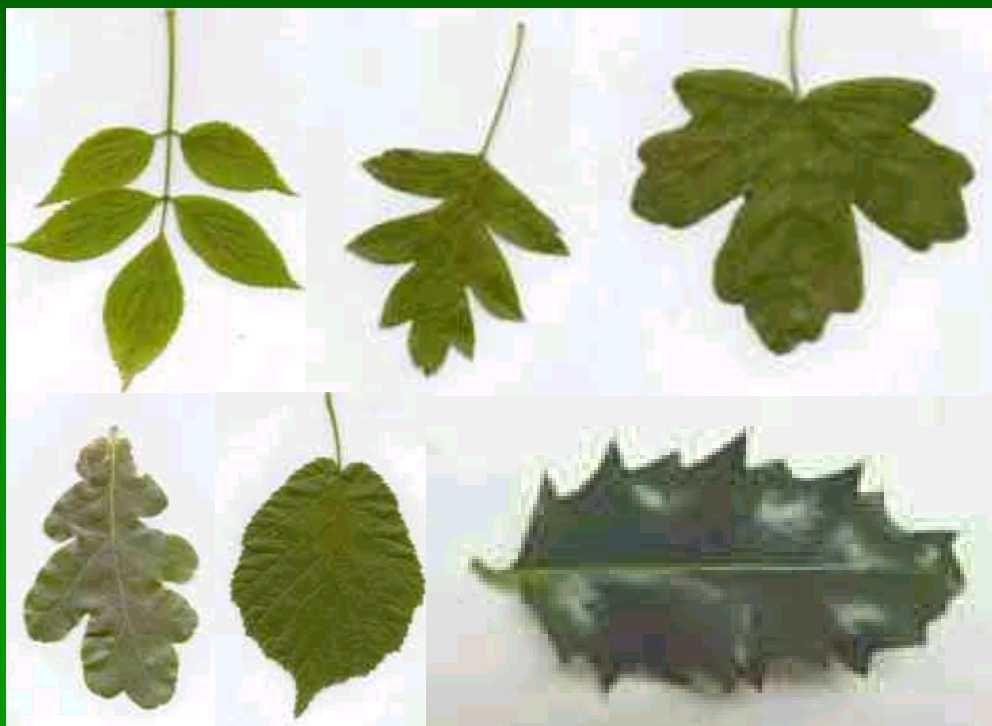

– pozice svazků původního eustélé ve ztlustlém kmeni jen sotva znatelná – tvoří ji „díly“ dortu oddělené dřevovými paprsky (původně parenchymatickou dřeví mezi jednotlivými svazky); mezi tyto „původní“ dřevové paprsky se směrem k obvodu kmene „vkládají“ činnosti kambia další dřevové paprsky

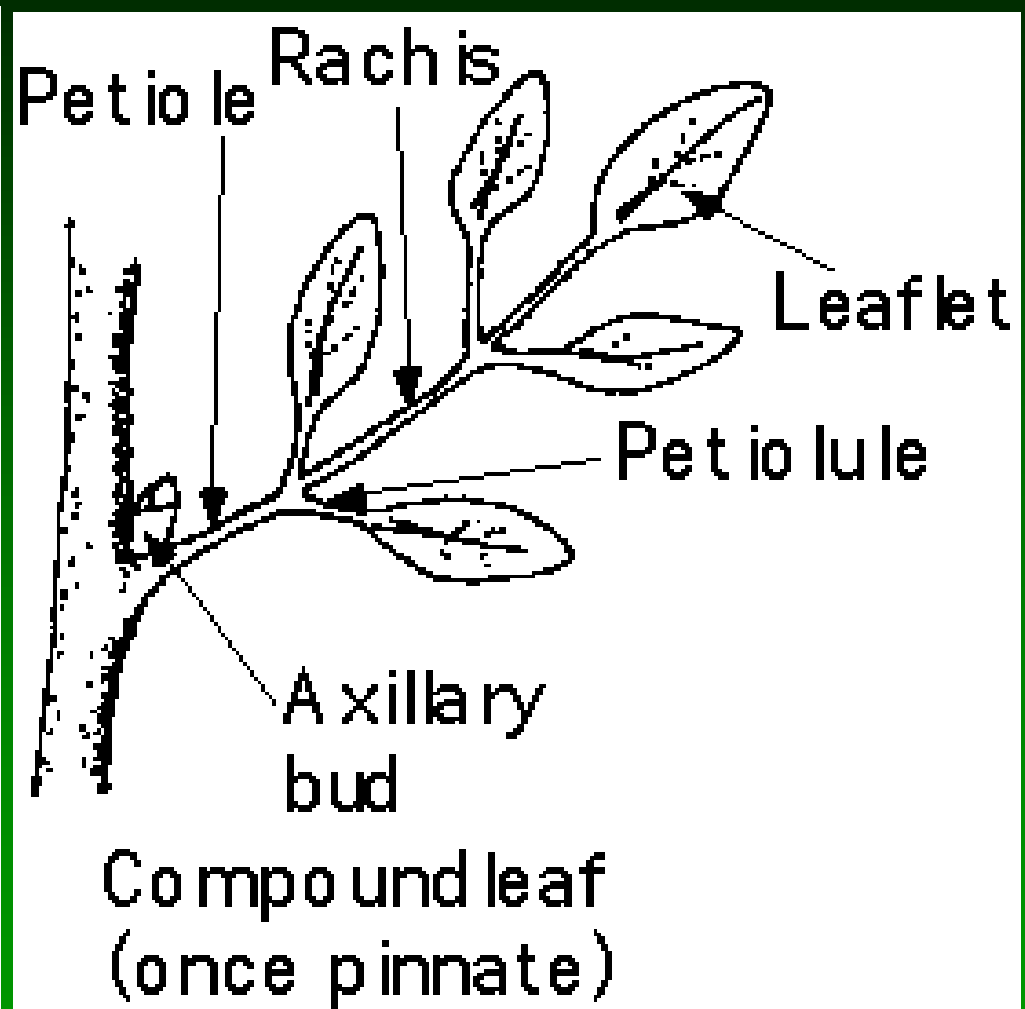
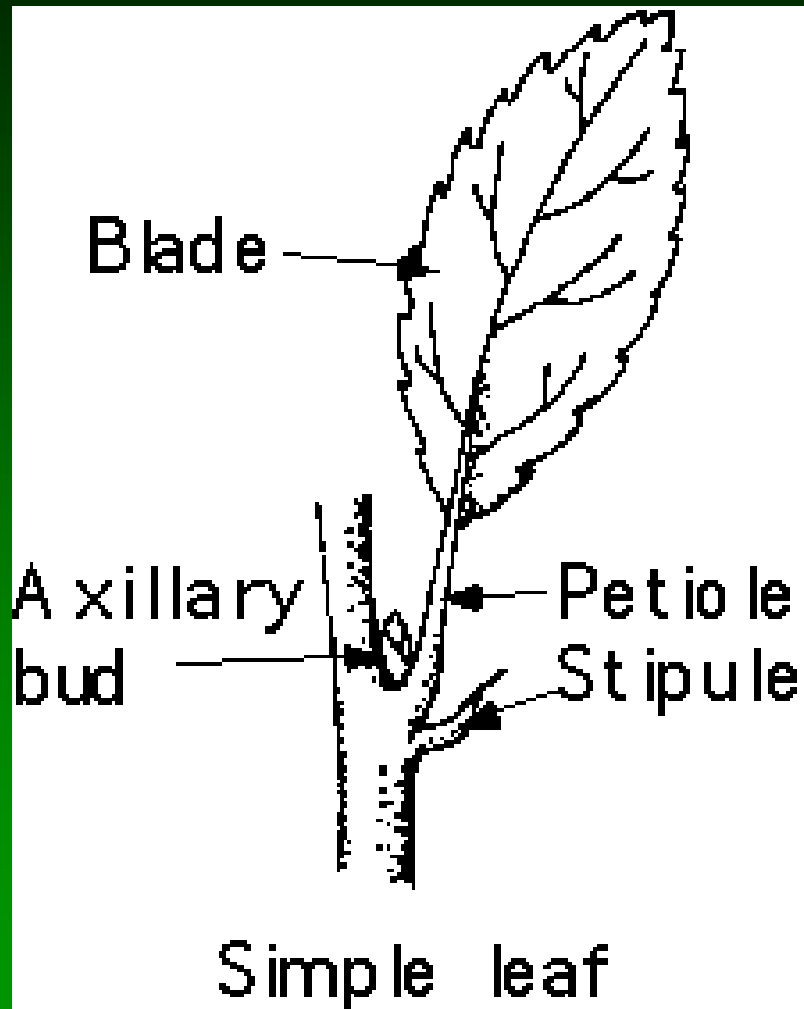

Listy – tvarově a velikostně rozmanité
– opadavé i vytrvalé

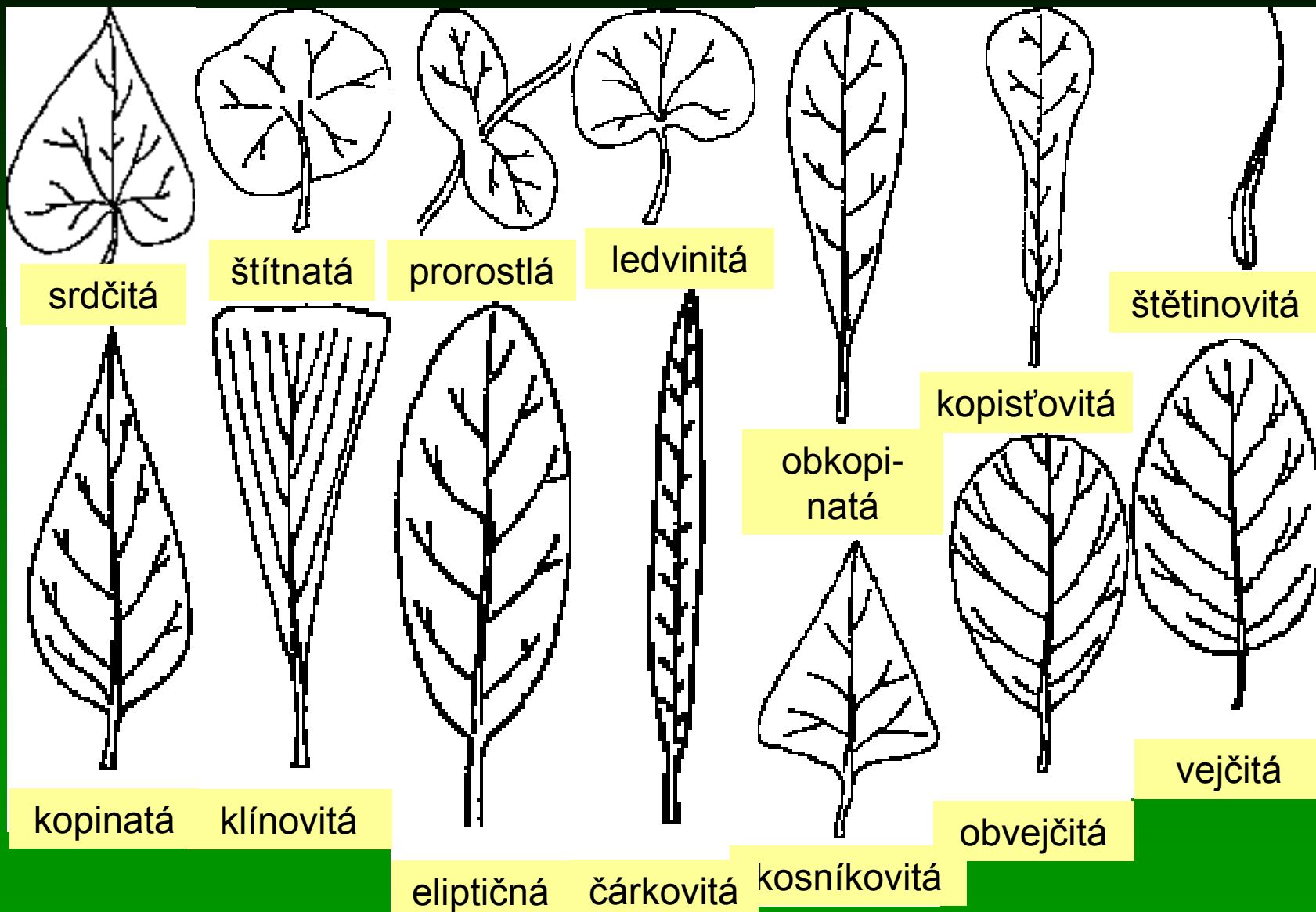
Žilnatina – dlanitá,
– zpeřená nebo
– rovnoběžná

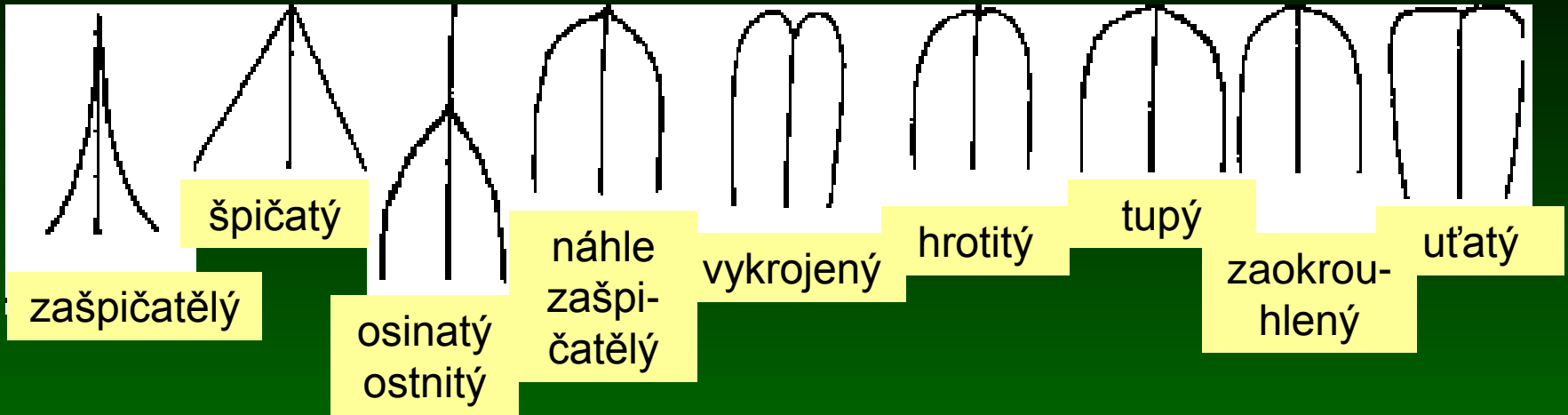
Listy jednoduché nebo složené (z lístků)

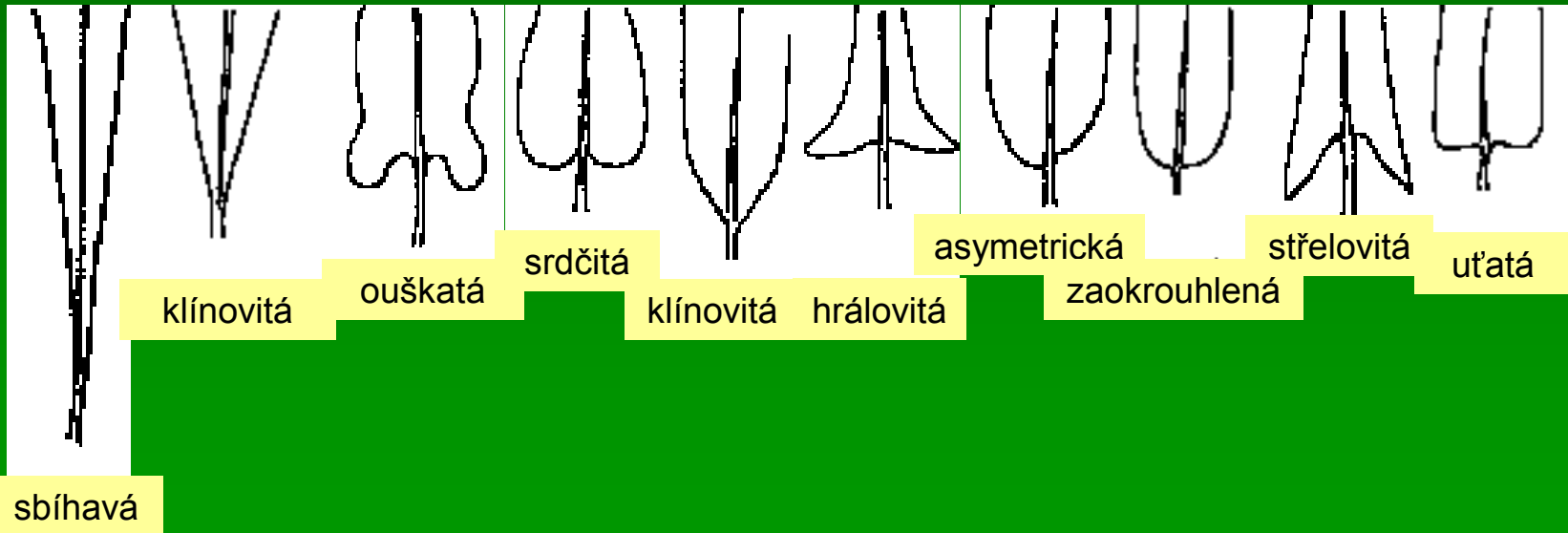
Nejčastější tvary listové čepěle

Tvary vrcholu listové čepele

Tvary báze listové čepele

Listy podle charakteru okraje

celokrajný

chobotnatý

vykrajovaný

dvojitě zubatý

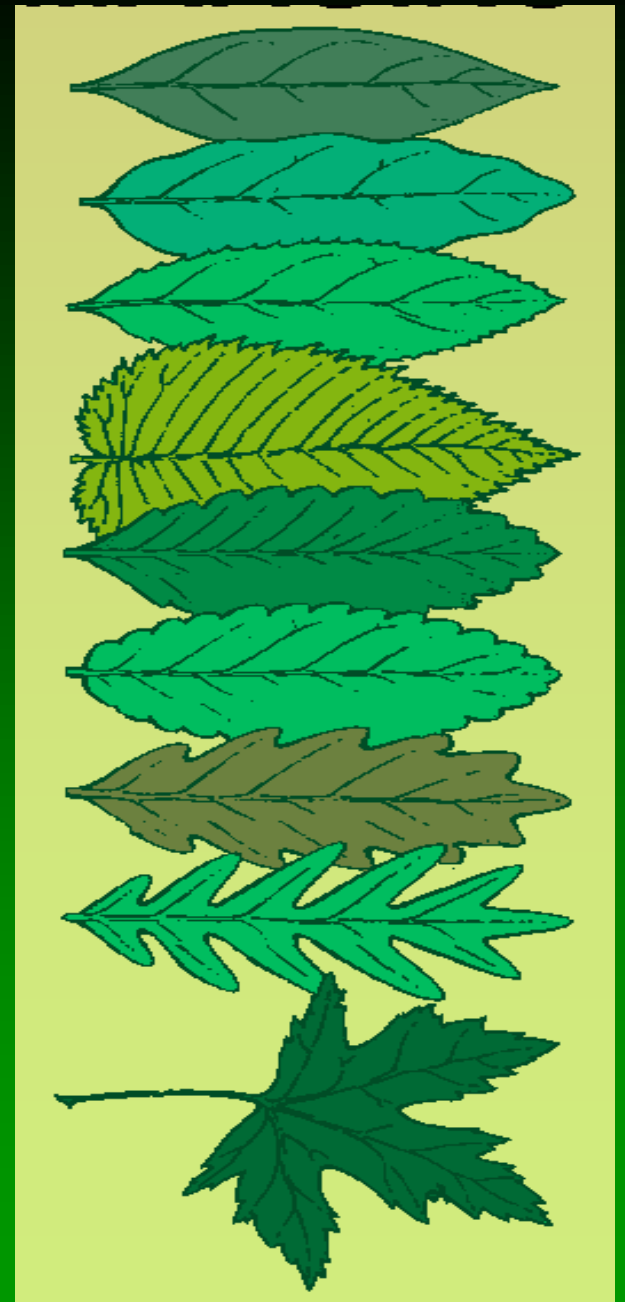
vroubkovaný

zubatý

peřenolaločný

peřenosečný

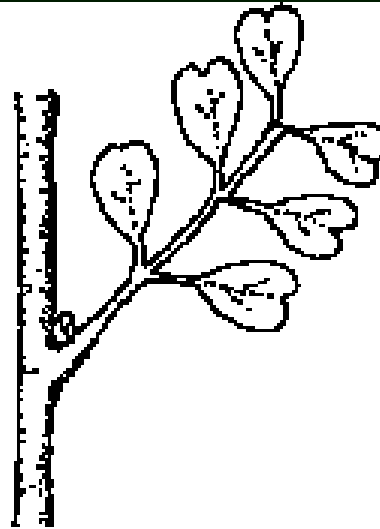
dlanitosečný

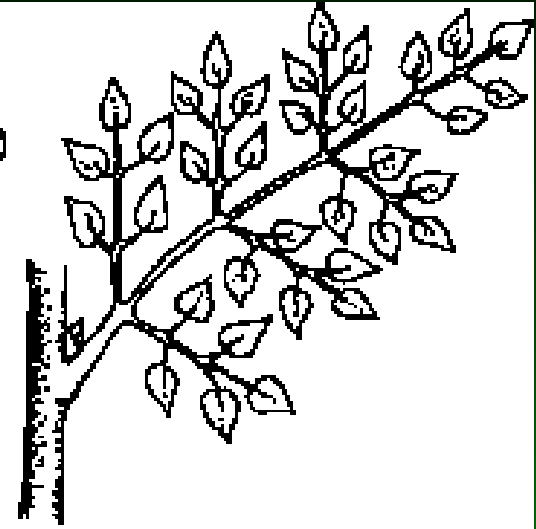
Typy složených listů

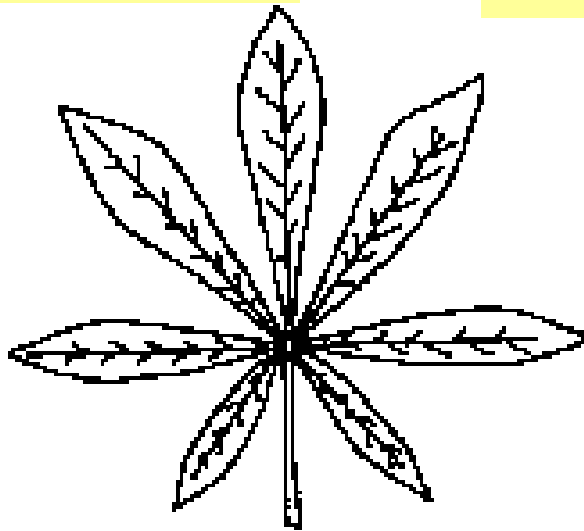
lichozpeřený

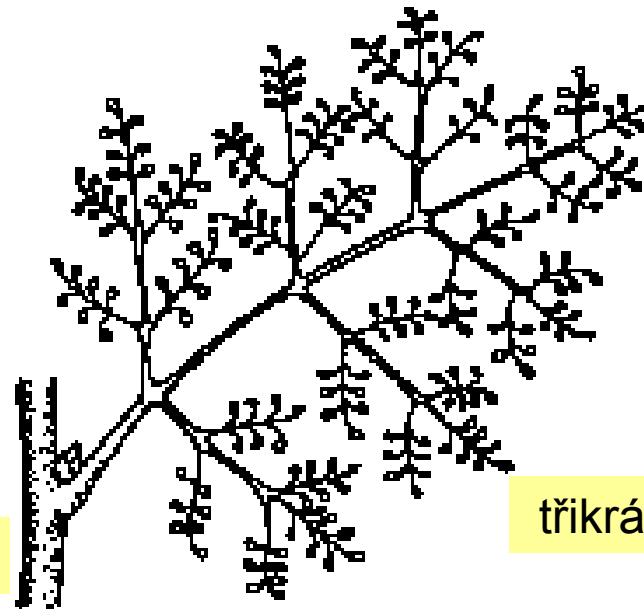
sudozpeřený

dvakrát zpeřený

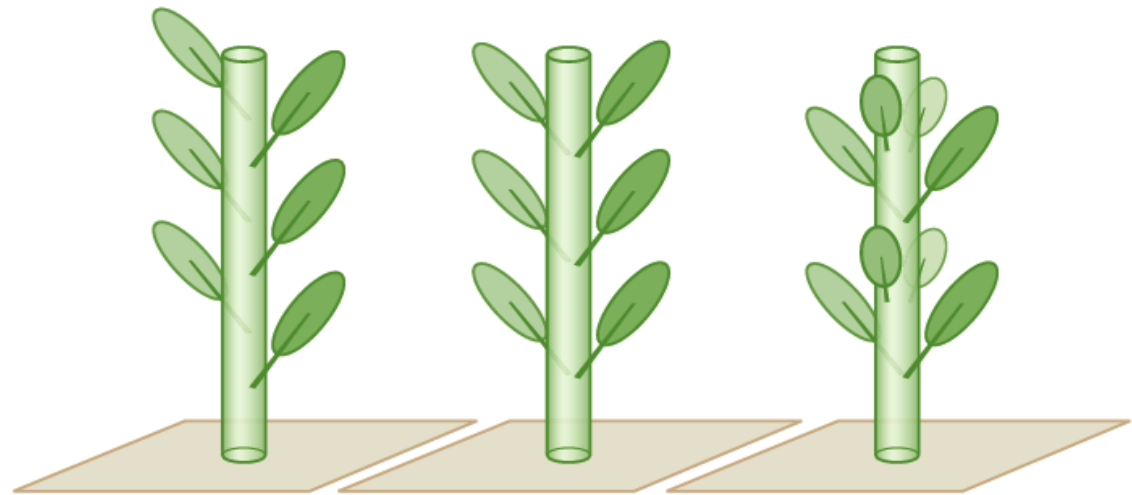

dlanitě složený (sedmičetný)

tříkrát zpeřený

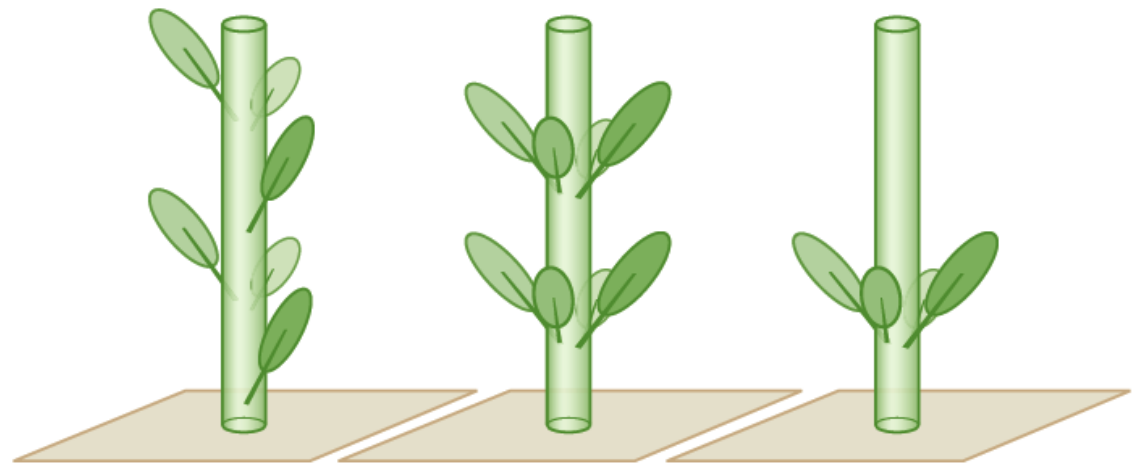
Postavení listů na stonku

střídavé
dvouřadé

vstřícné
dvouřadé

vstřícné
křížmostojné

spirální

přeslenité

v přízemní růžici

Palisty = párovité útvary vyrůstající v místě přisedání listu na stonek

Někdy srůstají s listovým řapíkem
(*Rosa*)

(*Trifolium*)

V čeledi *Polygonaceae* palisty srůstají v
blanitý nálevkovitý útvar – botku

Někdy se přeměňují v trny
(*Robinia pseudacacia*)

Pomnožené, zvětšené a
tvarově listy připomínající
(*Galium molugo*)

Někdy stavbou složitější
než samotné listy
(*Viola arvensis*)

Mohou přebírat asimilační funkci, když se
listy změní v úponky
(*Lathyrus aphaca*)

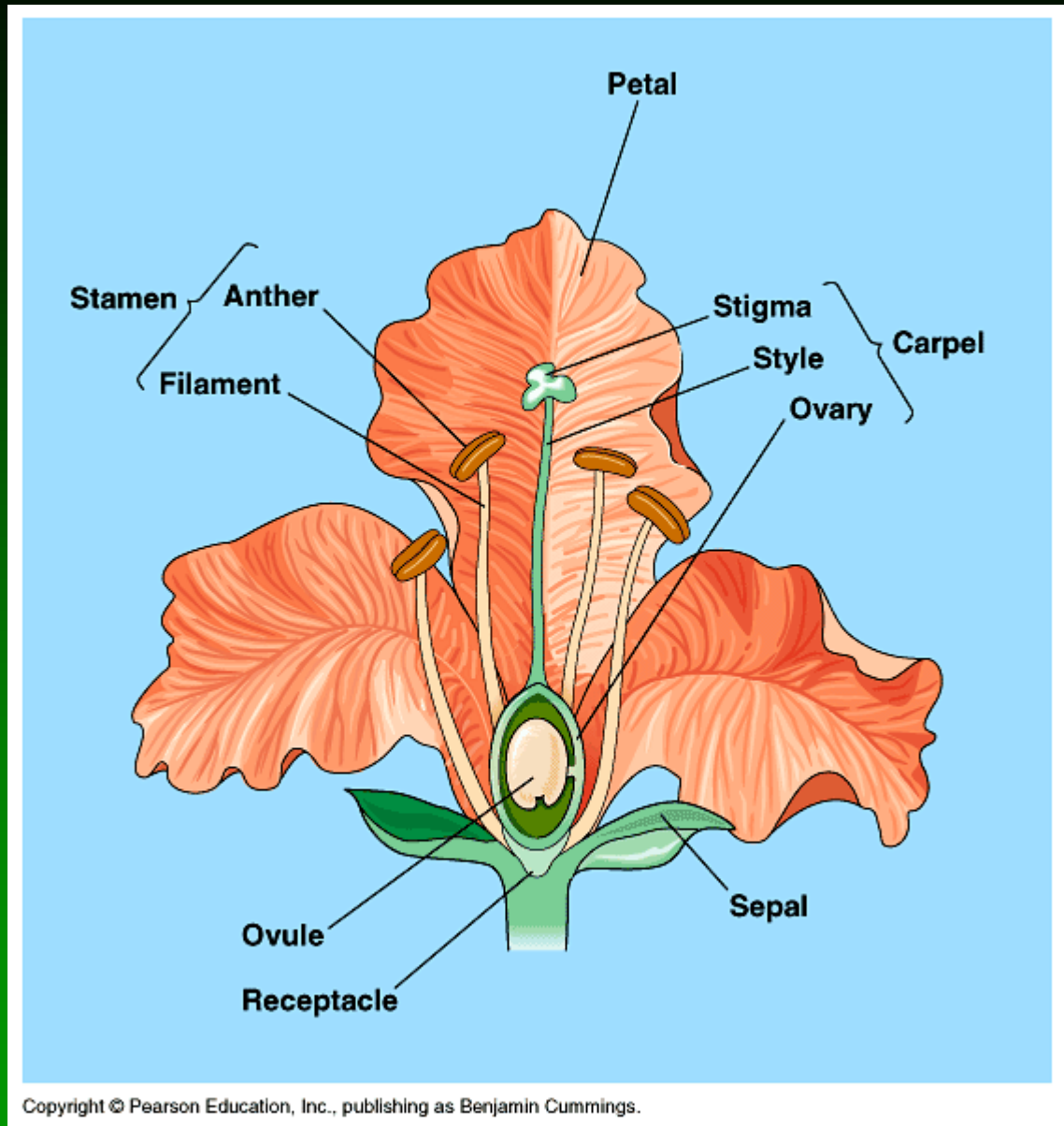
Často chrání vyvíjející se listy
(*Ficus elastica*)

Květ

pravý květ tj. komplex metamorfovaných listů složený z na krátké ose uspořádaných

- květních obalů,
- tyčinek
(mikrosporofylů)
- plodolistů
(megasporofylů)

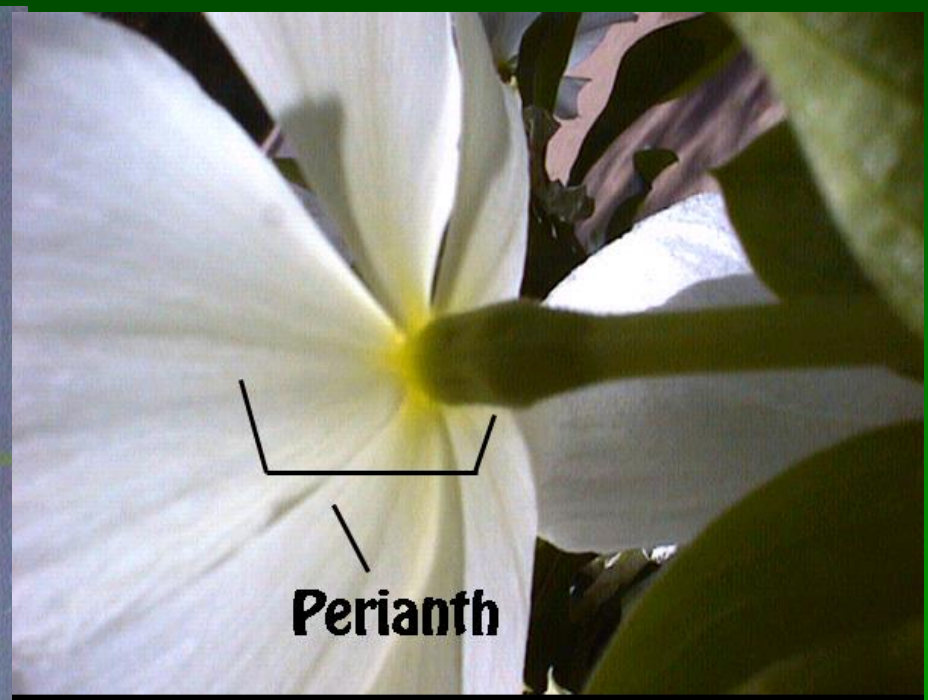
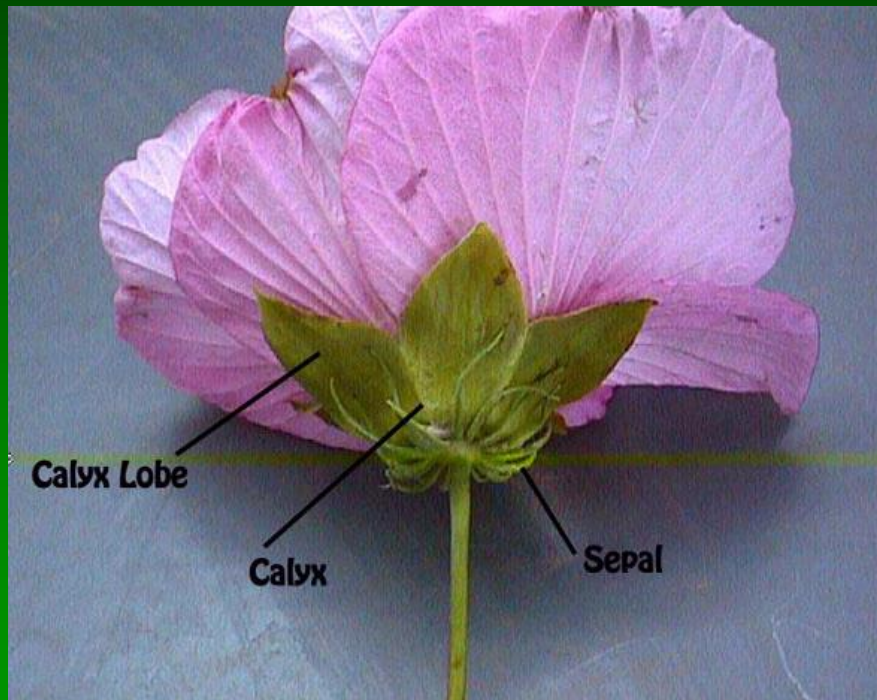
Tyto části jsou pak v různých ustálených či neustálených počtech

Podle počtu rovin souměrnosti rozlišujeme květy na **zygomorfní** - s jednou rovinou souměrnosti a **aktinomorfní** - s více než jednou rovinou souměrnosti

Květní obaly (perianth) jsou buď rozlišené na **kalich** a **korunu** (květy heterochlamydeické), nebo jsou tvořené nerozlišeným okvětím (květy homochlamydeické)

Volné lístky korunní (**petaly**) tvoří
květy **choripetalní**,

volné lístky kališní
(**sepaly**) tvoří
květy **chorisepalní**,

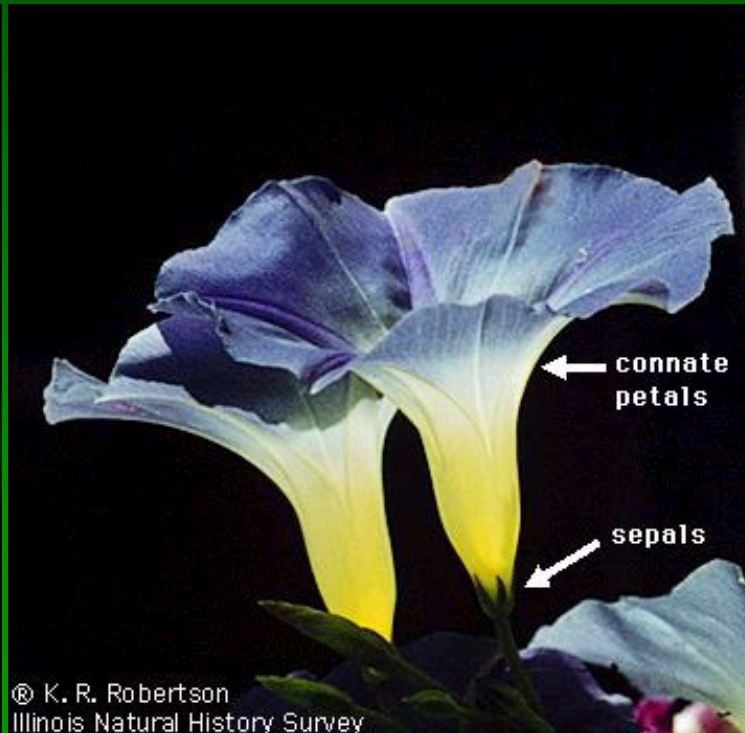
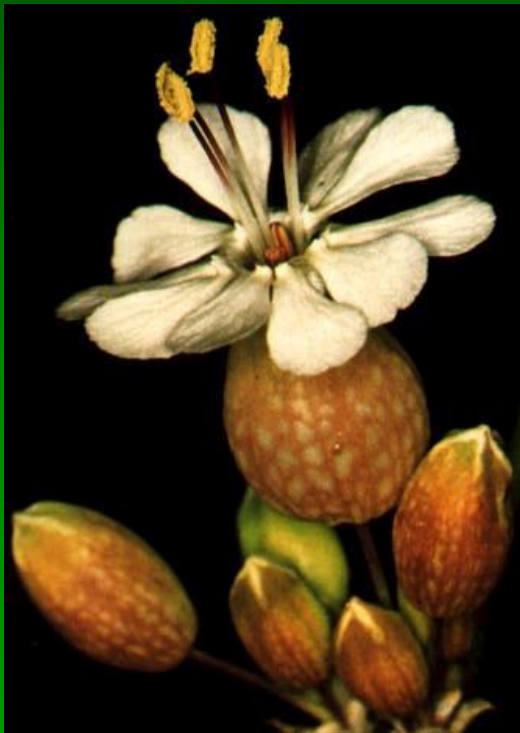

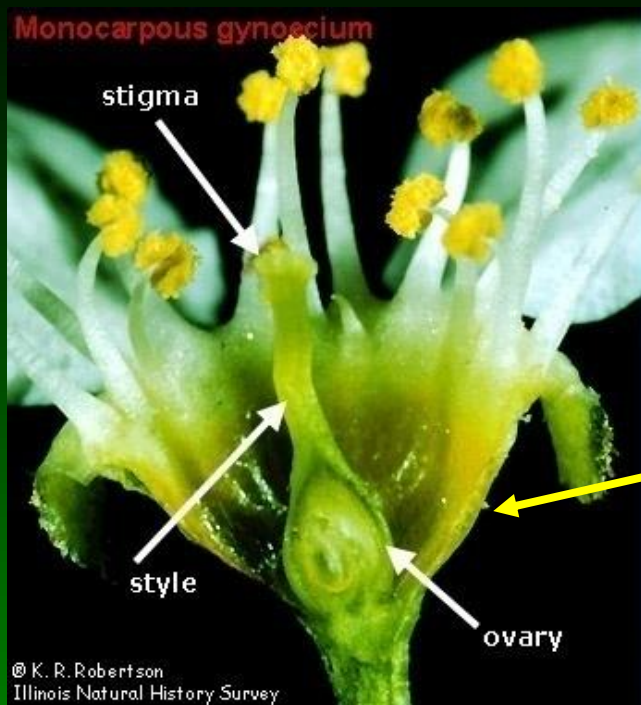
volné lístky okvětí (**tepaly**) tvoří
květy **choritepalní**

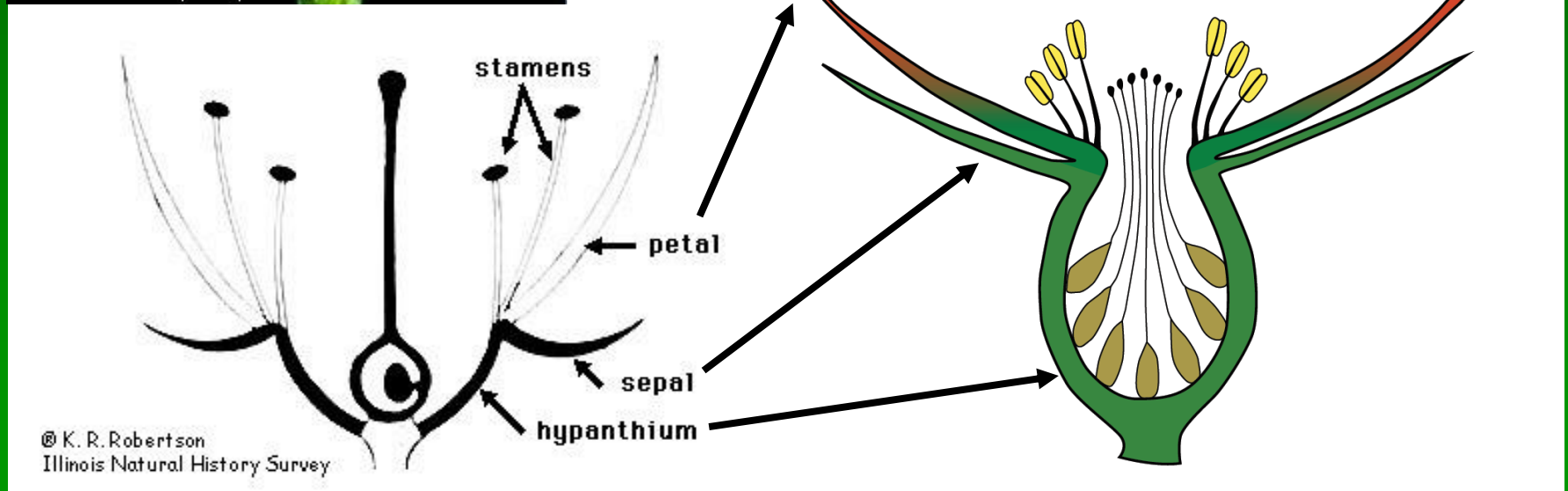
Lístky kališní (**sepaly**) mohou srůst = **květy synsepalní**,
lístky korunní (**petaly**) mohou srůst = **květy sympetalní**,
lístky okvětí (**tepaly**) mohou srůst = **květy syntepalní**

Srostlé části kalicha, koruny nebo okvětí se nazývají kališní,
korunní nebo okvětní **trubka**, volné části se nazývají kališní,
korunní nebo okvětní **cípy**

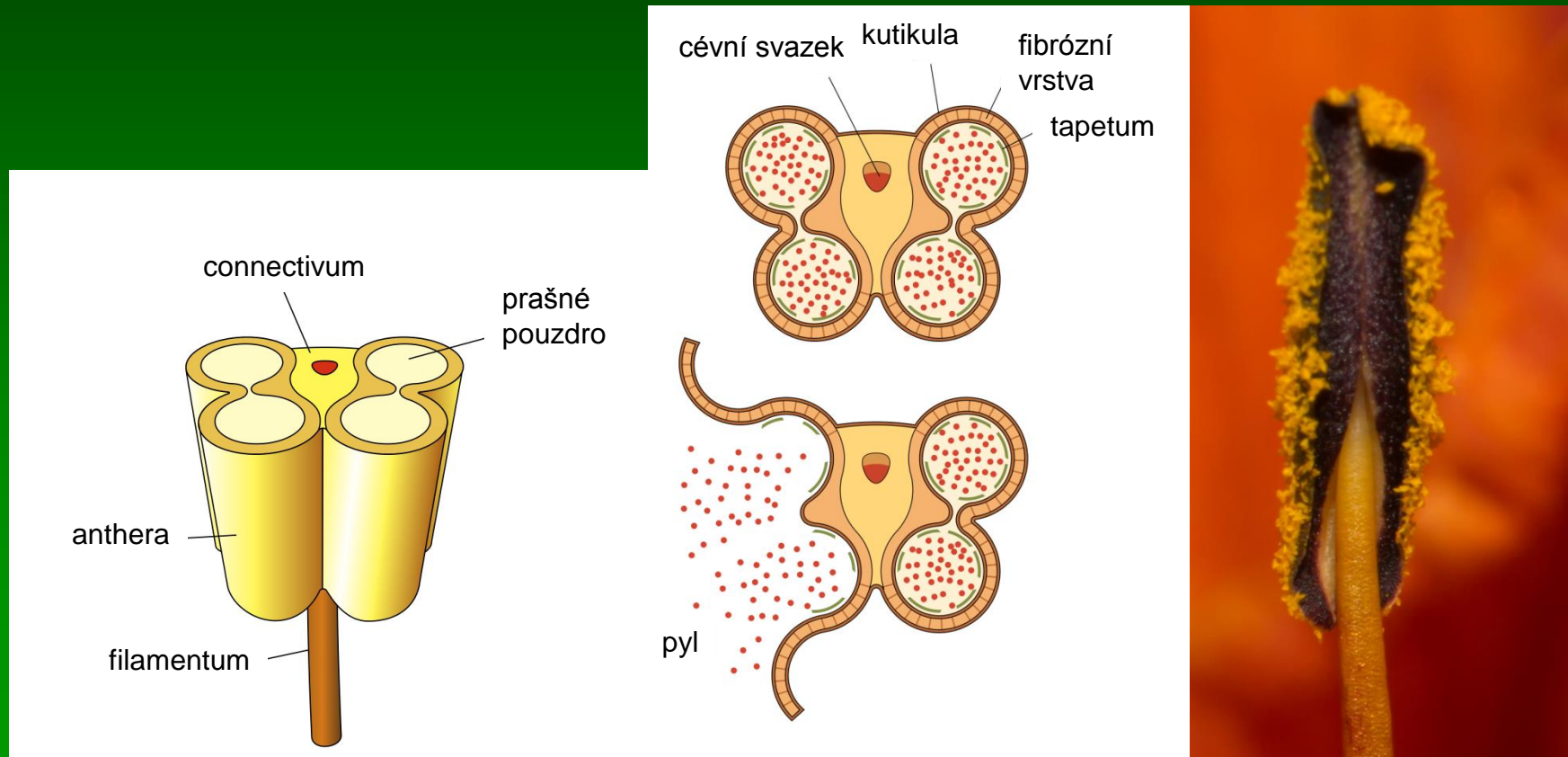

Někdy srůstají bazální části kalicha, koruny a tyčinek v **hypanthium** (= češule)

Tyčinka:

1. nitka (filamentum),
2. prašníky (antherae $\approx$ mikrosynangia) obvykle dva, každý zpravidla se dvěma (4.) prašnými pouzdry
3. spojidlo (connectivum = pokračování nitky spojující prašníky)

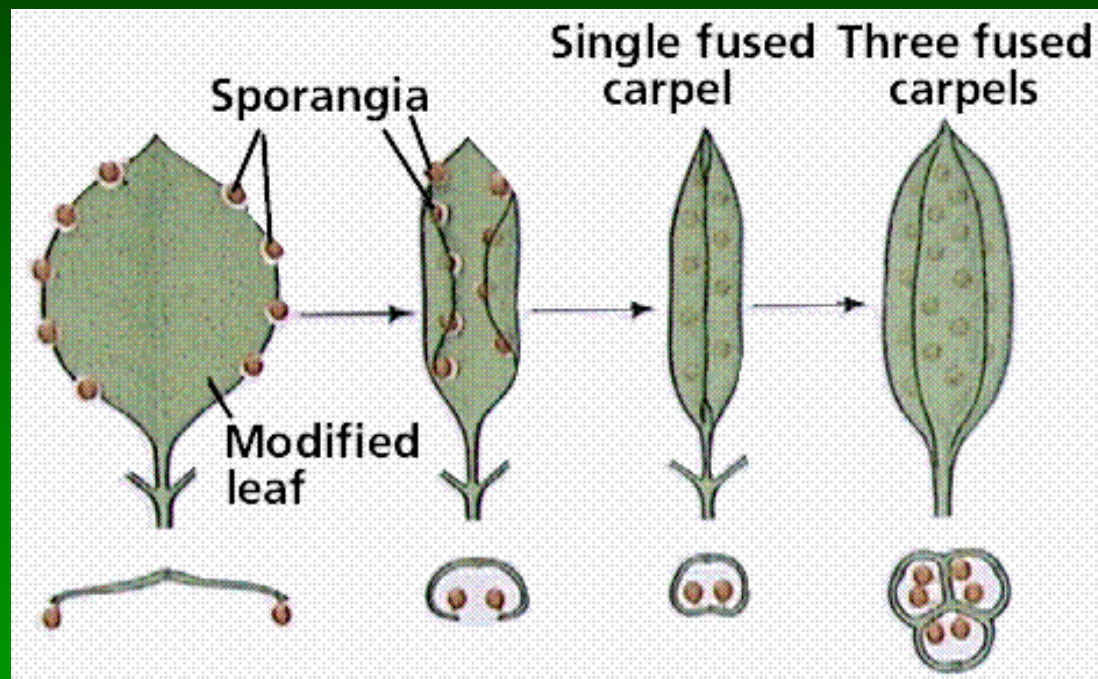
Někdy jsou mezi tyčinkami také nevyvinuté tyčinky bez prašníků = patyčinky (**staminodia**)

Parnassia palustris
Celastraceae

Pelargonium hermannii
Geraniaceae

Plodolisty konduplikátně (podélně) složené; plodolist krytosemenných vznikl z původně plochého plodolistu (megasporofylu)

Soubor
plodolistů =
pestík
(gynoceum)

Parietal placentation

Longitudinal Section

Cross Sections

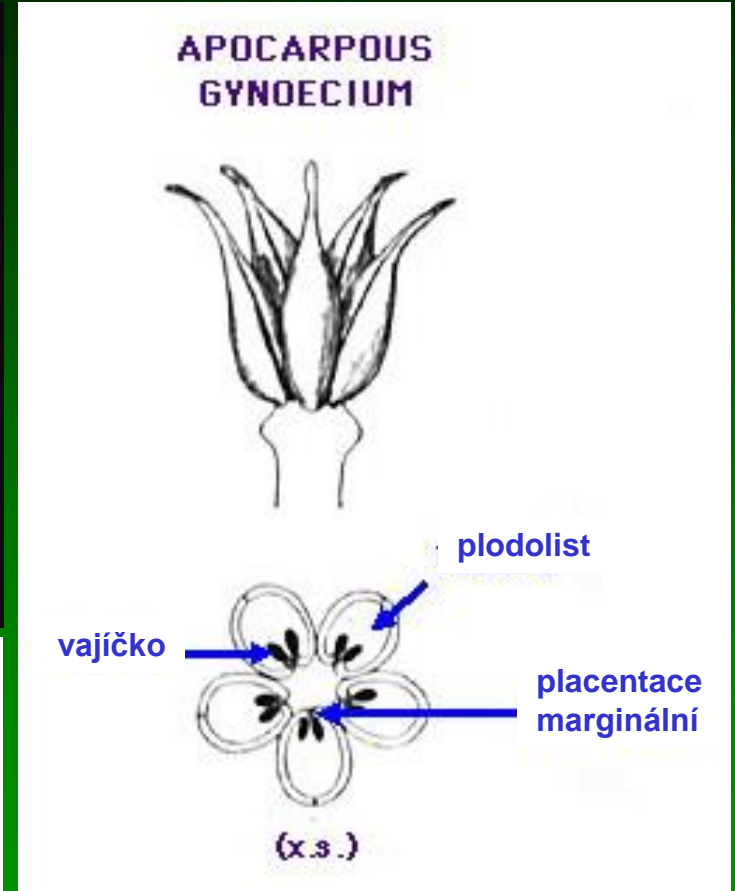
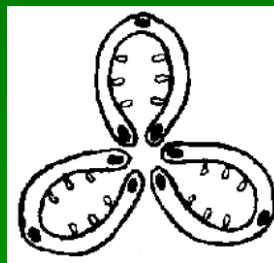
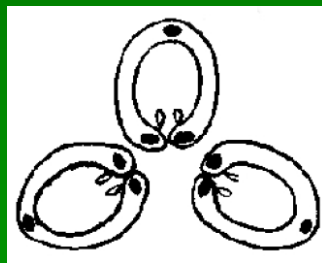

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

Volné, vzájemně nesrostlé plodolisty = apokarpní gyneceum

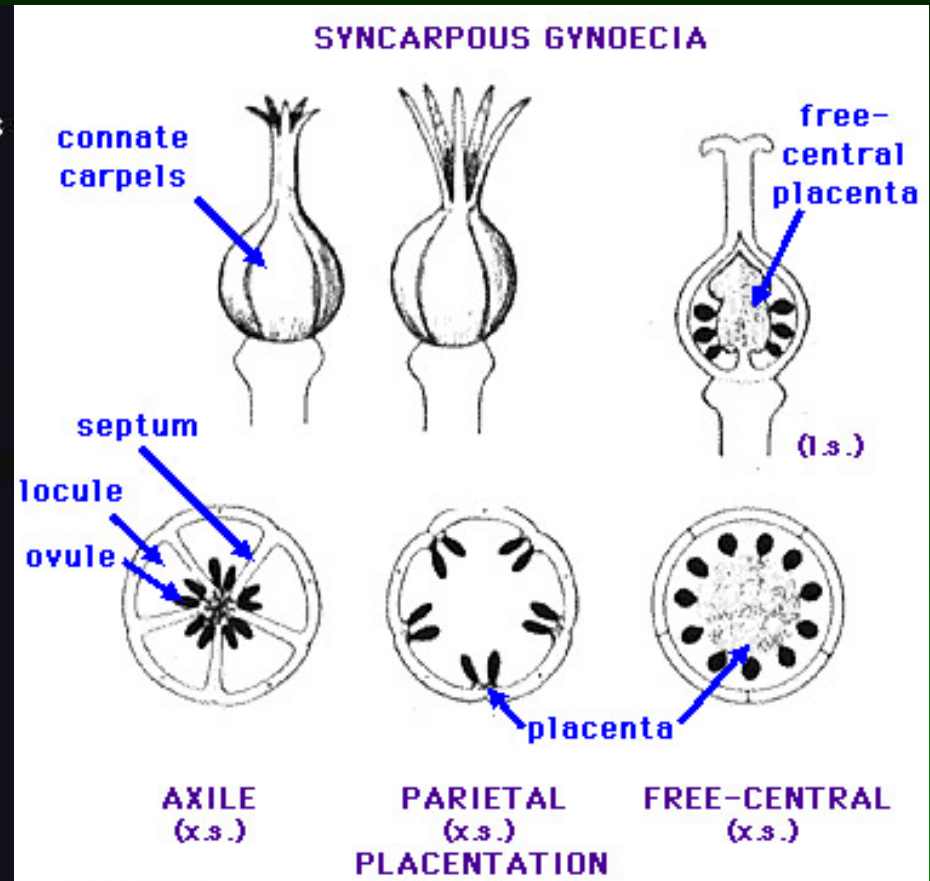
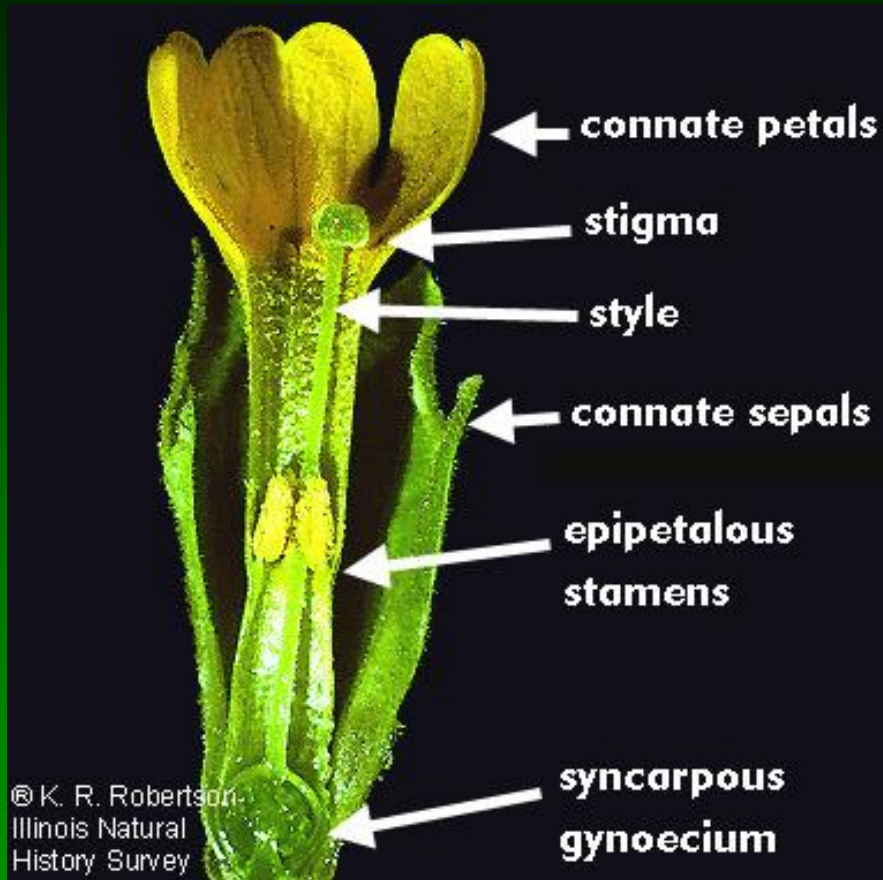

COPYRIGHT J.R. MANHART

podle polohy vajíček zde rozlišujeme hlavní typy placentace: marginální, nebo laminální = laminární.

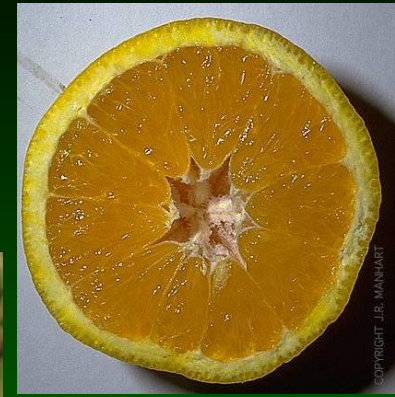
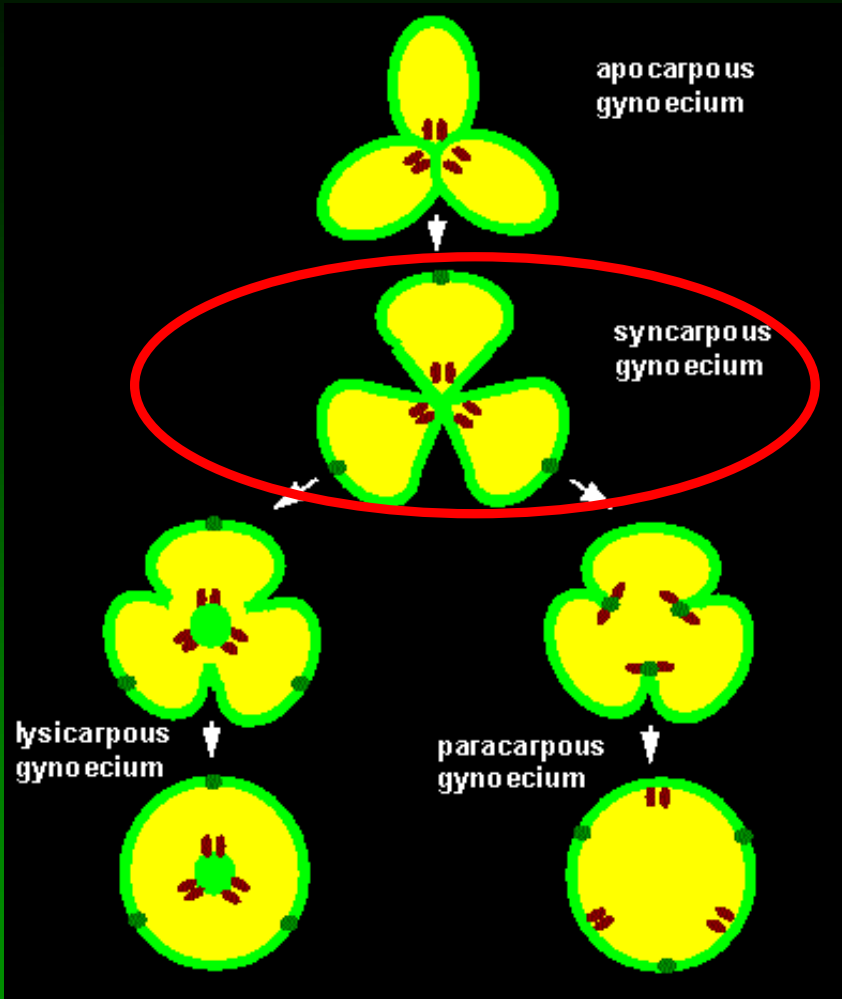
Vzájemně srostlé plodolisty = cénokarpní gyneceum

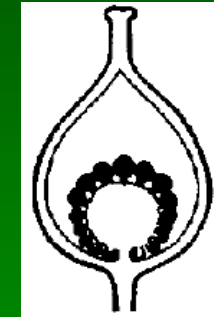
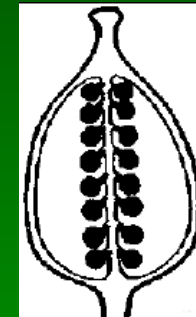
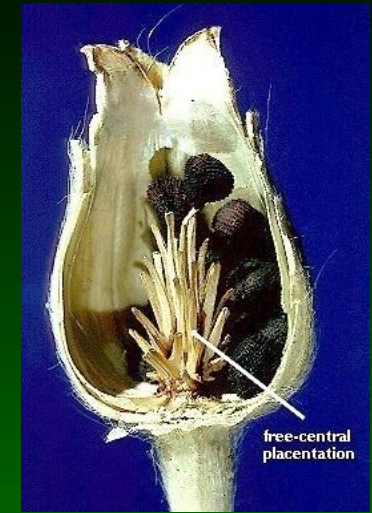
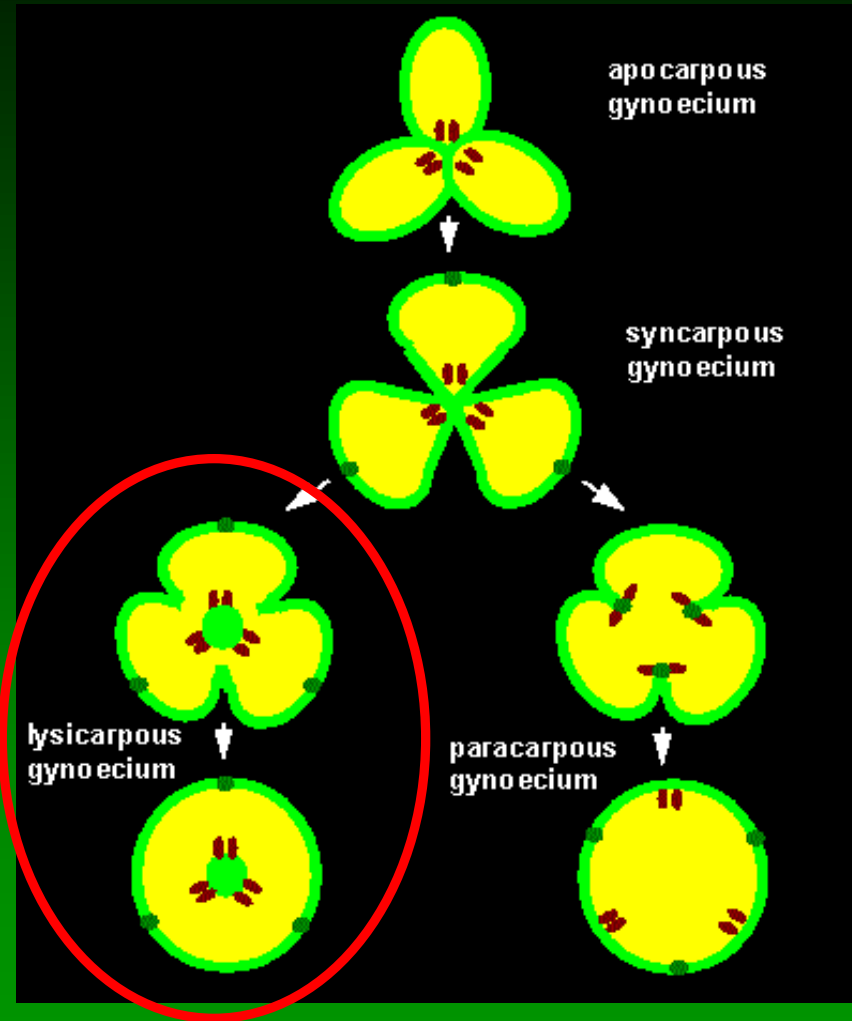
Podle polohy vajíček na plodolistech – tři typy placentace:
1. axilární, 2. parietální a 3. centrální (popř. až bazální)

Synkarpní gyneceum = axilární placentace = plodolisty bočně srostlé

Lysikarpní gyneceum = centrální nebo bazální placentace

Primulaceae

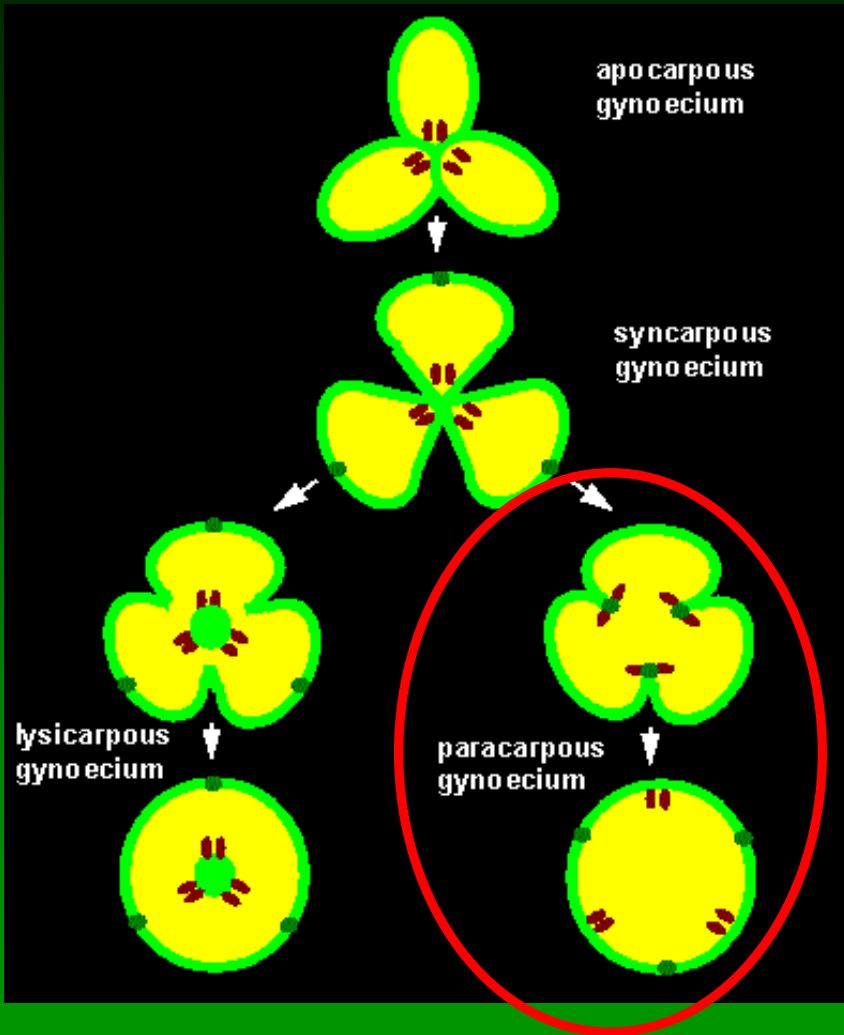

Caryophyllaceae

přepážky synkarpního gynecea zanikly

Parakarpní gynoecium = parietální placentace

plodolisty srostlé svými okraji

Orchidaceae

Cactaceae

Chenopodiaceae

Cucurbitaceae

Orobanchaceae

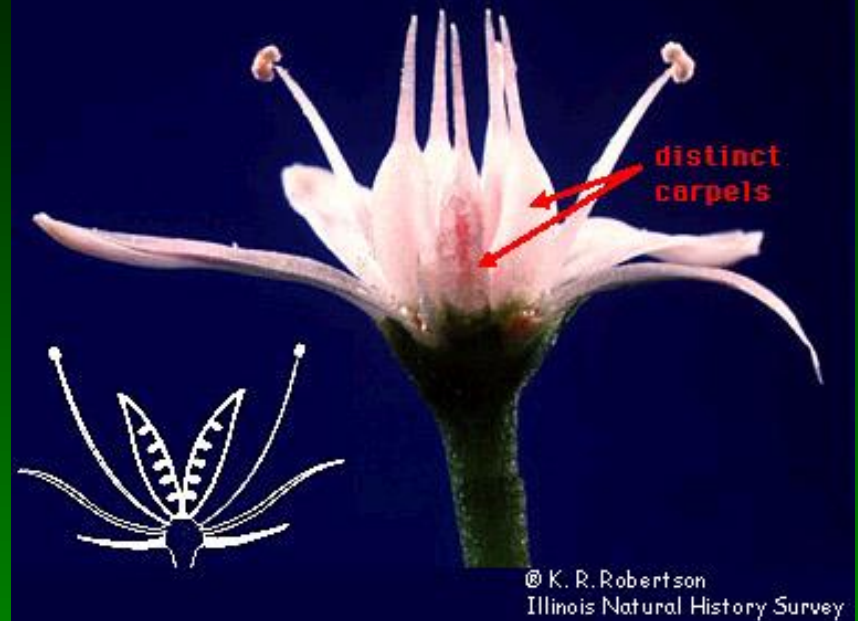
Brassicaceae

Violaceae

Volné plodolisty apokarpního gynecea mívají pačnělku (**stylodium**)

Apocarpous gynoecium

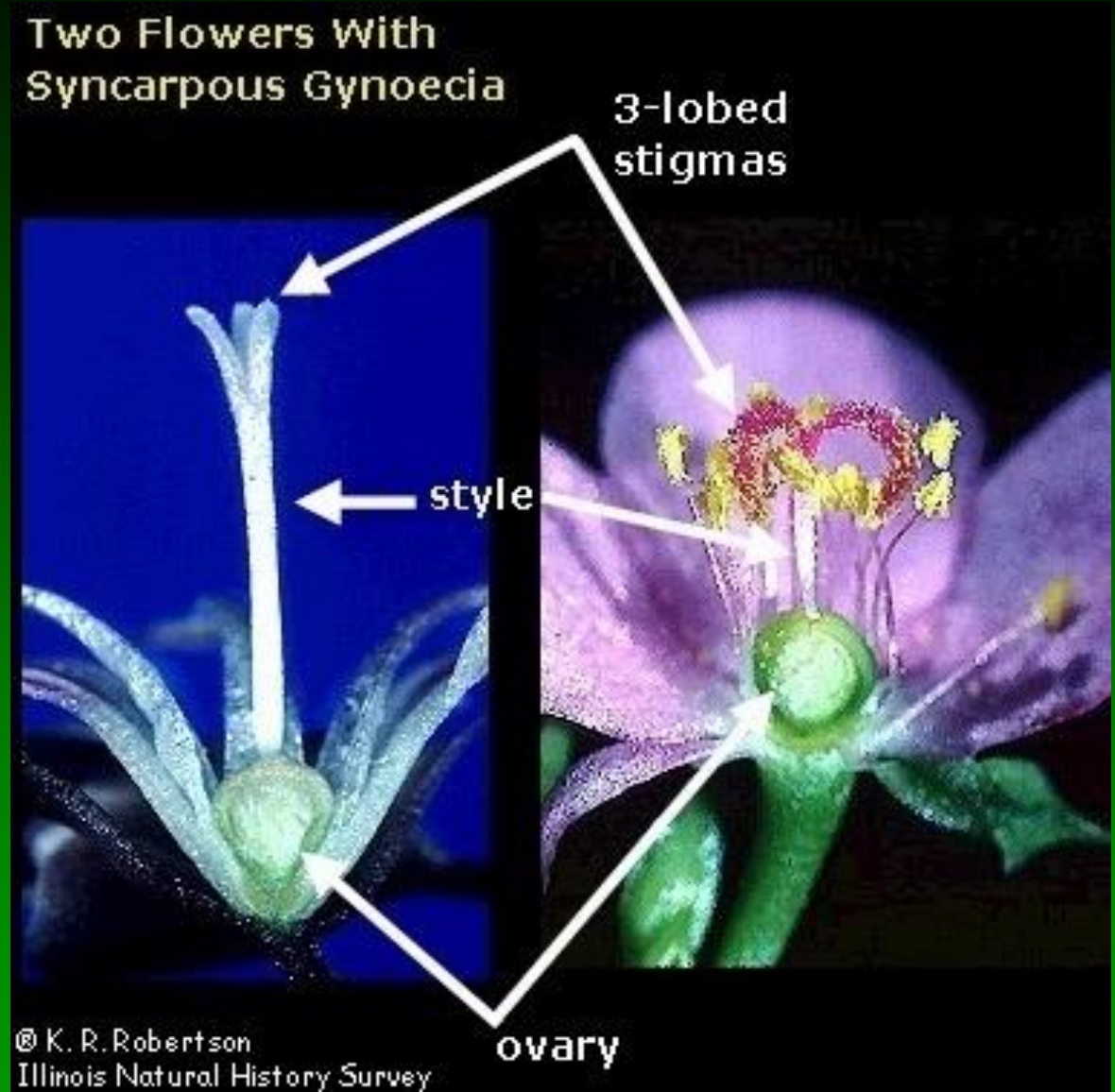

Stylodia najdeme i u cénkarpního gynecea

U cénokarpního gynecea jsou stylodia často srostlá v **čnělku** (stylus)

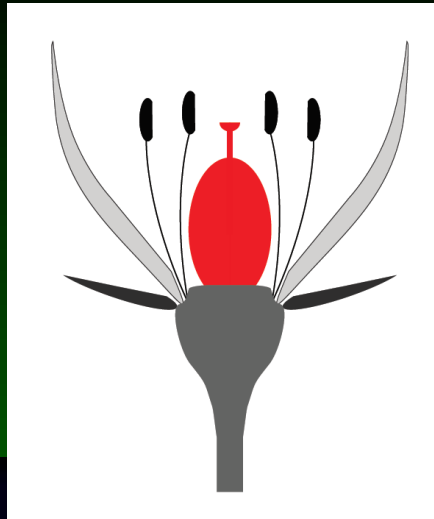
Čnělka bývá na vrcholu často rozšířená v **bliznu** (stigma)

Vajíčka jsou uzavřena ve spodní části pestíku - v **semeníku** (ovarium)

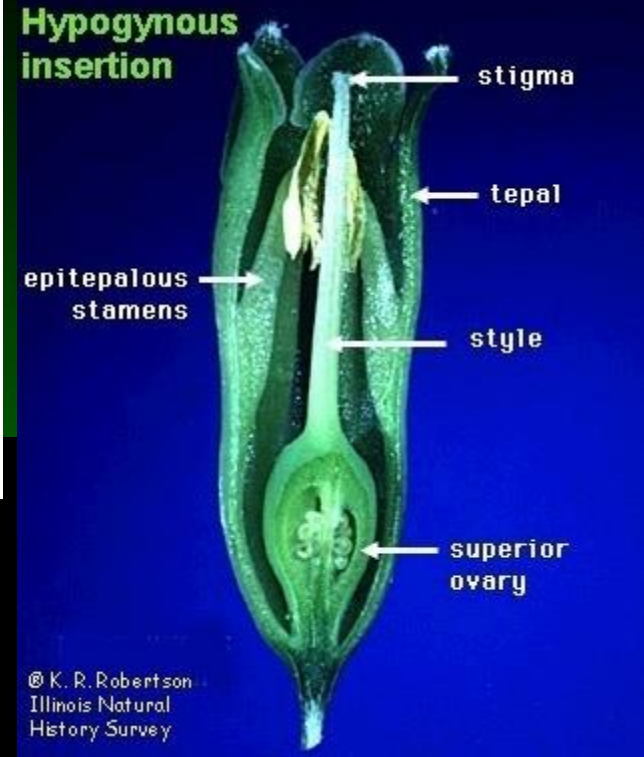

Čnělka, nitky i spodní semeník se vyvinuly jako snaha odvést opylovače co nejdál od nutričně hodnotných vajíček

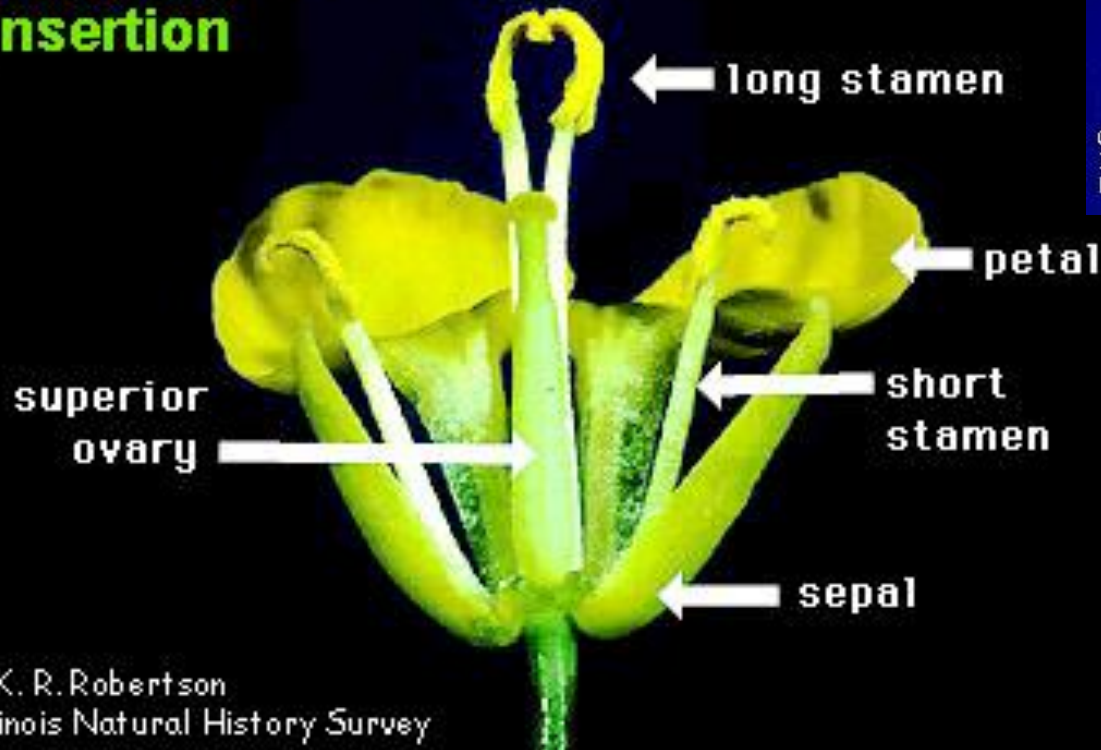
Svrchní semeník

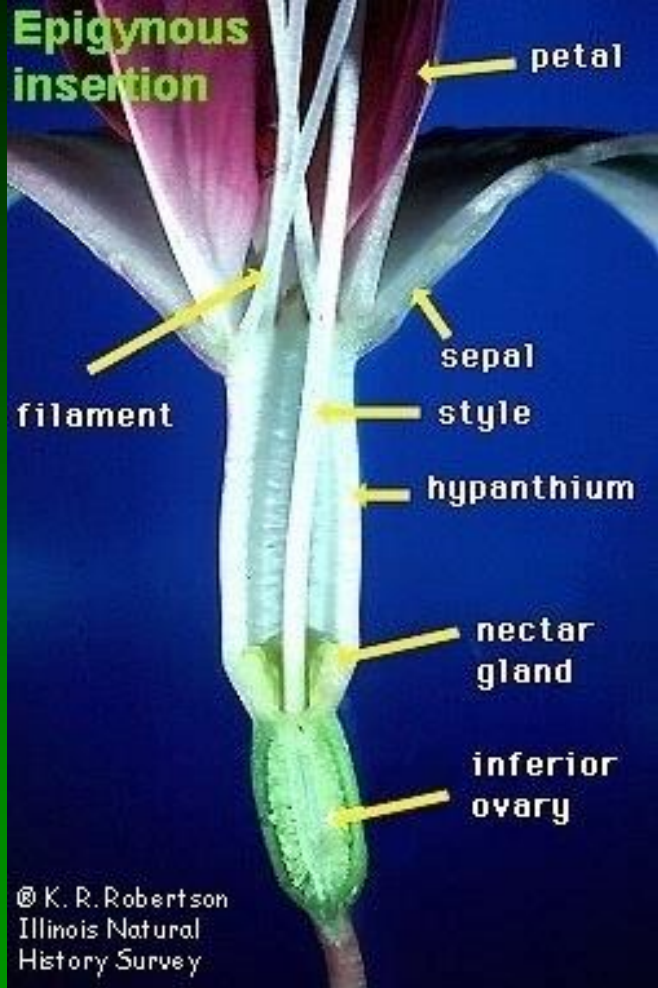
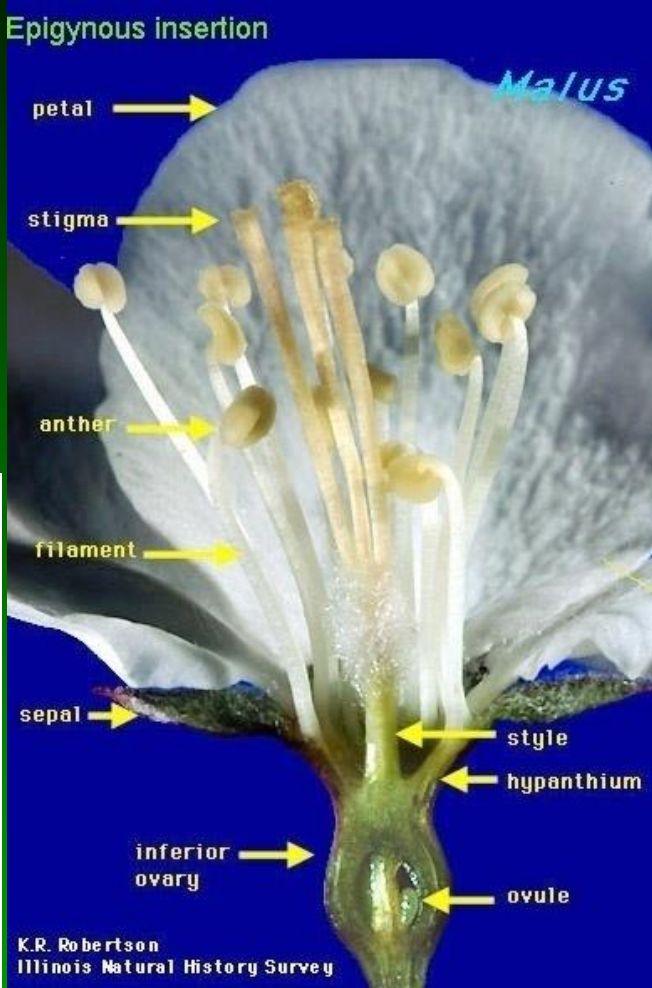
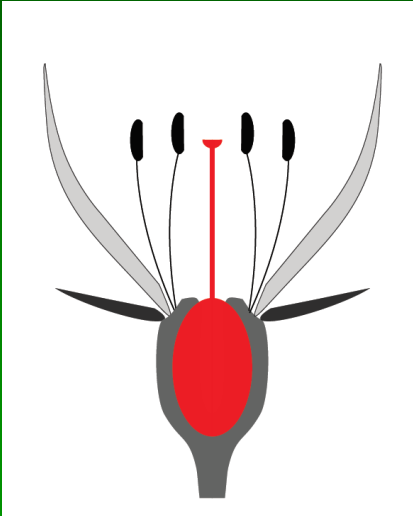
Hypogynous insertion

Hypogynous insertion

Spodní semeník

K lákání opylovačů mohou být v květu nektaria = medníky
= plošky, papily nebo trichomy tvořené tenkostěnnými buňkami bez kutikuly
produkcujícími (na principu difúze) nektar = tekutinu s vysokým obsahem cukru.
Nektaria mohou být i mimo květy (= extraflorální nektaria).

Květy mohou být buď jednoduché,
nebo skládají květenství různých typů

Jednotlivé květy

Convolvulus, Convolvulaceae

Anemone, Ranunculaceae

Tulipa, Liliaceae

Papaver, Papaveraceae

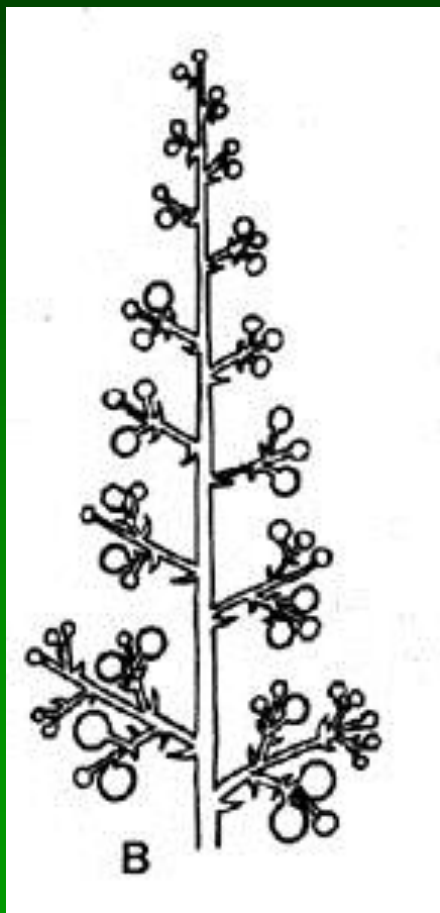
Cucurbita, Cucurbitaceae

Hroznovitá květenství

lata

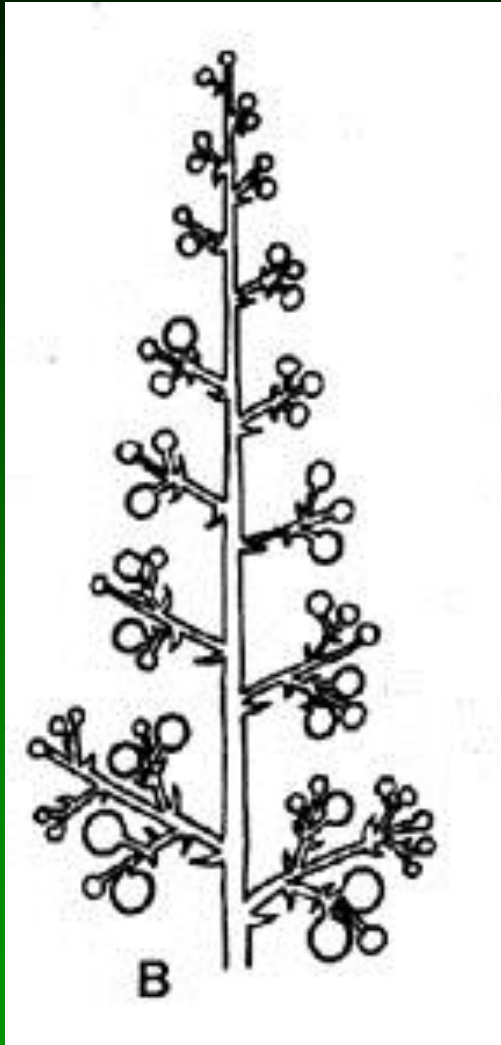
dlouhé hlavním větveno
na něm ještě
kratší rozvětvené postranní větve
(*Vitis vinifera*, vinná réva)
Vitaceae

Lata

šeřík (*Syringa*, *Oleaceae*)

javor (*Acer*) *Sapindaceae*

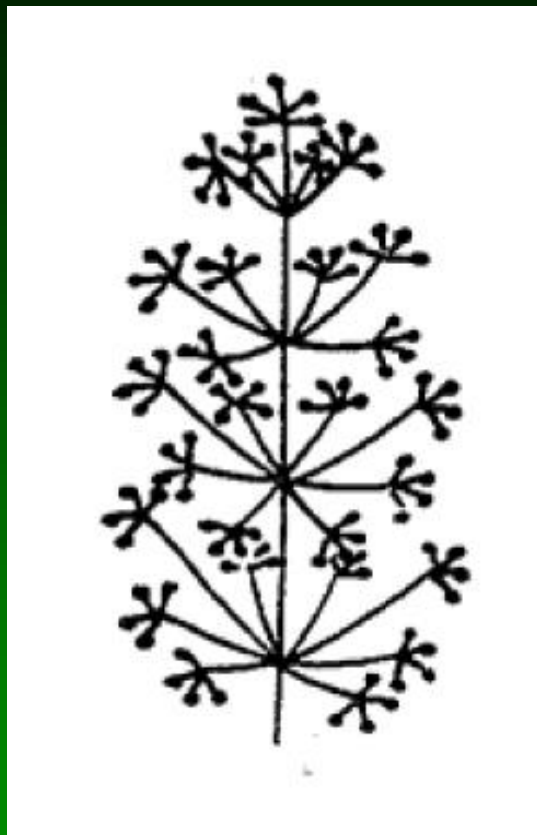

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

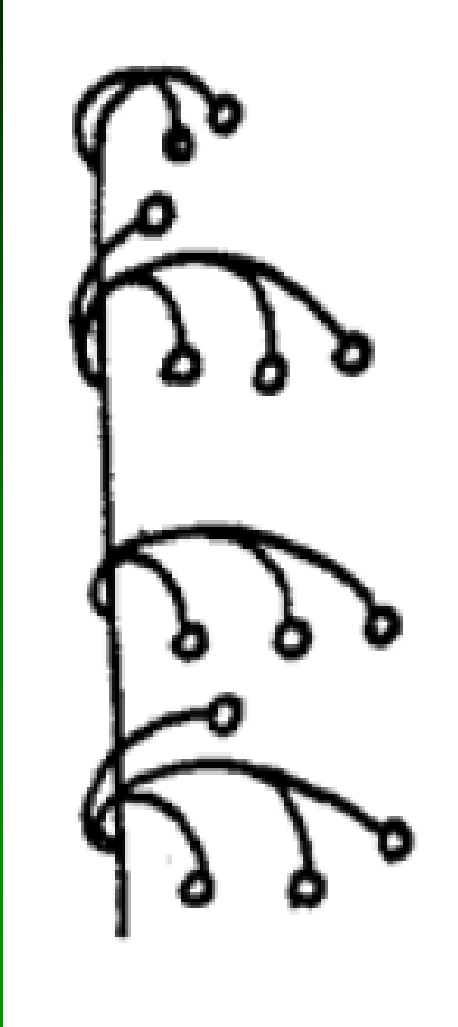

Přeslenitá lata

žabník (*Alisma*) Alismataceae

Jednostranná lata

Bromus

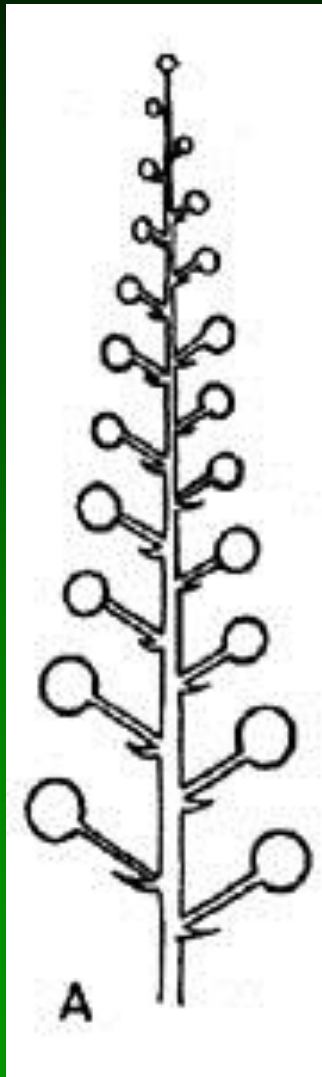
Festuca

© K. Lauber

Melica uniflora

hrozen

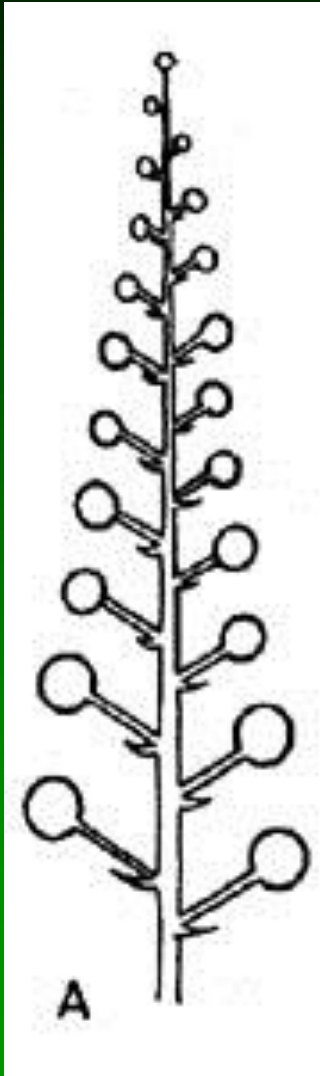
Aconitum, Ranunculaceae

Corydalis, Papavearaceae

hrozen

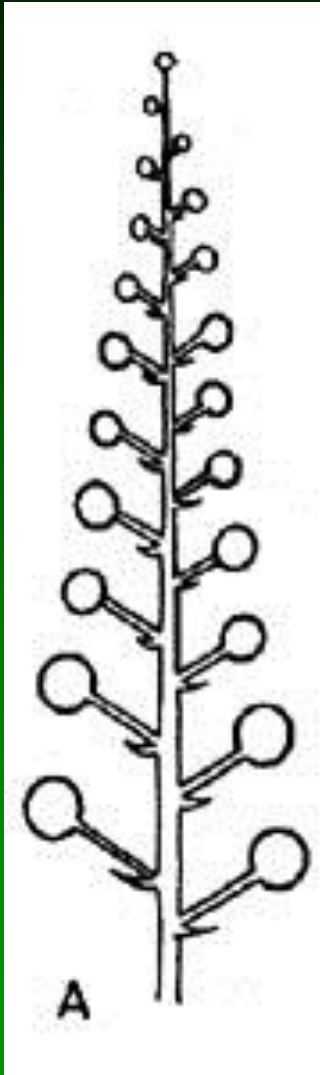

Lupinus
(*Fabaceae*)

Hyacinthus
Hyacinthaceae

hrozen

penízek (*Thlaspi*)

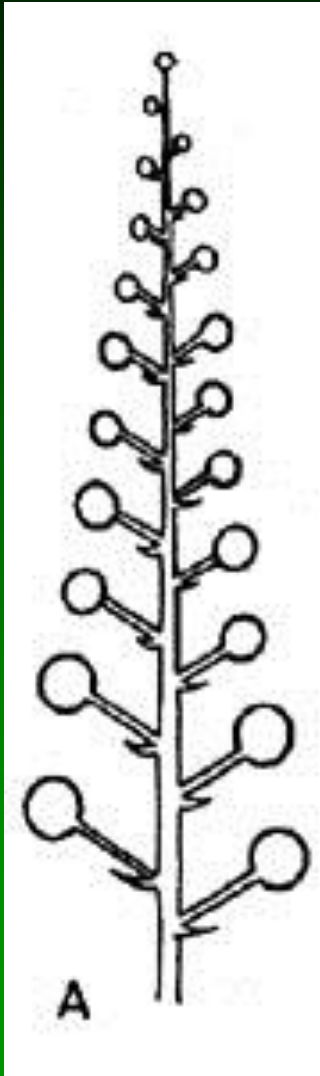
Brassicaceae

pstroček (*Maianthemum*)

Convallariaceae

hrozen

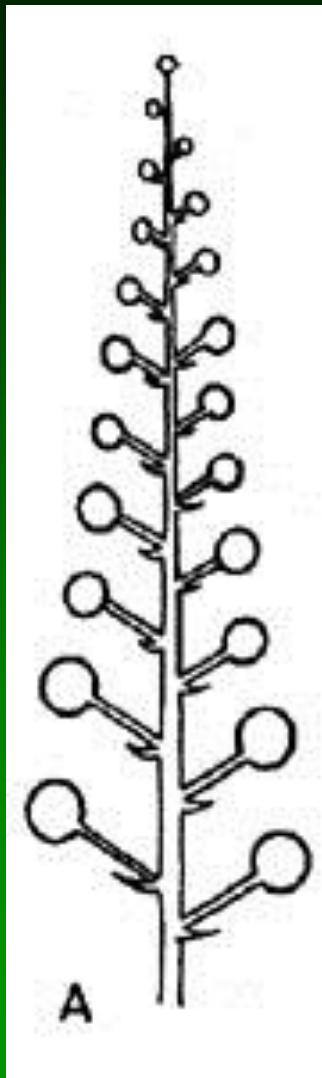

vrbovka (*Chamaenerion*,
Onagraceae)

vachta (*Menyanthes*,
Menyanthaceae)

hrozen

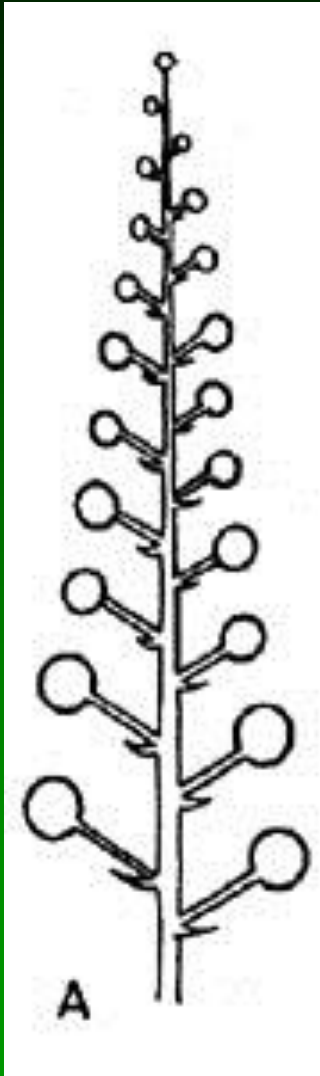
vřes (*Calluna*, *Ericaceae*)

rybíz (*Ribes*, *Grossulariaceae*)

hrozen

střemcha (*Padus racemosa*)

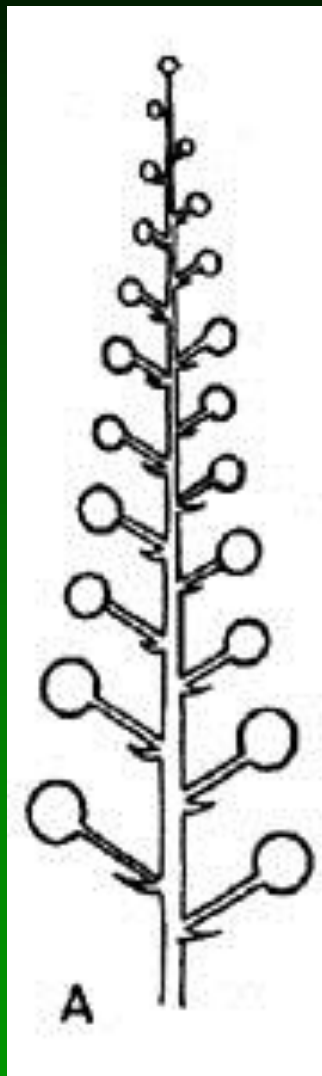
Rosaceae

akát (*Robinia pseudacacia*)

Fabaceae

hrozen

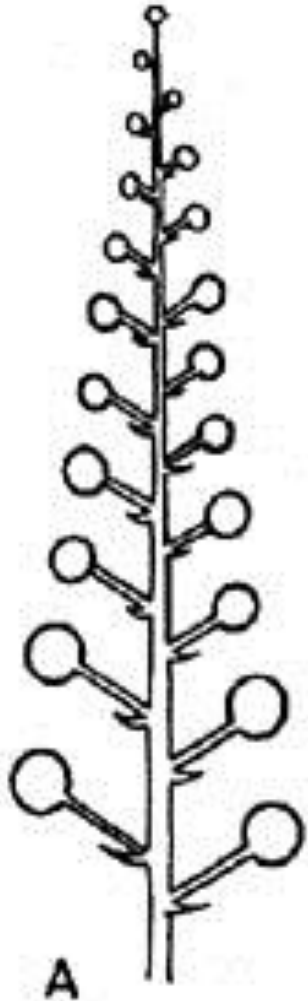

Inice květel (*Linaria vulgaris*)
Plantaginaceae

rozrazil rezekvítek (*Veronica chamaedrys*) – úžlabní hrozny
Plantaginaceae

hrozen

prstnatec (*Dactylorhiza majalis*)

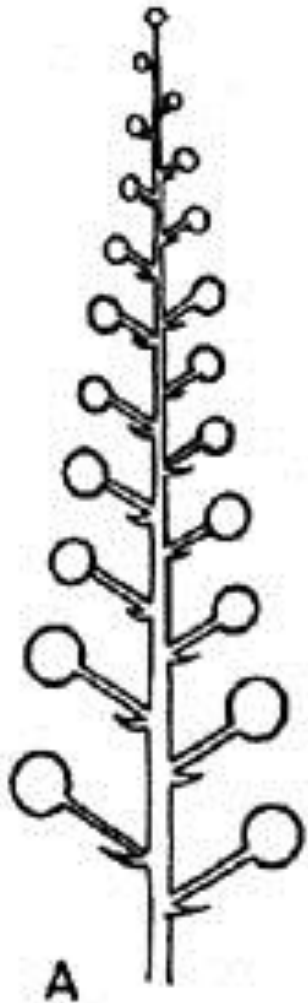
Orchidaceae

modřenec (*Muscari*)

Hyacinthaceae

hrozen

samorostlík klasnatý
(*Actaea spicata*)

Ranunculaceae

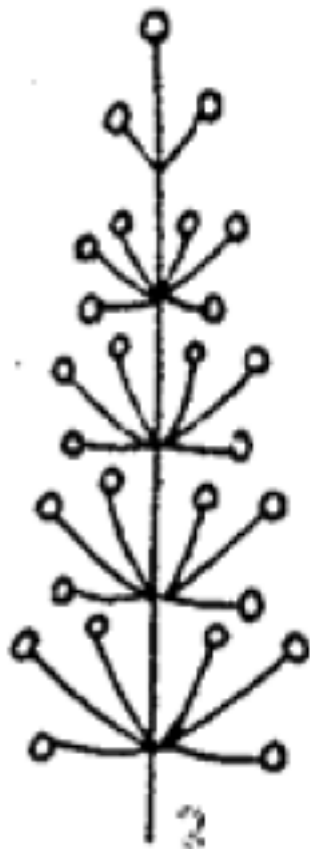

dřišťál (*Berberis vulgaris*)

Berberidaceae

hrozen
přeslenitý

Hottonia palustris, žebratka bahenní

Primula japonica

Primulaceae

jednostranný
hrozen

hruštička
(Ramischia)

Vicia

Digitalis

Convallaria

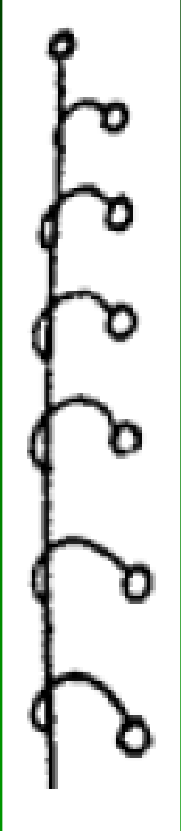
Campanula rapunculoides

Melica nutans

jednostranný
hrozen

*Lathraea
squamaria*

Klas

rdest (*Potamogeton*)

jitrocel (*Plantago*)

ostřice (*Carex*)

krvavec
(*Sanguisorba*)

zvonečník (*Phyteuma*)

Jehněda

Populus tremula

Salix

© - josef hlasek
www.hlasek.com
Carex sylvatica a609

Carex sylvatica

Piper nigrum
Piperaceae
© G. D. Carr

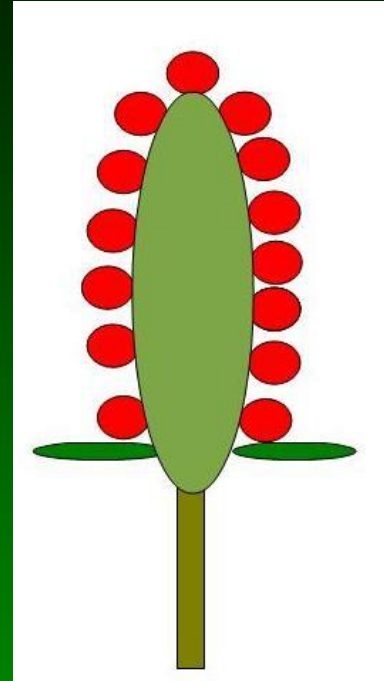
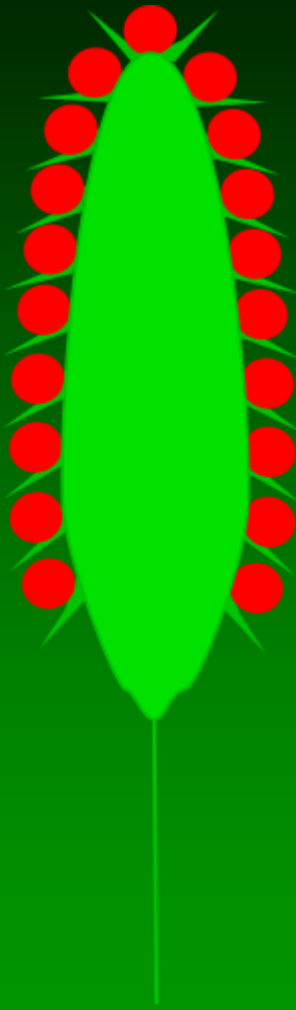
Piper

Acorus

Palice

Araceae

Zea

Typha

Jednostranný klas

Melampyrum

Dvouřadý klas

Bromelia

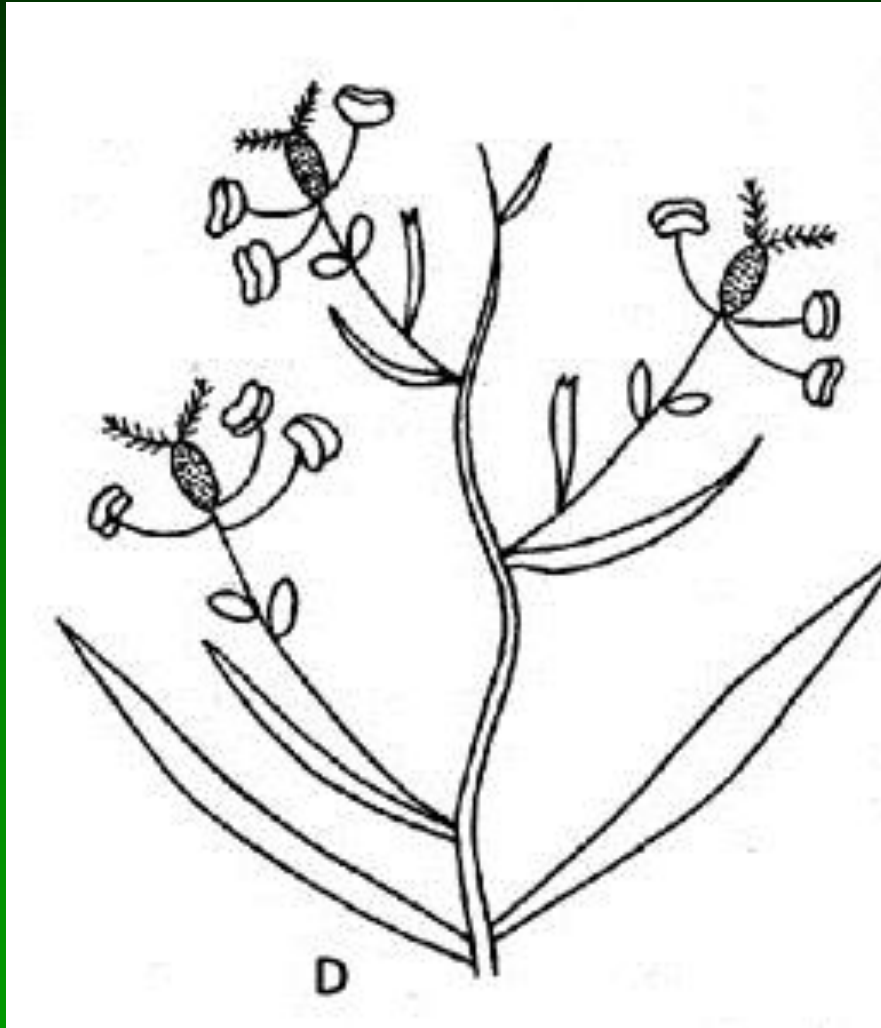

Cyperus

Klásek - *Poaceae*

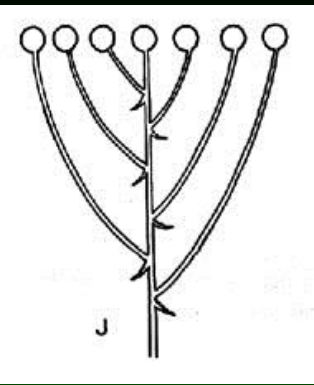
Složený klas – klas z klásků (lichoklas)

Blysmus

Lolium

Chocholík

štěničník (*Iberis*)

mahalebka
(*Prunus
mahaleb*)

snědek okoličnatý
(*Ornithogalum
umbellatum*),
Asparagaceae

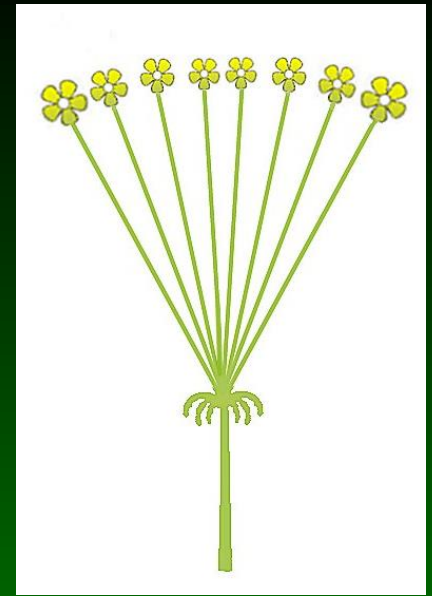
© 2000 Eleanor S. Saulys

(Jednoduchý) okolík

štírovník
(*Lotus*)

jarmanka
(*Astrantia*)

břečťan (*Hedera*)
Artaliaceae

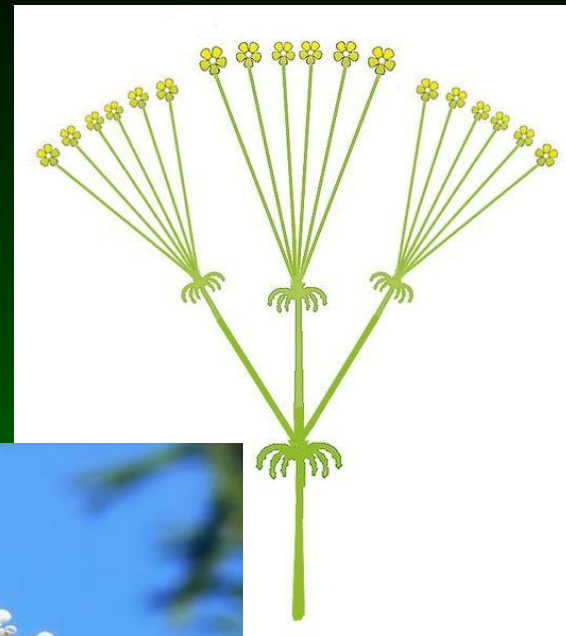

Složený okolík - *Apiaceae*

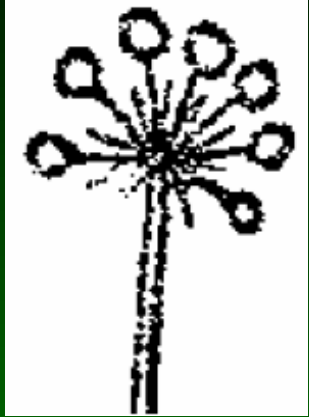
*Aegopodium
podagraria*

Daucus carota

<http://botanika.wendys.cz>

Hlávka

Trifolium

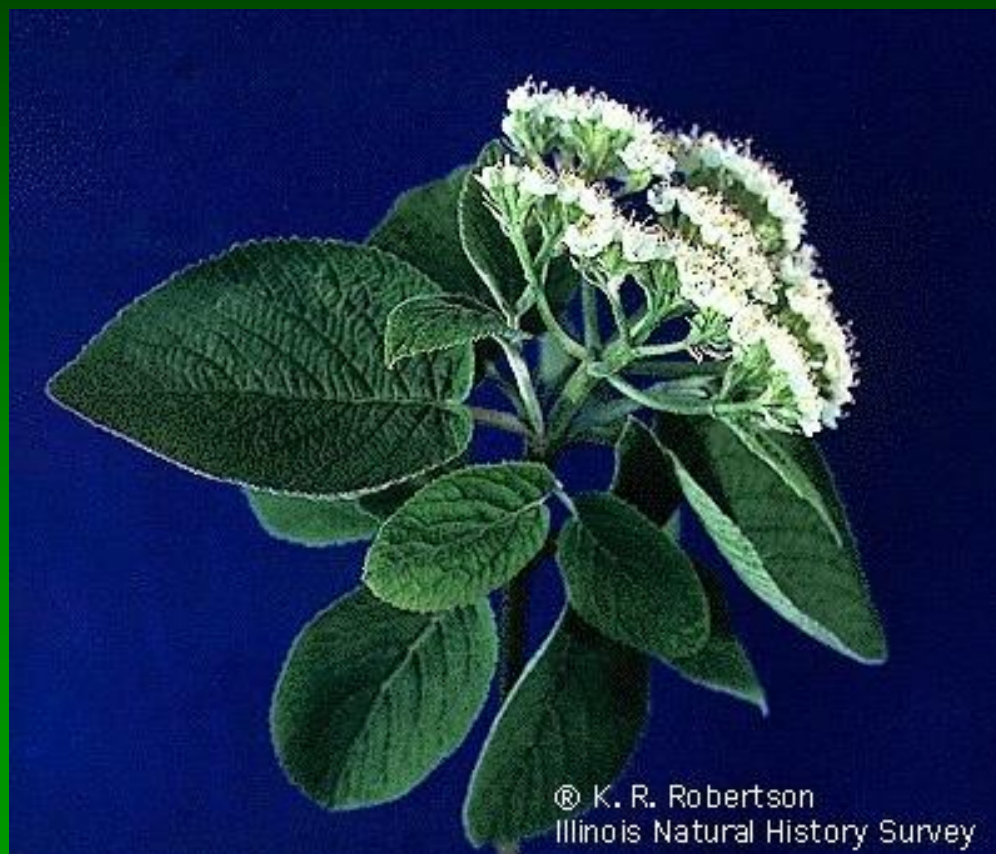
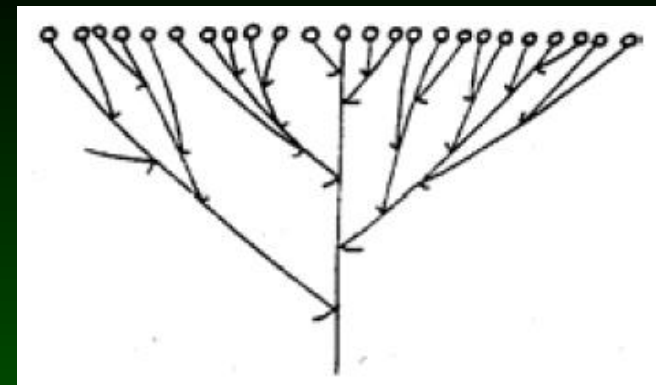

Phyteuma orbiculare

Úbor - Asteraceae

Chocholičnatá lata

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

***Viburnum*, Adoxaceae**

***Sambucus*, Adoxaceae**

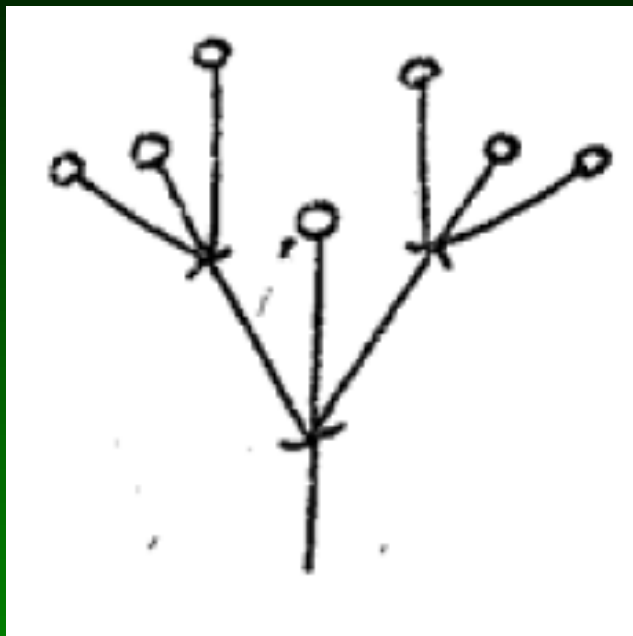
Chochličnatá lata

A close-up photograph of a Sorbus aucuparia flower cluster. The image shows a dense, rounded inflorescence of numerous small, white flowers with prominent, long, yellowish stamens. The background is dark and out of focus, highlighting the intricate details of the blossoms. The overall appearance is that of a typical white flowering dogwood.

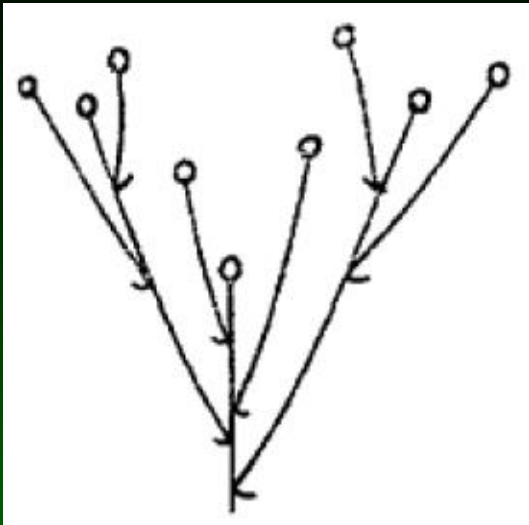
sorbus aucuparia
© 2004 pictured by antonie van den bos
for aycronto.com

Vrcholičnatá květenství

Vidlan - *Caryophyllaceae*

Kružel

Juncus effusus   *J. conglomeratus*
strboulovitě stažený kružel

Luzula

Filipendula

Schoenoplectus

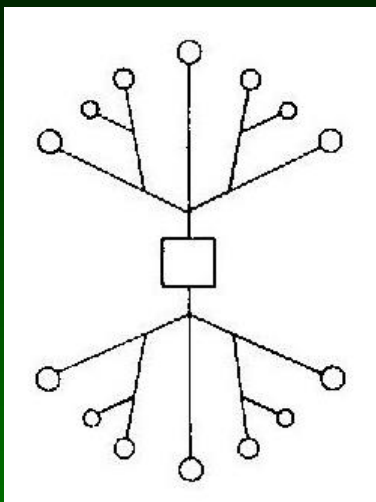

Eriophorum

strboulovitě
stažený kružel

Lichopřeslen bývá tvořen vidlany (nebo vijany)

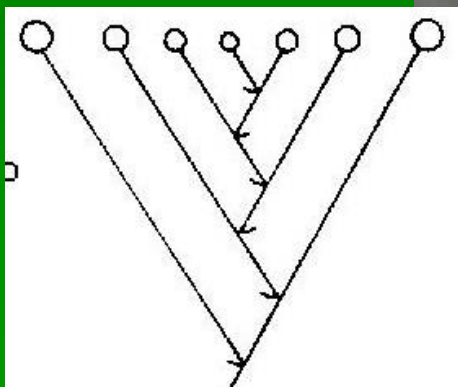
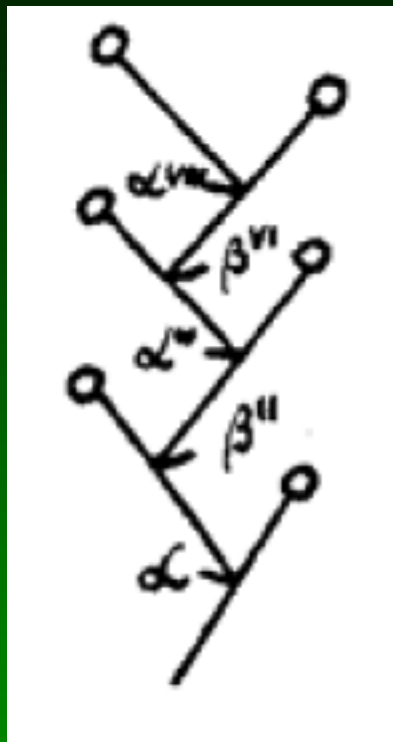
Rumex

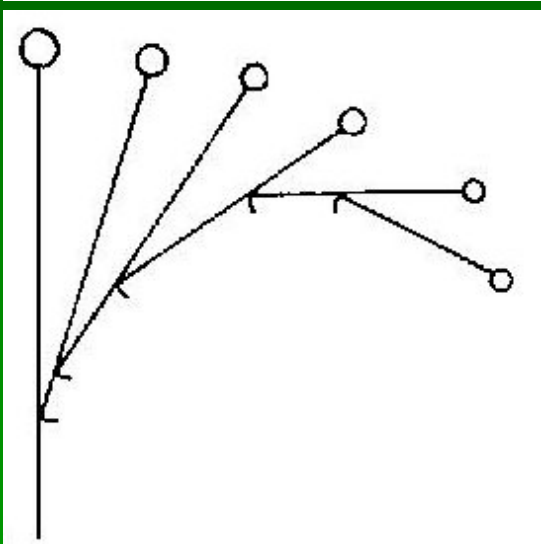
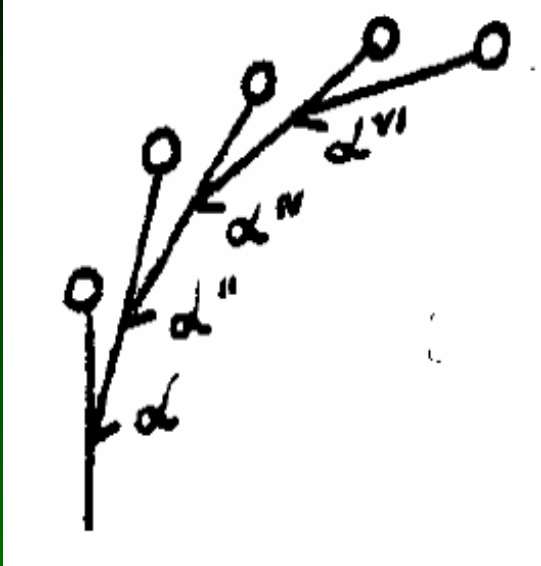
Lamiaceae

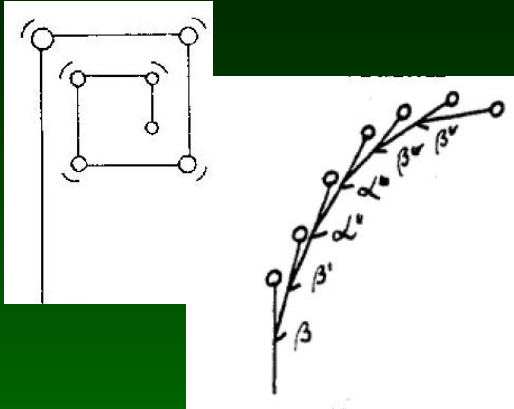
Vějířek – *Iris*, *Iridaceae*

Srpek – *Gladiolus*, *Iridaceae*

Šroubel (o 90° a na jednu stranu)

šmel
okoličnatý
(*Butomus
umbellatus*)
Butomaceae

Allium, Amaryllidaceae

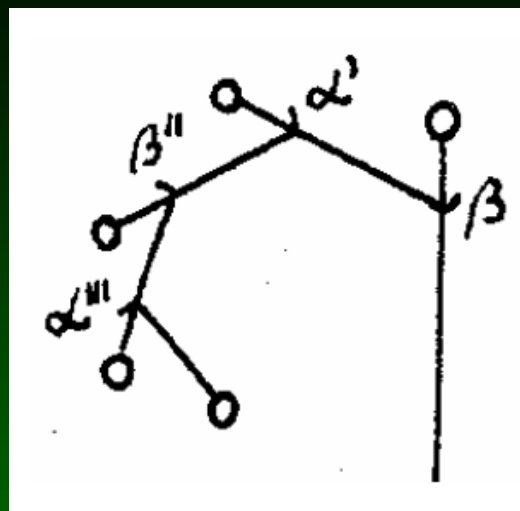
třezalka
tečkovaná
(*Hypericum
perforatum*)
Hypericaceae

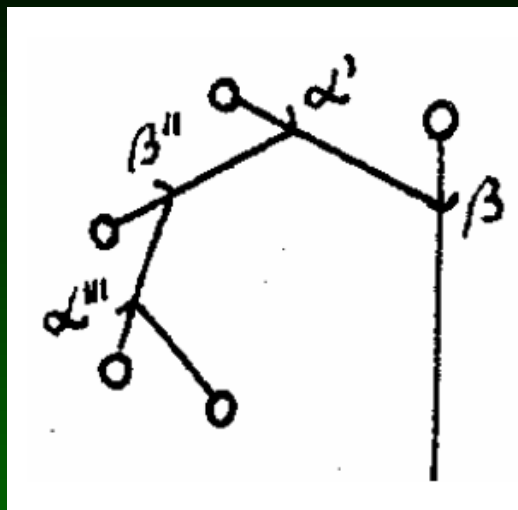
Vijan (o 90° a na různé strany)

- *Solanum*

Dvojvijn (o 90° a na různé strany)

- *Boraginaceae*

Příklady složených květenství a jim podobných zhovadilostí

Hrozen až lata úborů

Petasites

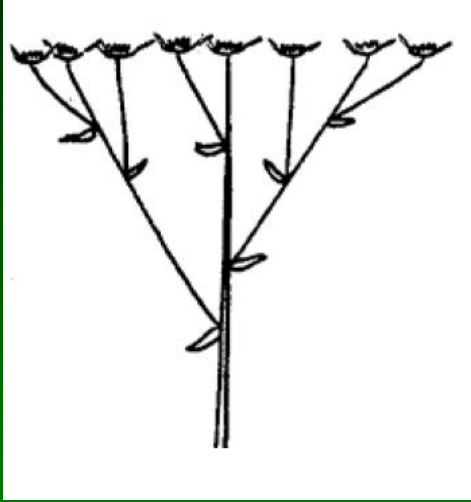

Chocholík až
chocholičnatá
lata úborů

Achillea millefolium

Tanacetum vulgare

Eupatorium cannabinum

Tanacetum parthenium

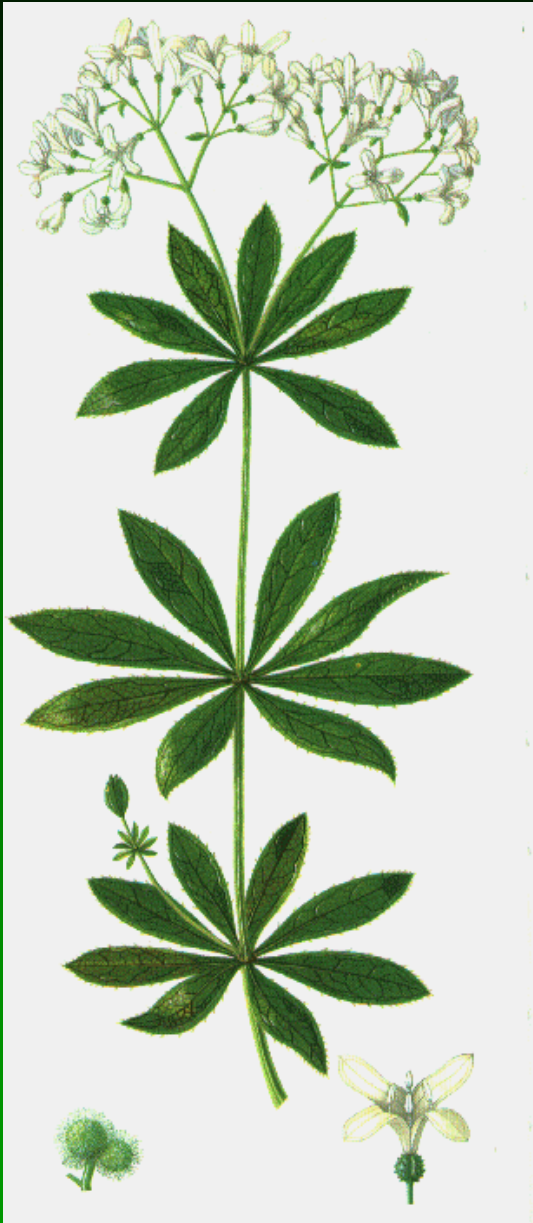
Lata složená z klásků

třeslice (*Briza*)

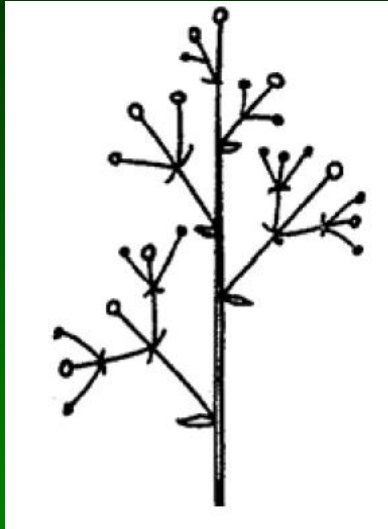
lipnice (*Poa*)

Chocholičnatá lata vidlanů

*Galium
odoratum*
Rubiaceae

*Galium
album*

Lata vidlanů

Lata vijanů

jírovec (*Aesculus hippocastanum*) Sapindaceae

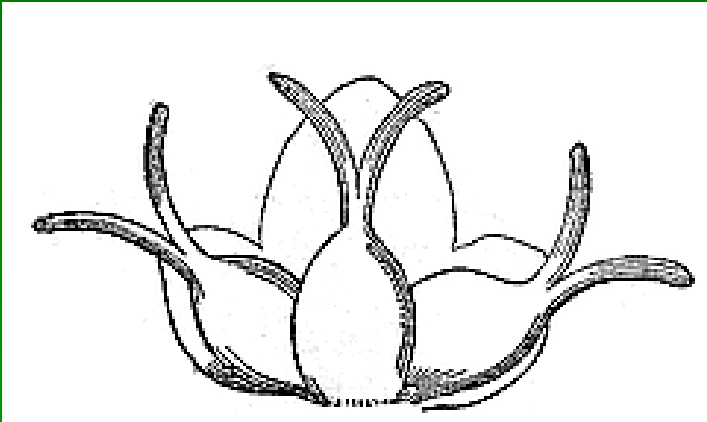
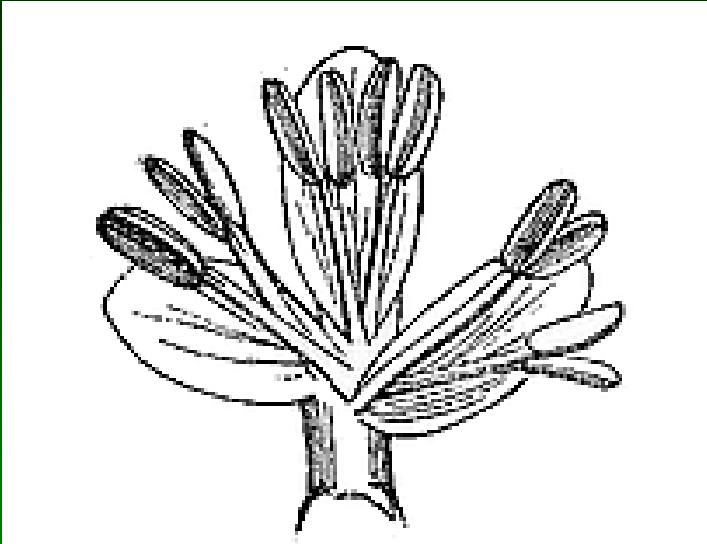
jednostranný
hrozen složený
z klásků

Melica nutans

Jehněda tvořená vidlany

Betula

Jehněda
tvořená
vidlany

Quercus

*Juglans
regia*

*Castanea
sativa*

Alnus

(samčí květenství)

Strboul

Succisa

Dipsacus

Knautia

hlávka tvořená
vidlany

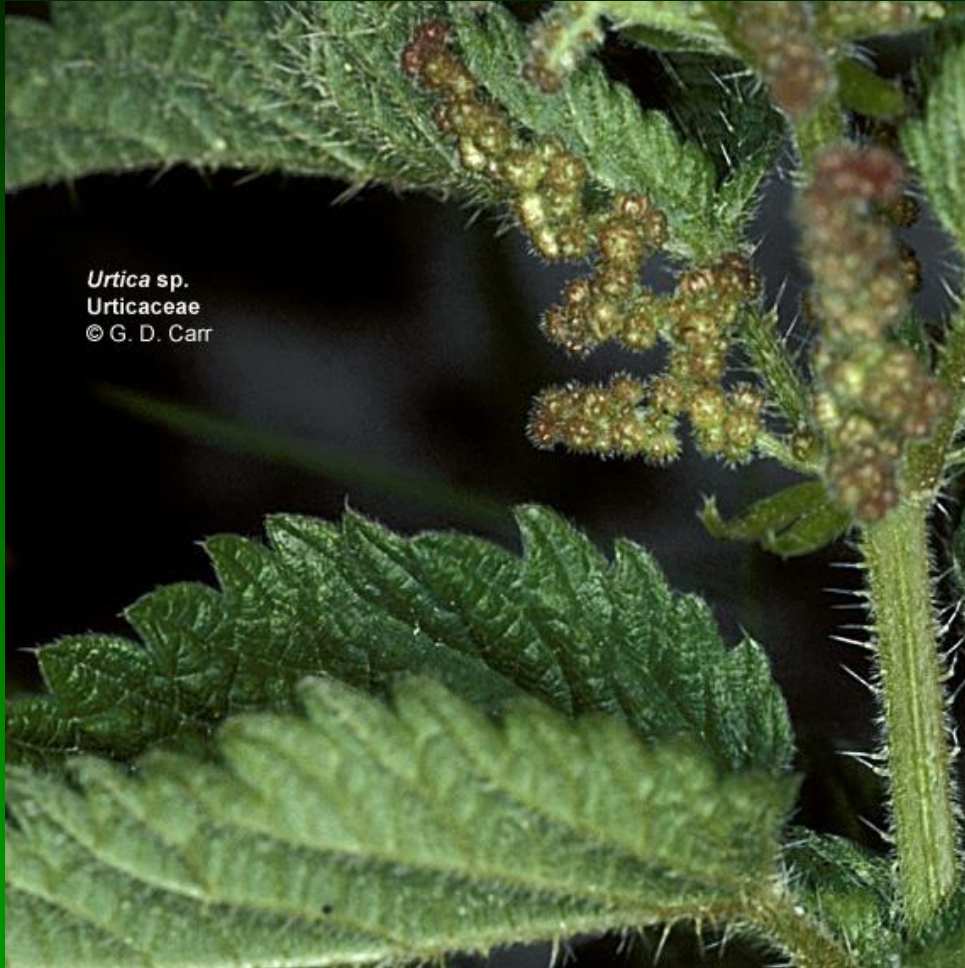
Caprifoliaceae

Strboul jednokvětých úborů

Echinops

Klubíčka: Lichopřeslen, lichoklas nebo licholata mohou být tvořeny také staženými vidlany = klubíčky

Urtica

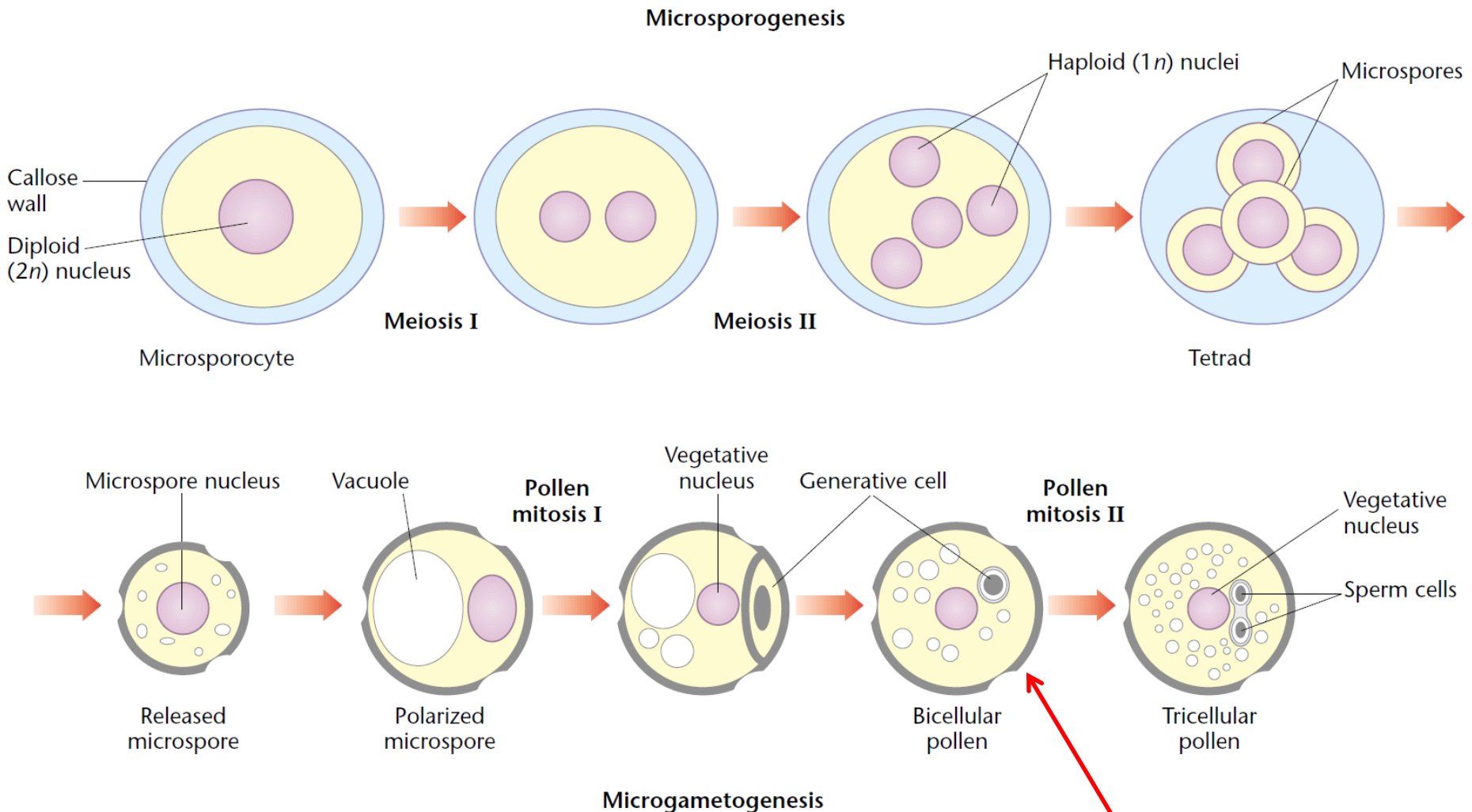
Chenopodium

Rozmnožování krytosemenných rostlin

morfologie pohlavních
orgánů

rodozměna

Ontogeneze pylu

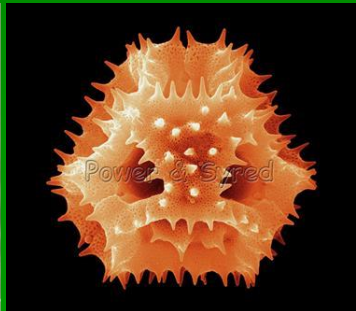
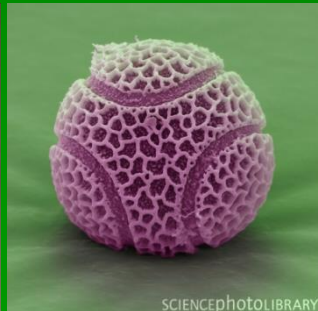
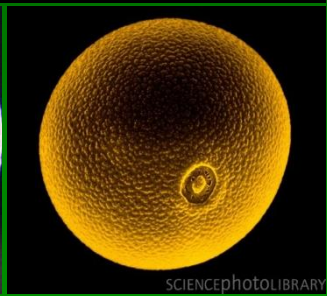
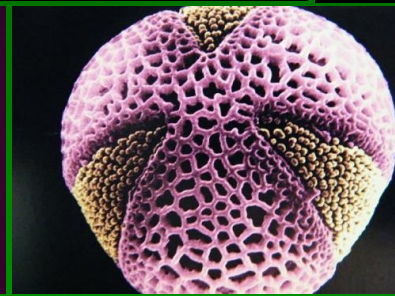
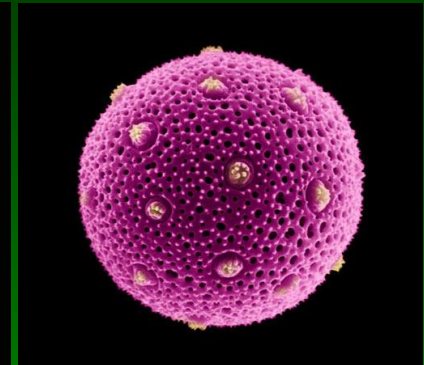
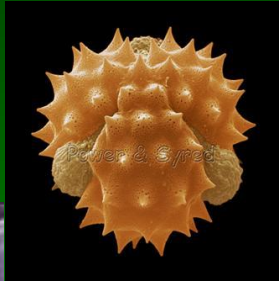
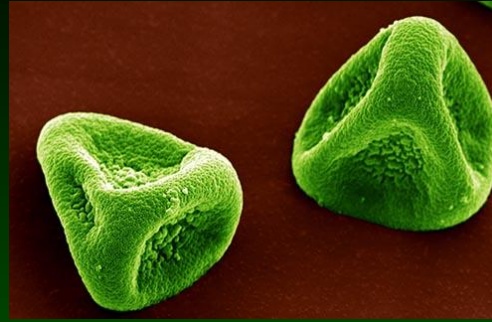

generativní buňka
migruje do cytoplasmy

Pyl a opylení (angl. pollination)

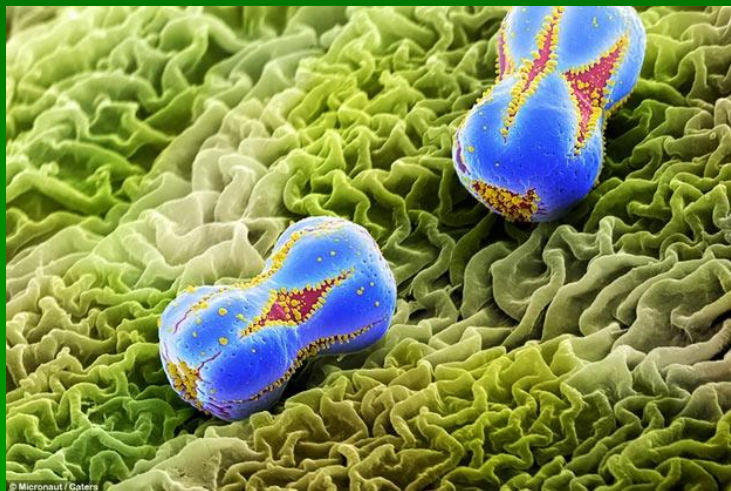
pylová zrna bez
vzdušných
vaků

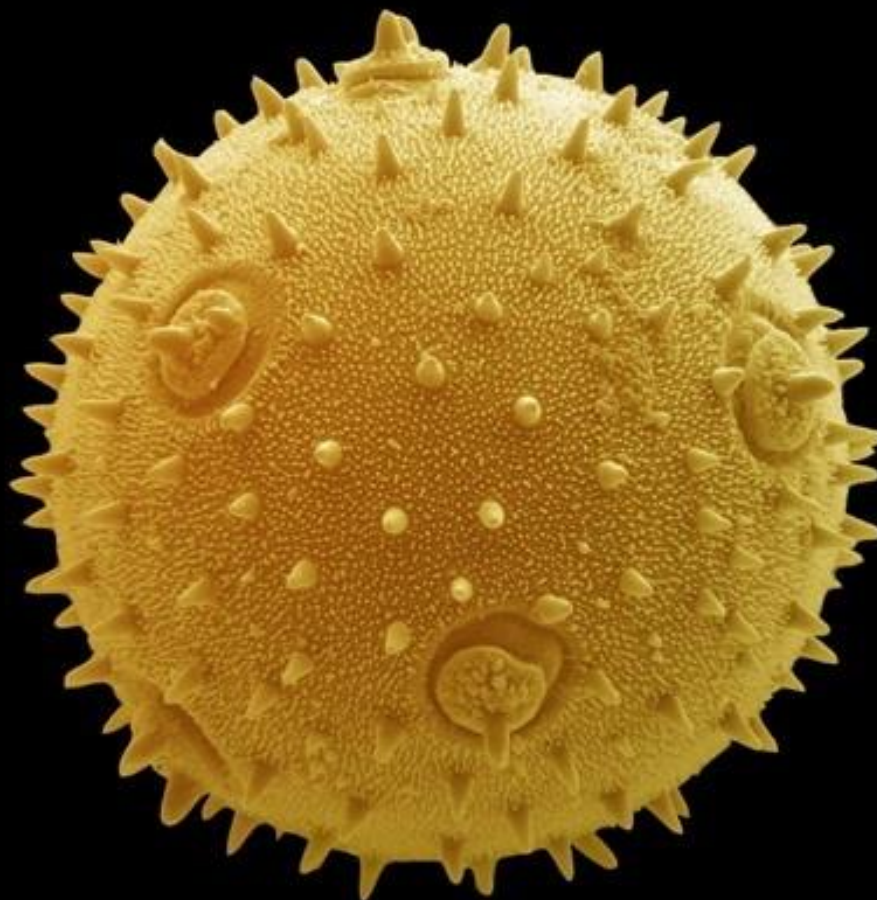
Velikost pylu

6 – 150 μm

Myosotis

Cucurbita

Myosotis

SCIENCEPHOTOLIBRARY

Nejčastěji je pyl přenášen hmyzem = entomogamie

Často je pyl přenášen také větrem = anemogamie

Vzácně je pyl přenášen ptáky = ornitogamie

Vzácně je u rostlin kvetoucích
pod hladinou pyl přenášen
vodou = **hydrogamie** (např.
Zostera, *Elodea*, *Ceratophyllum*,
nebo *Posidonia*)

Opylování netopýry - chiropterogamie - je vzácné

Strongylodon macrobotrys
(Fabaceae) je opylovaný
netopýry

Opylování plazy (gekony) je vzácné

Opylování plži – molluscogamie – je vzácné

Také vačnatci mohou opylovat

Possam medosavý (*Tarsipes rostratus*)

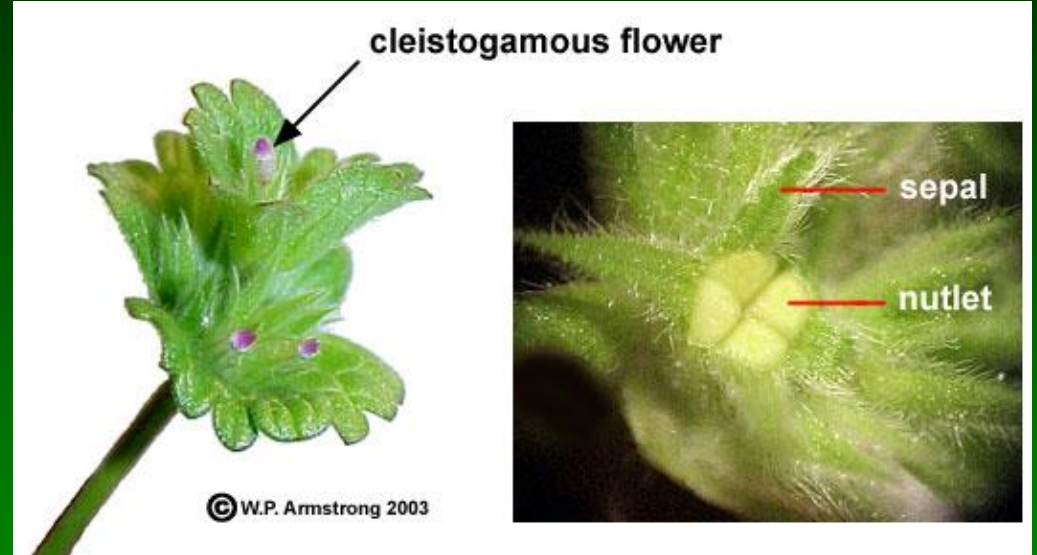
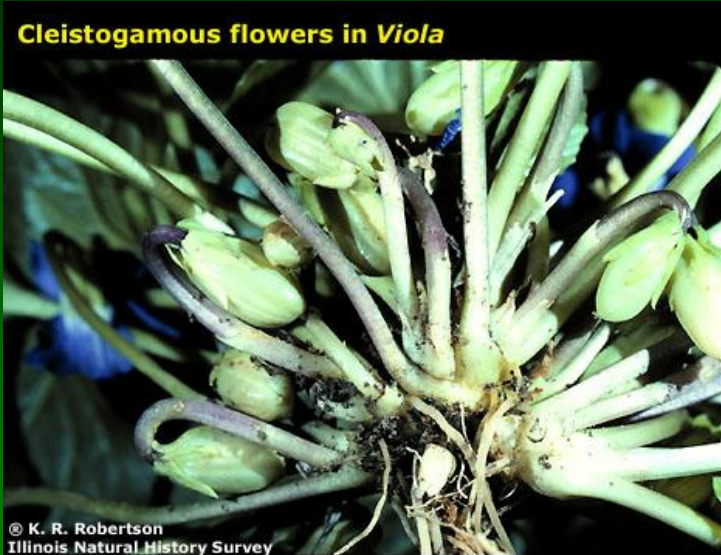
Vzácně mohou opylovat také hlodavci

Opylovat mohou dokonce i primáti (madagaskarští lemuři)

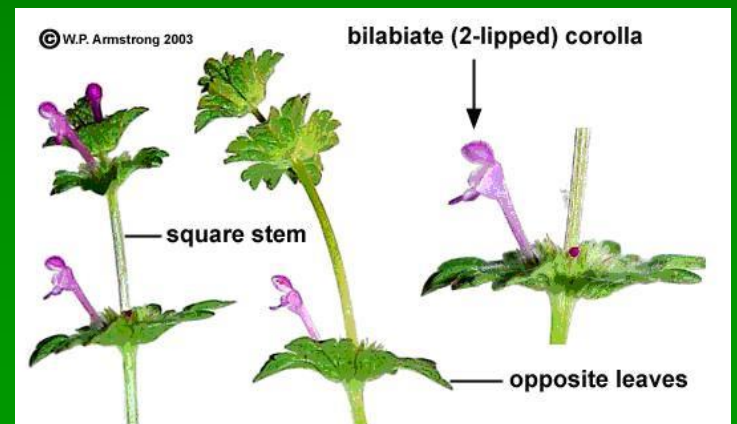
Někdy dochází k samoopylení v uzavřených květech, které se neotvírají = **kleistogamie** (např. u různých druhů violek - *Viola* či u hluchavky objímavé - *Lamium amplexicaule*)

Chasmogamické květy rodu *Viola*

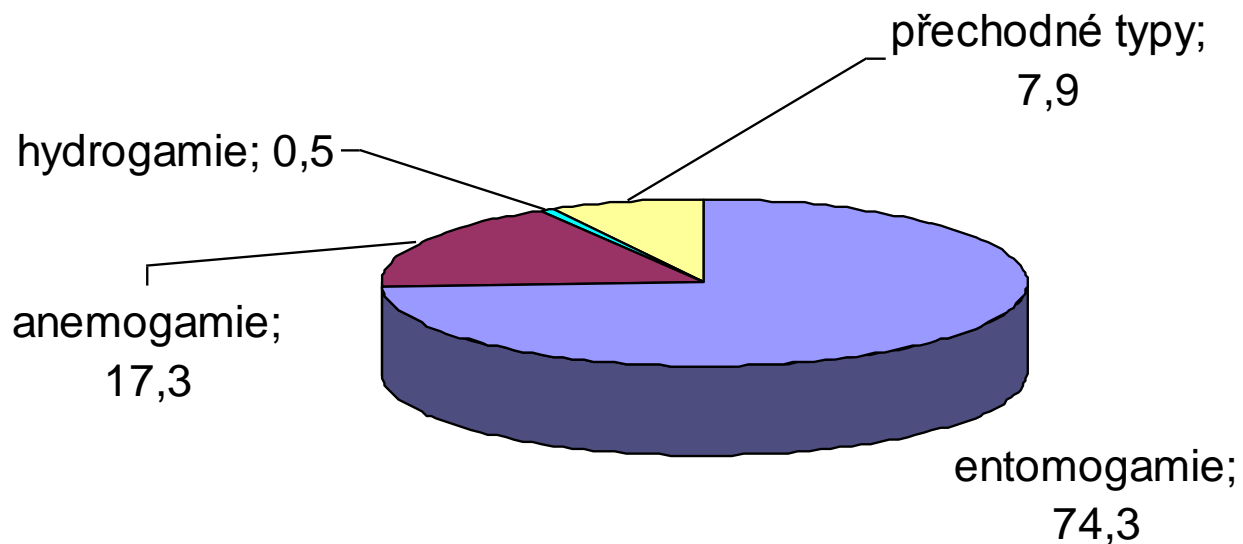
Chasmogamické květy u *Lamium amplexicaule*

Zastoupení typů opylení se liší podle geografických oblastí

V Česku je zdaleka nejčastější entomogamie a anemogamie

entomogamie	74.3%
anemogamie	17.3%
hydrogamie	0.5 %
přechodný nebo blíže neurčený typ	7.9 %

Živočišní opylovači navštěvují květy buď kvůli pylu (např. mák nebo růže) nebo kvůli nektaru (např. vikev nebo hluchavka)

K navigaci hmyzu slouží barva květu popř. sametový nebo naopak lesklý povrch korunních lístků

a vůně - nektar
ani pyl však vůni
nevydávají - ta
se vytváří buď
korunními lístky
nebo nitkami
tyčinek.

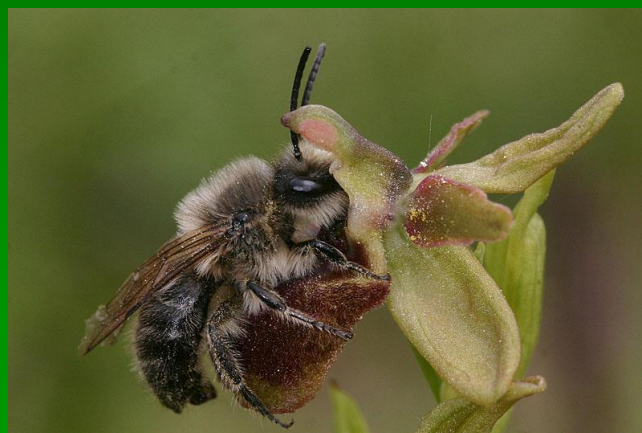

Navigace hmyzu v UV části světelného spektra

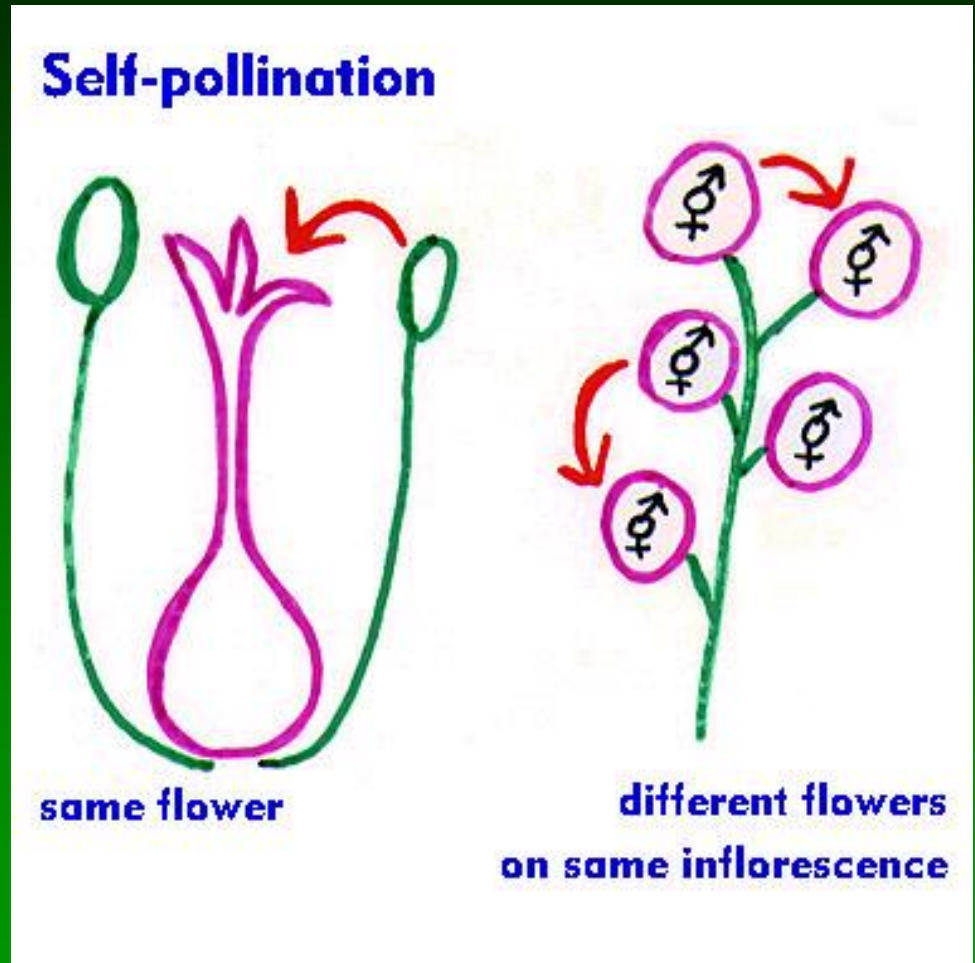
Pseudokopulace – tořič (*Ophrys*, *Orchidaceae*)

Alogamie (outcrossing)
=> heterózní efekt, ale ...

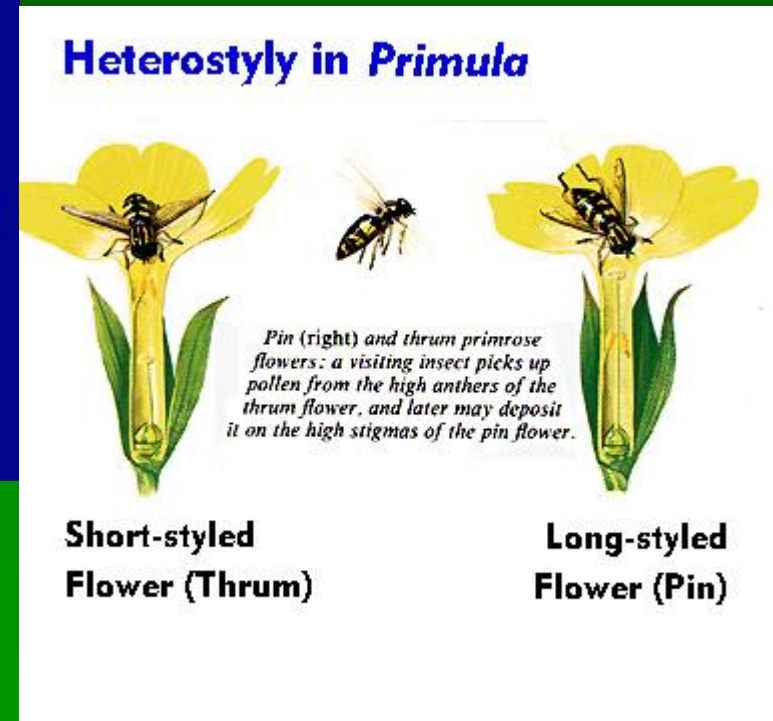
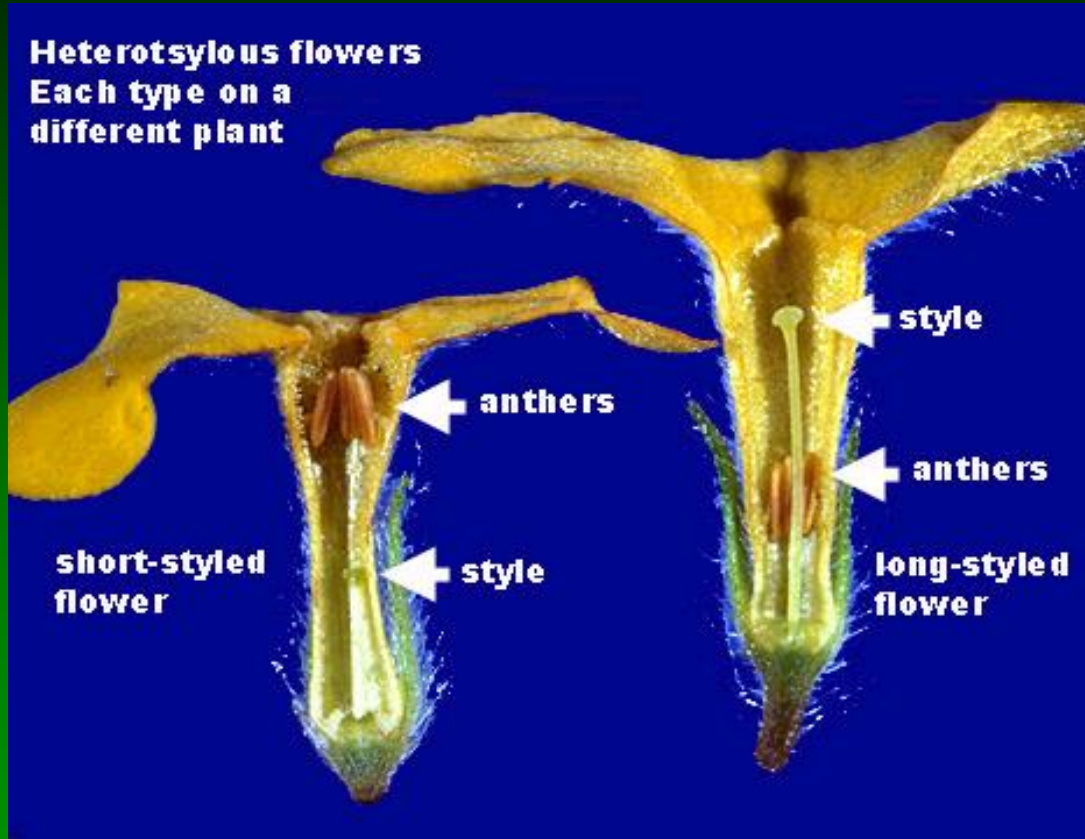

Autogamie (selfing)
=> inbrední deprese, ale ...

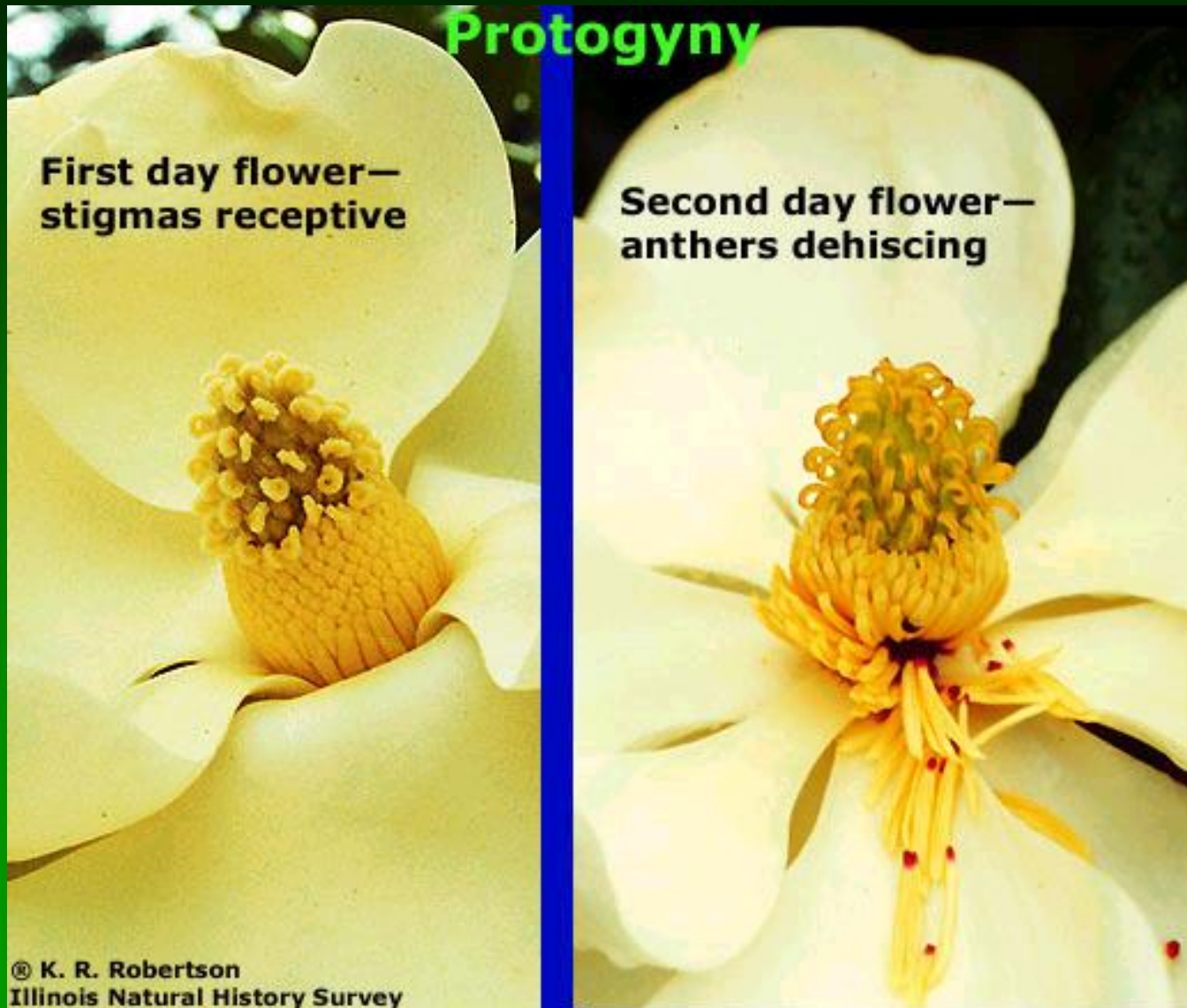

Geneticky podmíněná: self kompatibilita x self inkompatibilita
evolučně původní odvozená (30–50 % druhů)

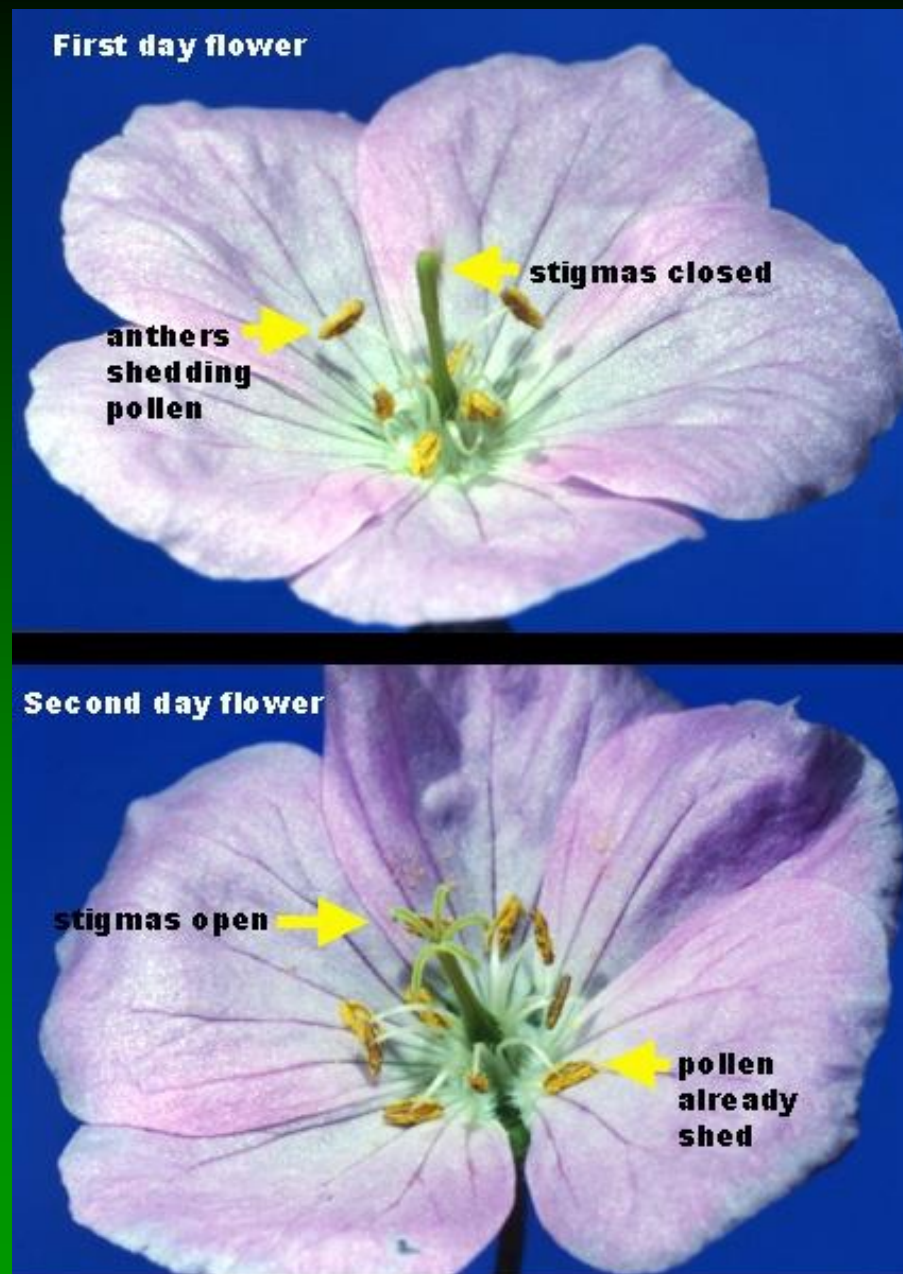
Jedním ze způsobů jak se bránit autogamii vlastním pylem je heterostylie

Dalším způsobem jak se bránit autogamii vlastním pylem je protogynie

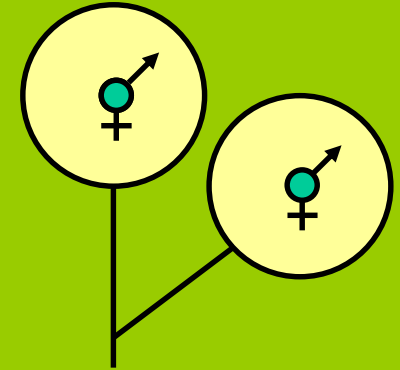
Analogickým způsobem
může bránit bránit
autogamii také
protandrie

Hermafroditní květ a hermafroditní druh není totéž !

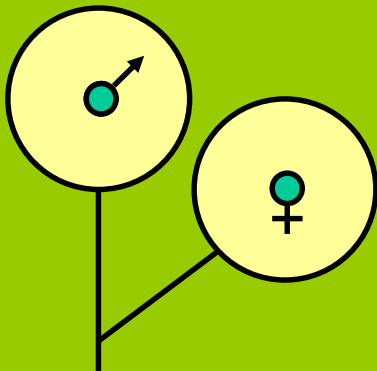
Většina druhů krytosemenných je hermafroditních – v Evropě 89%, v tropech 60%.

**Nejčastější případ hermafroditního druhu
- jeho květy jsou oboupohlavné**

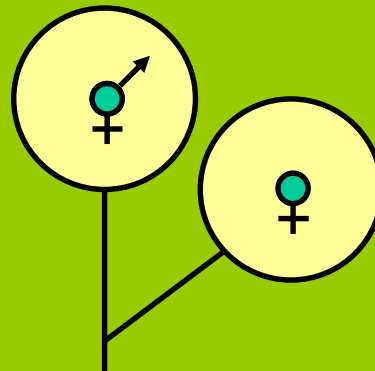

Vzácnější případy hermafroditních druhů se zcela nebo zčásti jednopohlavnými květy

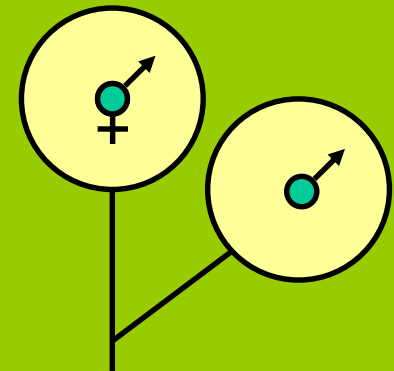
monoecie

gynomonoecie

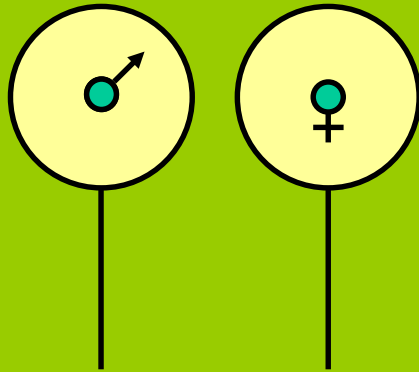

andromonoecie

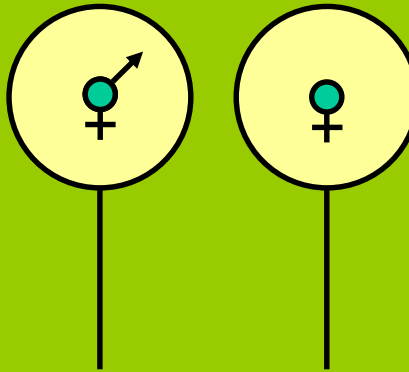
Protikladem hermafroditních druhů jsou druhy s odděleným pohlavím

dioecie

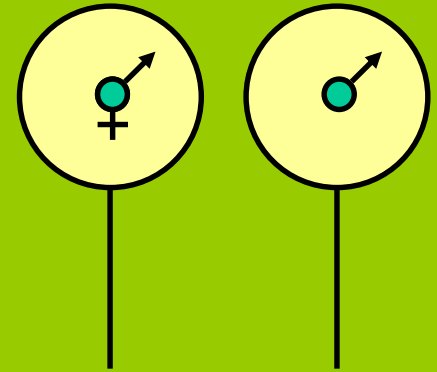
4 %

gynodioecie

7 %

androdioecie

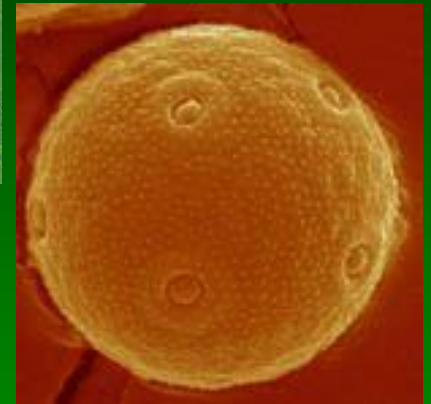
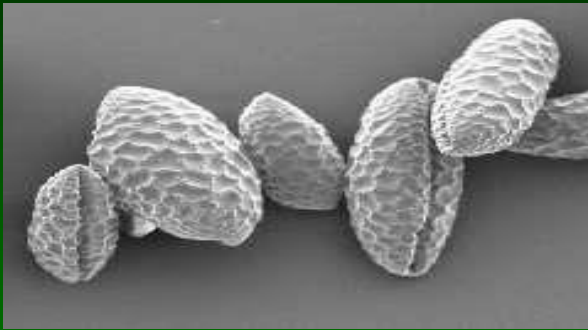

0,1 %

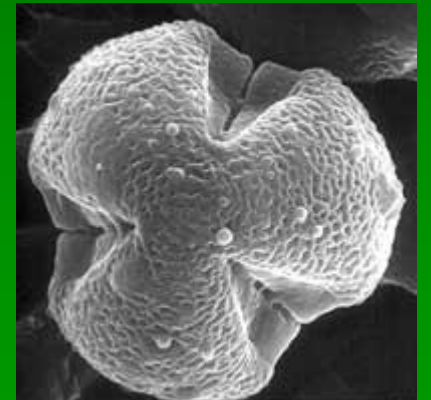
v Evropě je krytosemenných druhů s odděleným pohlavím
přibližně 11 %

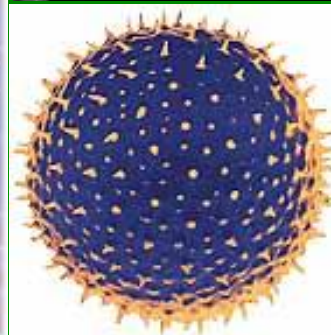
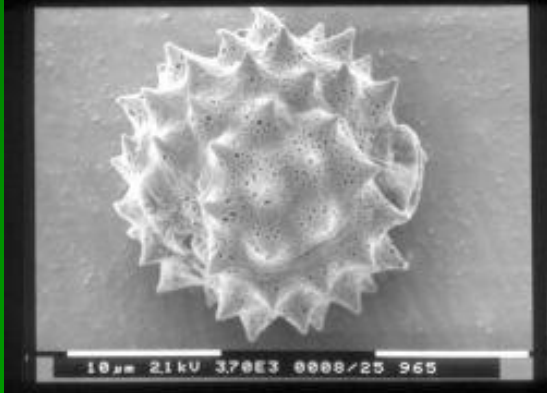
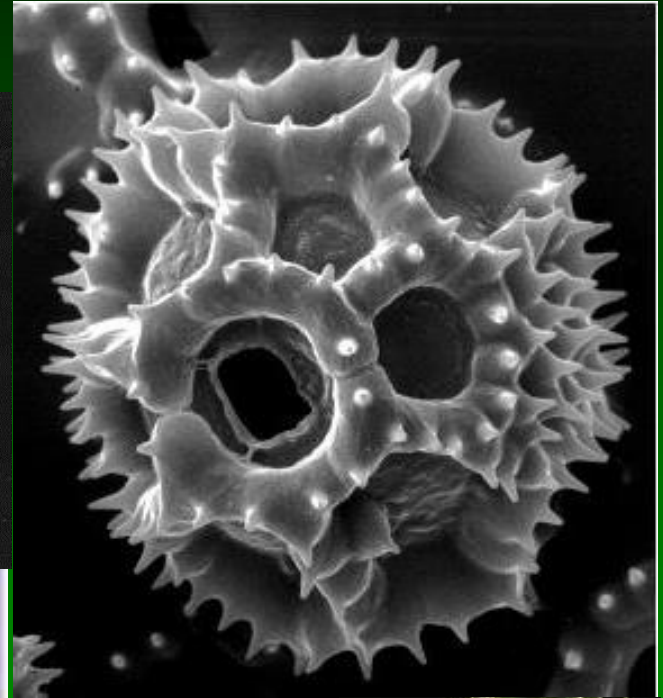
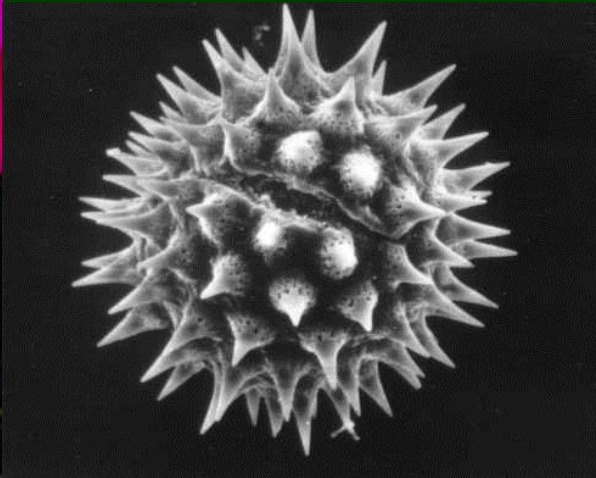
U anemogamních druhů bývá pyl hladký,
u hydrogamních je bez zvláštních
přizpůsobení

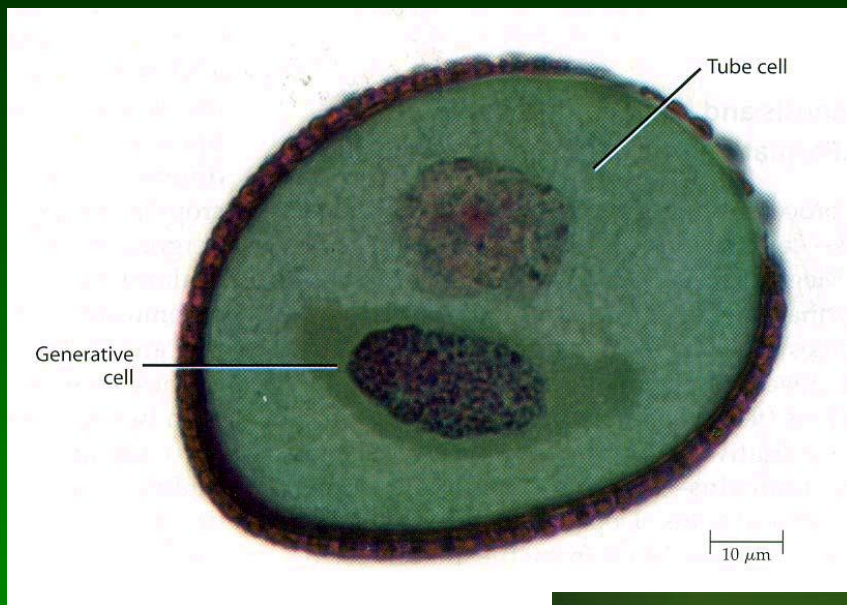
Pollen

U entomogamních druhů je pyl často lepkavý, či s různými háčky, výrůstky nebo chloupky

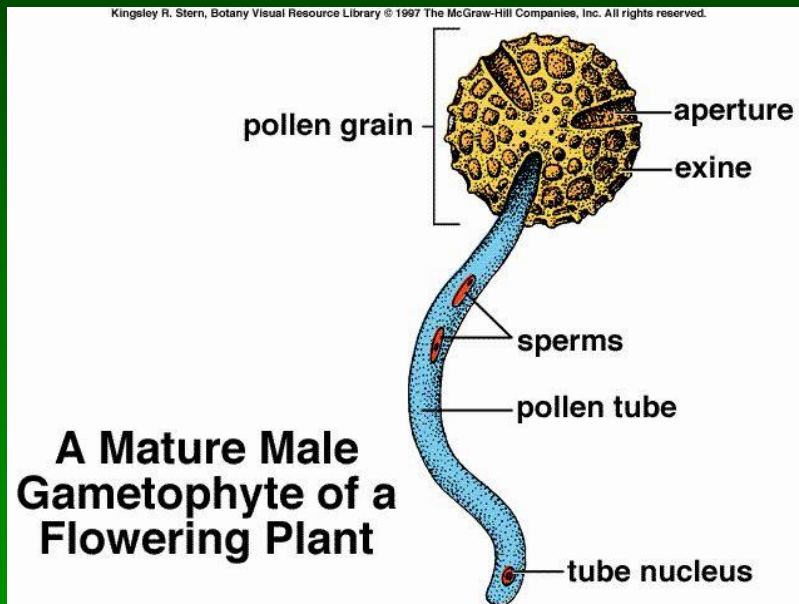

Jednobuněčné pylové zrno se při zrání dělí ve větší buňku vegetativní a menší generativní; v tomto dvoubuněčném stavu je přeneseno na bliznu;

Pylová láčka – vyklíčí na blizně a proroste do semeníku

- na konci buňka vegetativní, za ní buňka generativní
- generativní se před oplozením vajíčka rozdělí ve 2 buňky spermatické
- 1 vegetativní + 2 spermatické buňky = mikroprothalamium

- u kukuřice musí láčka prorůst až 50 cm
- růst pomocí cytoskeletu, hlavně aktinových mikrofilament (stejně rostou i rhizoidy a kořenové vlásky)
- rychlost růstu až 0,7 cm / hod.

Vajíčko (megasporangium)

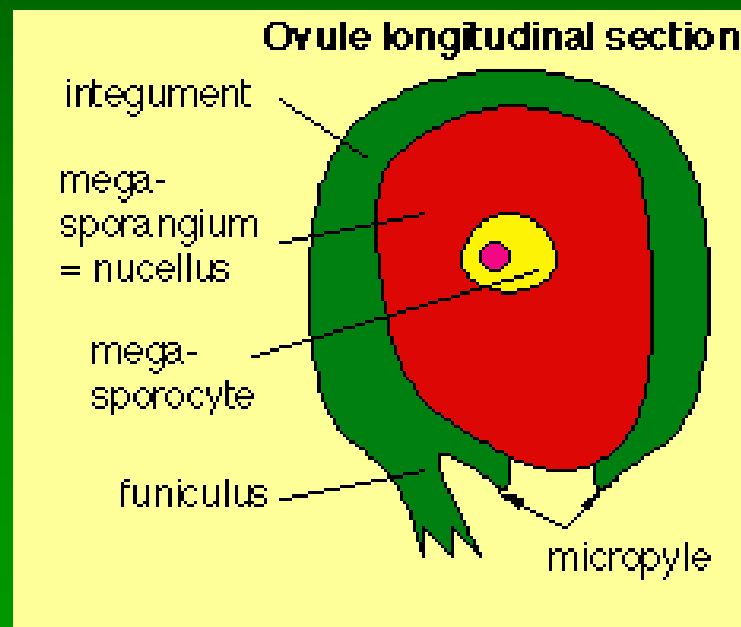
1 nebo 2 obaly

mikropyle (klový otvor),

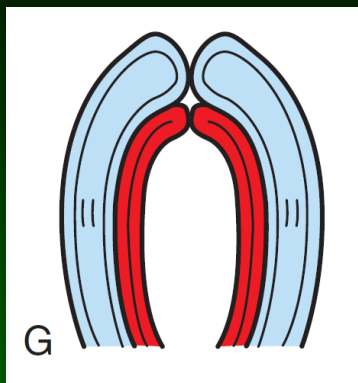
nemá pylovou ani archegoniální komoru

funikulus (poutko spojující vajíčko s plodolistem)

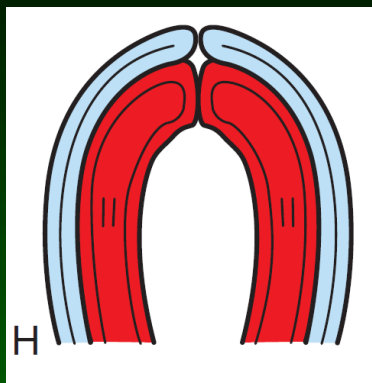
nucellus (= homolog archesporu) → jediný megasporocyt

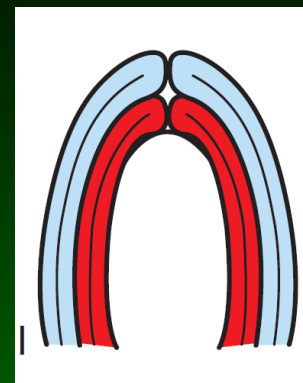
Typy vajíček dle tloušťky a počtu obalů = integumentů

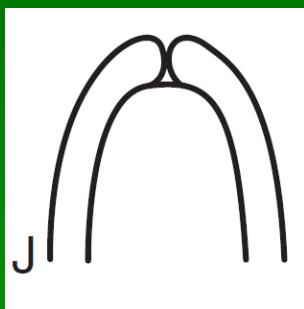
G bitegmické s vnějším integumentem tlustším

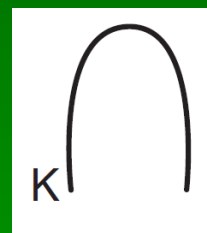
H bitegmické s vnitřním integumentem tlustším

I bitegmické se stejně silnými integumenty

J unitegmické

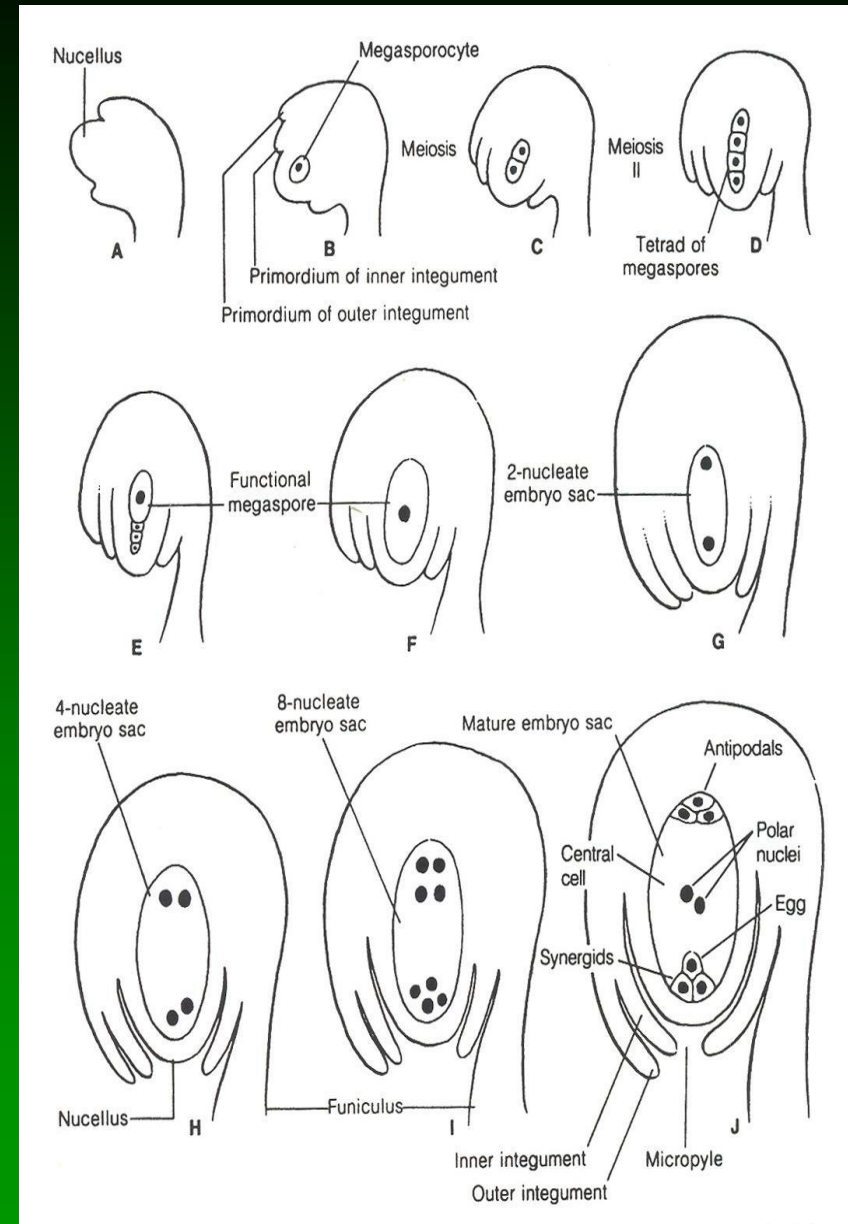
K ategmické

Zrání zárodečného vaku

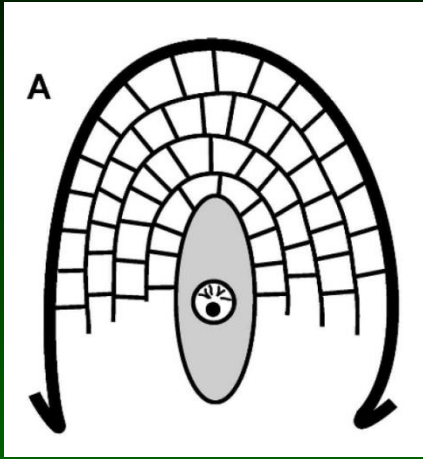
- (1) zveličená buňka nucellu = 1 megasporocyt
- (2) 2x meióza megasporocytu = 4 megaspóry
- (3) tři megaspóry zanikají
- (4) 3x mitóza zbylé megaspóry = 8jaderný zárodečný vak
- (5) 6 jader se s částí cytoplasmy osamostatní v oosféru, 2 synergidy a 3 antipody
- (6) 2 jádra se spojí v centrální jádro

(70% krytosemenných má 8-jaderný)

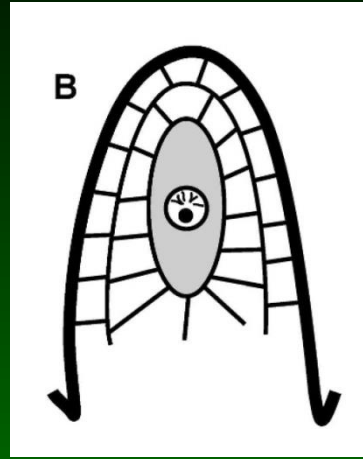
Zárodečný vak = homolog
megaprotalia = samičího gametofytu

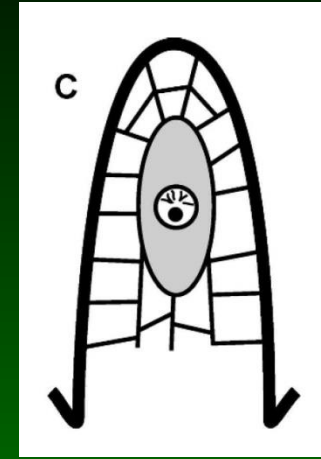
Typy vajíček dle tloušťky nucellu nad megasporocytem

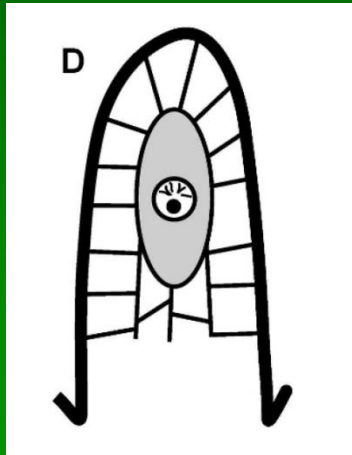
A krasinucelátní s několika vrstvami

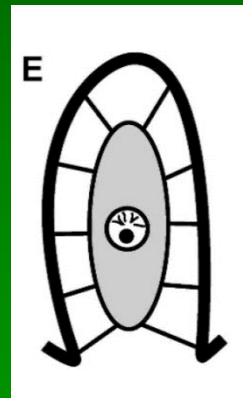
B slabě krasinucelátní se 2 vrstvami

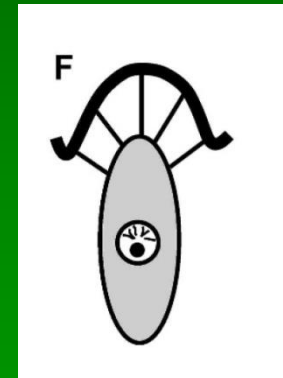
C pseudokrasinucelátní s 1 vrstvou periklinálně rozdělenou na 2 nad megasporocytem

D neúplně tenuinucelátní s 1 vrstvou nad megasporocytem a sterilní tkání vyplňující bázi nucellu

E tenuinucelátní s 1 vrstvou nad megasporocytem

F redukované tenuinucelátní s meiocytem delším než nucellus a tudíž bazálně postaveným

Typy vajíček dle postavení vůči poutku (funiculus)

Orthotropní: Mikropyle, chaláza a funikulus v jedné linii: *Piper*, *Polygonum*.

Anatrovní: Otočené o 180°
Mikropyle leží poblíž jizvy (hilum) - u 4/5 čeledí krytosemenných.

Hemitropní: Otočené o 90°
st (např. *Ranunculus*).

Kampylotropní: Ohnuté o 90°
(*Fabaceae*, *Brassicaceae*, *Caryophyllaceae*).

Amfitropní: Podkovovitě zahnuté vajíčko i embryo
(*Lemna*, *Papaver*, *Alisma*).

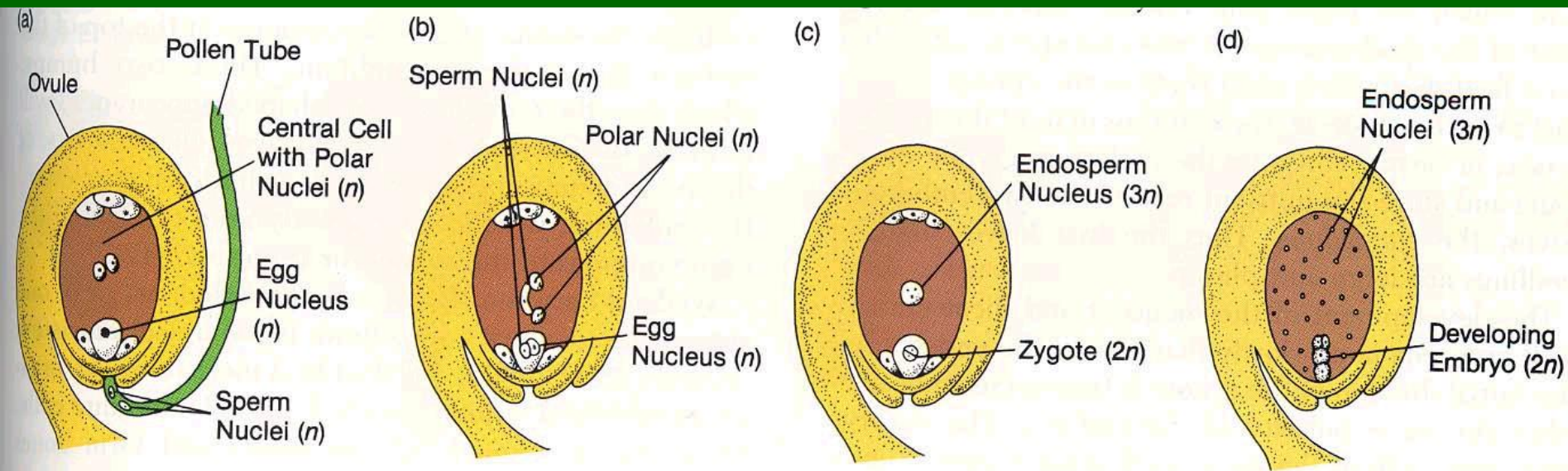

Circinotropní: Stočené o 360°
(*Opuntia*, *Plumbaginaceae*).

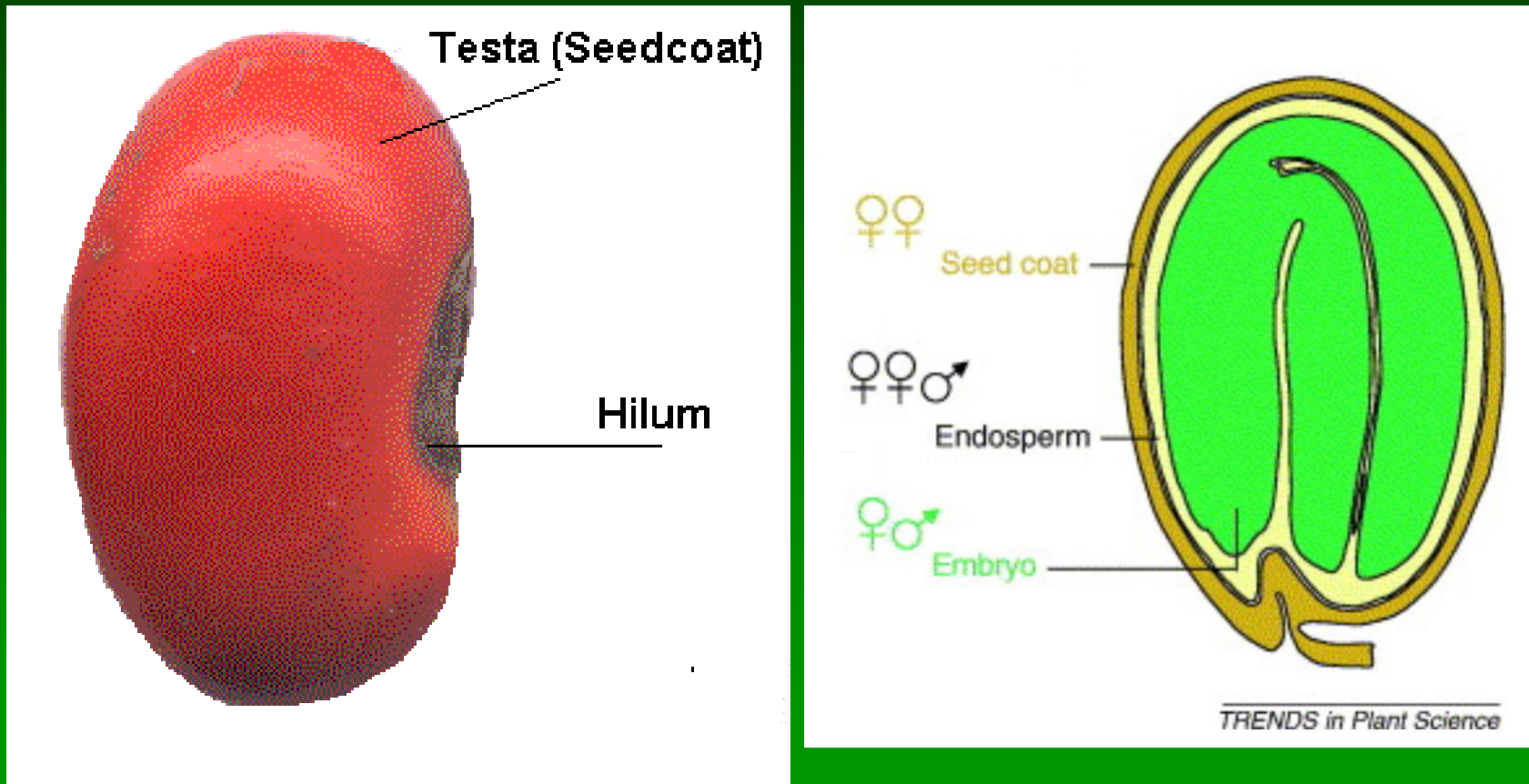
Oplození (angl. fertilization) je dvojitá

1. **Syngamie** – haploidní jádro 1 spermatické buňky splyne s haploidním jádrem oosféry a vznikne zygota, z níž dělením vznikne embryo

2. **Konfluace** – haploidní jádro druhé splyne s centrálním diploidním jádrem a vznikne endosperm

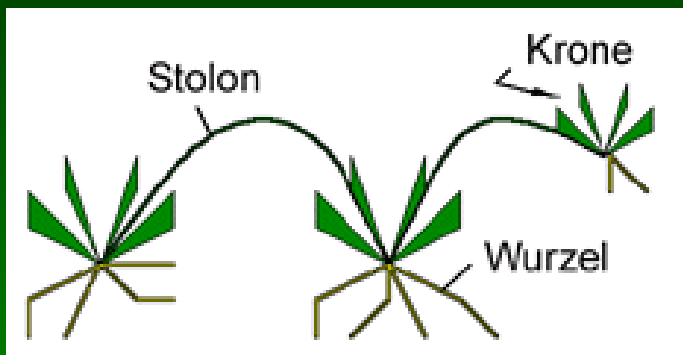

Povrch semene je obvykle kryt o semením (testa) embryo má vyvinut základ stonku (plumula) a základ kořene (radicula), v místě spojení vajíčka poutkem zůstává na semeni jizva (hilum).

Rozšiřování krytosemenných rostlin morfologie semen a plodů

Generativní množení nemusí být převažujícím způsobem rozmnožování, naopak rozmnožování vegetativní může často převažovat.

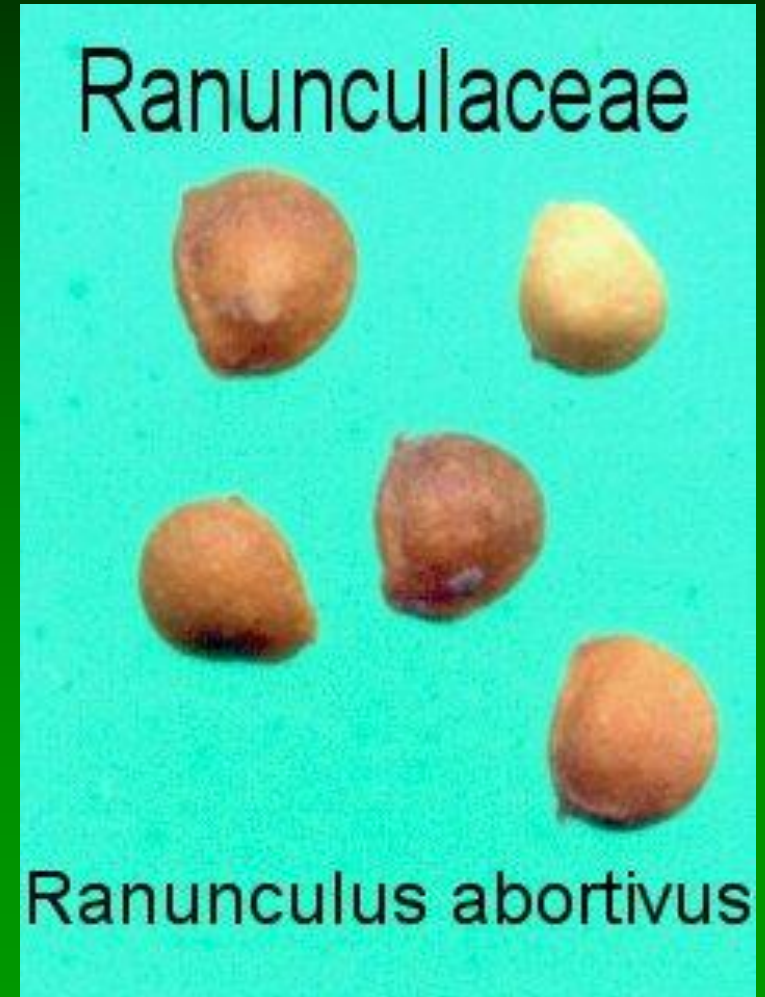

Semena nemusí vznikat jen na základě syngamie.
Alternativou je asexuální rozmnožování pomocí semen –
agamospermie (= apomixie *pro parte*)

nedochází pak ke genové
rekombinaci

Plod - vzniká diferenciací semeníku nebo celého gynecea. Jednoduchým typem suchého plodu je jednosemenná nažka. Může vznikat z apokarpních pestíků – např. u pryskyřníkovitých (*Ranunculaceae*)

nažka vznikající z apokarpních pestíků je také u růžovitých (*Rosaceae*)

Geum urbanum

Nažka může vzniknout i z cénokarpního gynecea – např.
u šáchorovitých *Cyperaceae* (*Eleocharis obtusa*)

Z cénokarpního gynecea vzniká nažka také u hvězdnicovitých (*Asteraceae*, *Taraxacum*)

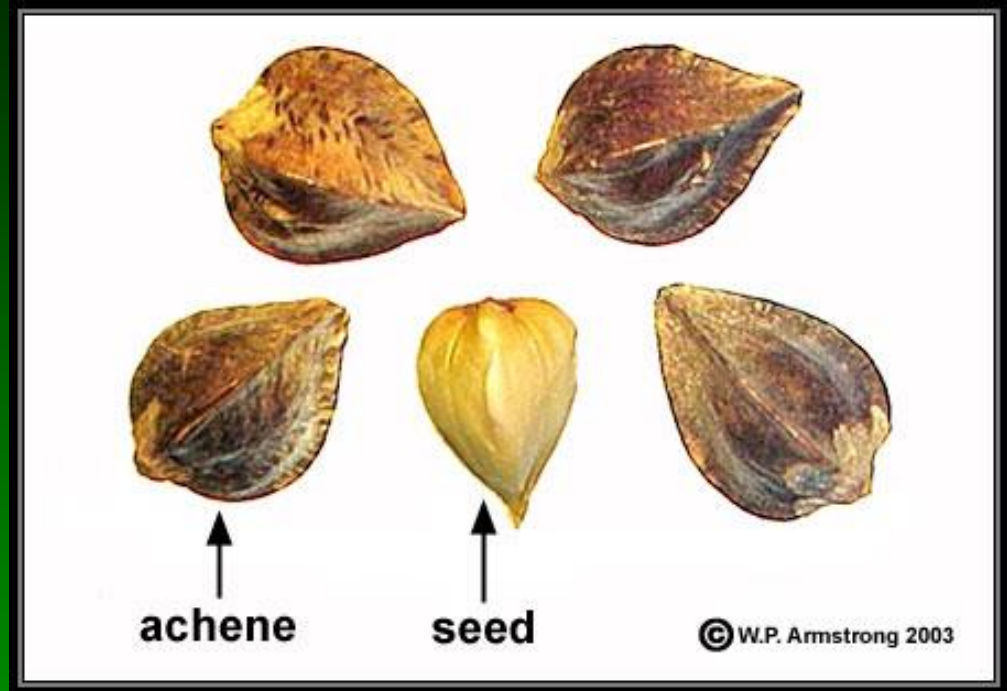
Nažka u slunečnice (*Helianthus*, *Asteraceae*) – pro nažky je typické, že oplodí a osemení k sobě sice těsně přiléhají, ale nesrůstají

Cénokarpní nažka u habru
(*Carpinus*, *Betulaceae*), dubu -
Quercus, *Fagaceae*,

Trojboká cénokarpní nažka u *Polygonaceae*

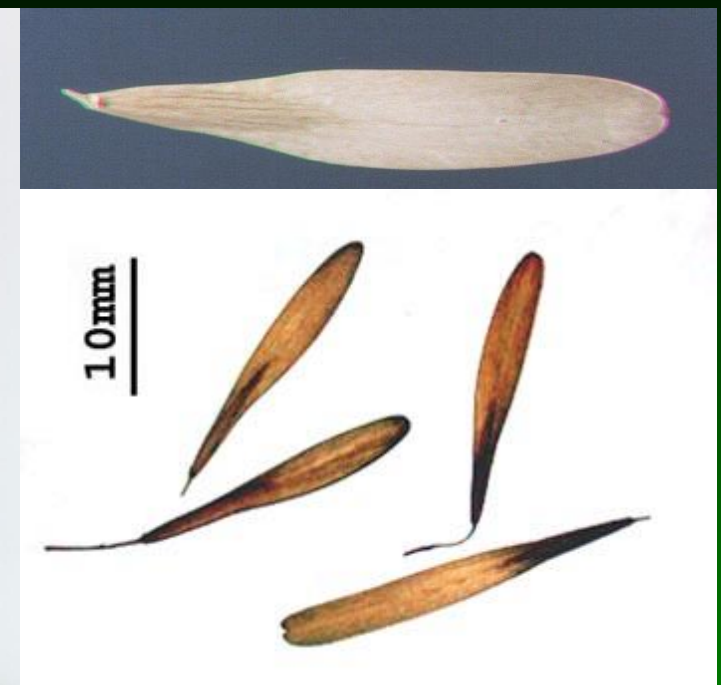
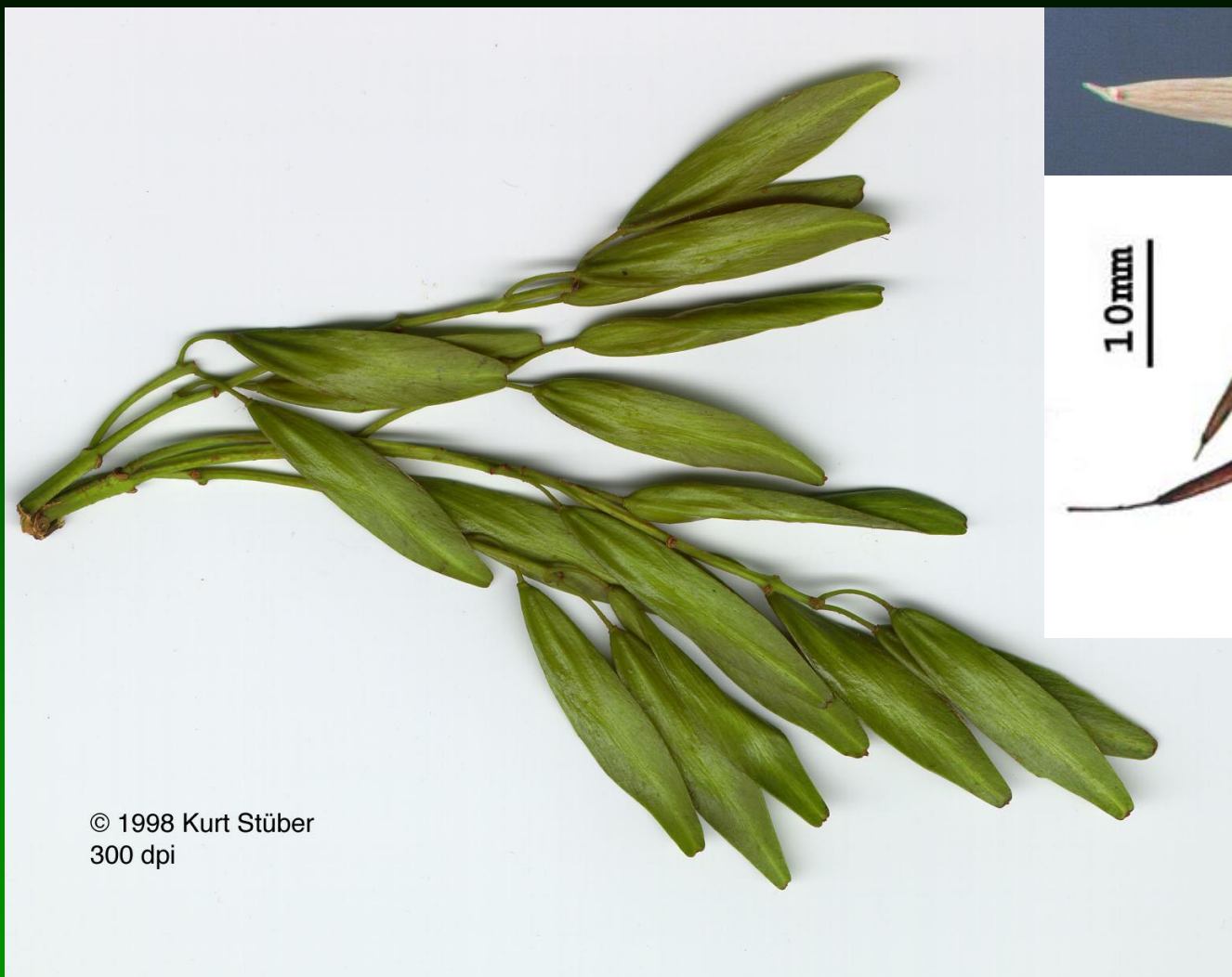
Okřídlená cénokarpní nažka (samara)

u břízy (*Betula*)

u jilmu (*Ulmus*)

© 1998 Kurt Stüber
300 dpi

Okřídlená
nažka u
jasanu
(*Fraxinus* sp.,
Oleaceae)

Suchým pukavým plodem je měchýřek (otvírá se jedním švem)
vynikající z apokarpního gynecea (ostrožka - *Delphinium*,
Ranunculaceae)

Měchýřky v čeledi
Ranunculaceae

blatouch
Caltha

čemeřice
Helleborus

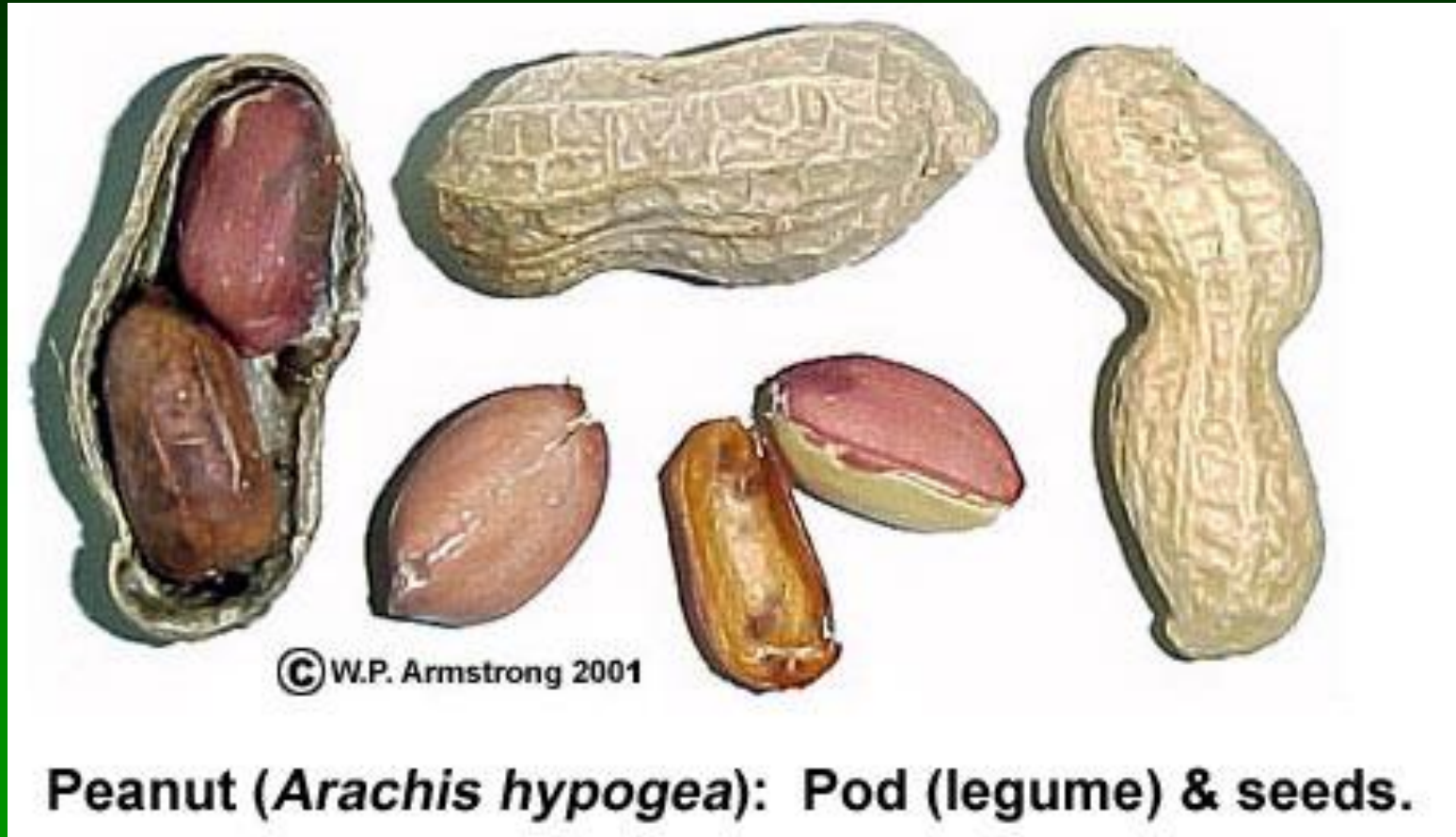
stračka (*Consolida*)
počet plodolistů a tedy
i měchýřků redukován
na jediný v každém
květu

Dalším typem suchého pukavého plodu vznikajícího z apokarpního gynecea je vícesemenný až jednosemenný lusk u čeledi bobovitých (*Fabaceae*) – otvírá se dvěma chlopněmi

Lusk u podzemnice olejné je na hranici mezi luskem a dvousemennou nažkou/oříškem

Jednoduchým suchým cénokarpním plodem je také oříšek
(líška - *Corylus*, *Betulaceae*) – podobný nažce, ale semeno menší a
proto v oříšku „hrká“

Oříšky u lípy (*Tilia*, *Malvaceae*)

Jednoduchým suchým cénokarpním plodem je také obilka, která se od nažky liší oplodím pevně srostlým s osemením (kukuřice - *Zea*, *Poaceae*)

Suchým pukavým plodem vznikajícím jen z cénokarpního gynecea je tobolka. Děrami se otvírá tobolka máku (*Papaver*, *Papaveraceae*)

Trojpozdré tobolky mají
často jednoděložné

střevíčník – *Cypripedium*, *Orchidaceae*

sněžěnka – *Galanthus*, *Amaryllidaceae*

modřeneček – *Muscari*, *Hyacinthaceae*

lilie – *Lilium*, *Liliaceae*

kosatec – *Iris*, *Iridaceae*

Trojpozdrá tobolka

violka (*Viola*, *Violaceae*)

pryšec (*Euphorbia*, *Euphorbiaceae*)

Dvoupouzdrá tobolka

svlačec (*Convolvulus*, *Convolvulaceae*)

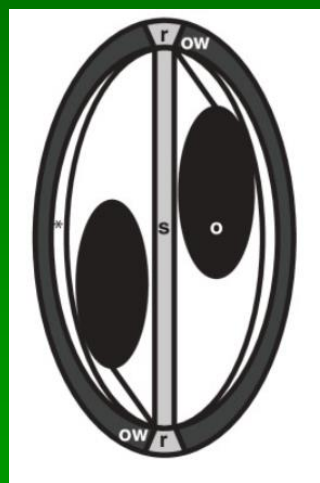
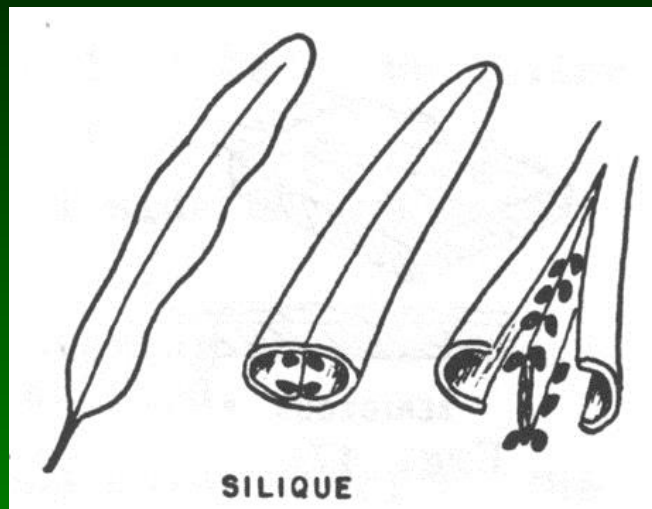
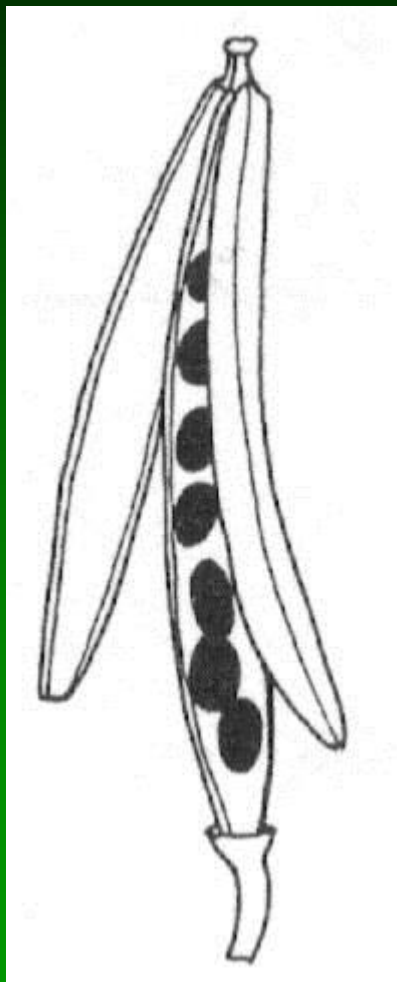
rozrazil (*Veronica*, *Plantaginaceae*)

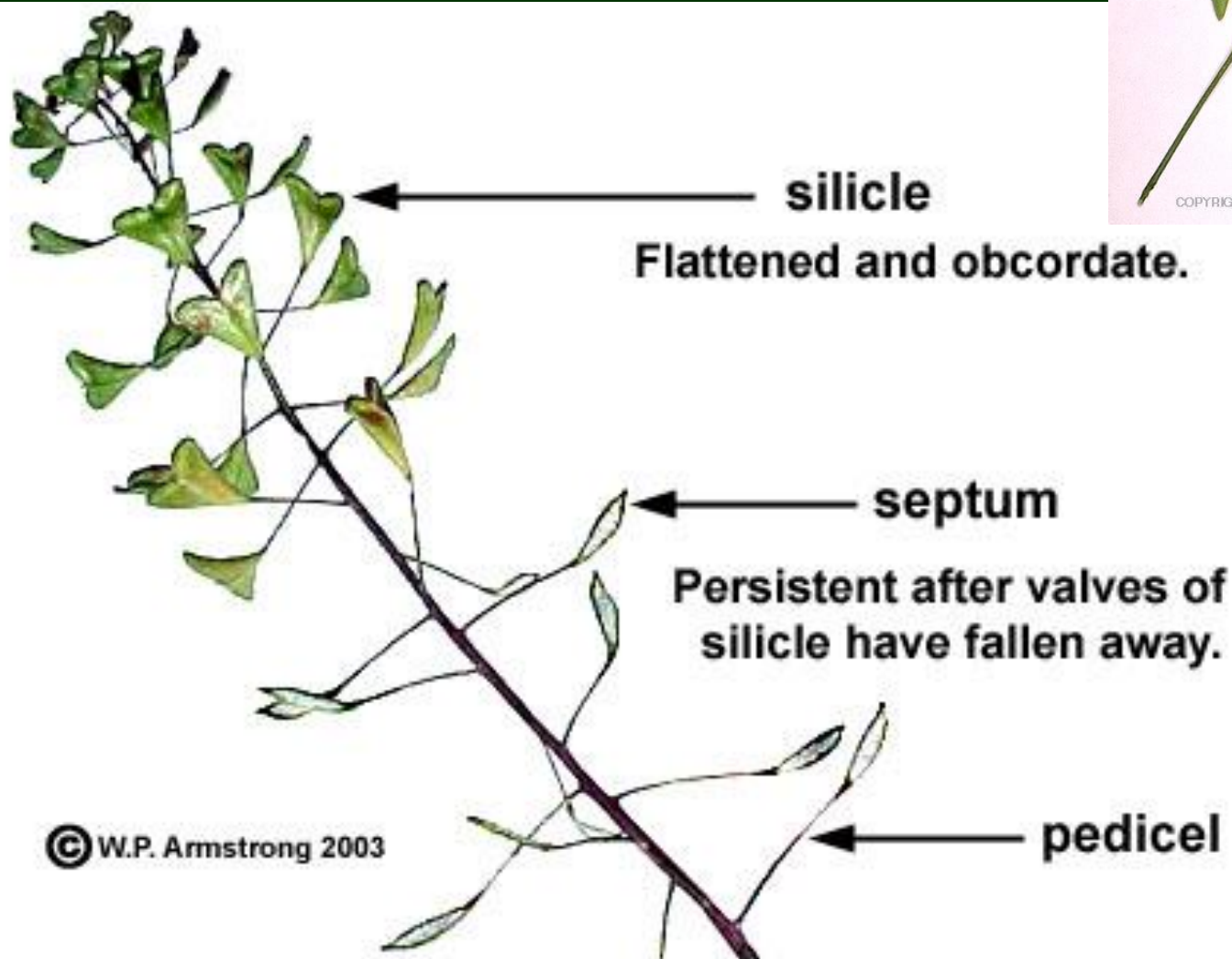
náprstník (*Digitalis*, *Plantaginaceae*)

bažanka (*Mercurialis*,
Euphorbiaceae)

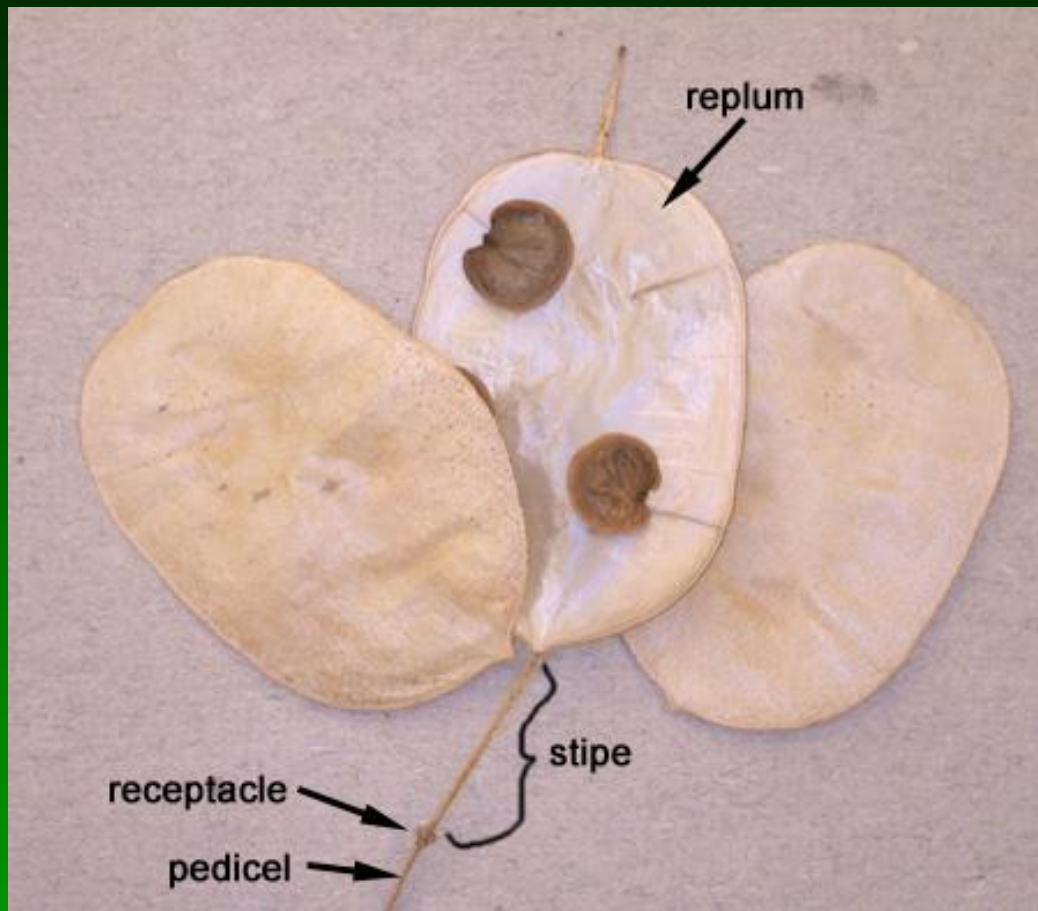
Také šešule brukvovitých (*Brassicaceae*) se dvěma chlopněmi a střední přepážkou je typem tobolky

Podobná šešuli je také šešulka – např. u
kokošky (*Capsella bursa-pastoris*)

Nebo u měsíčnice (*Lunaria annua*)

Jednoupouzdrá tobolka

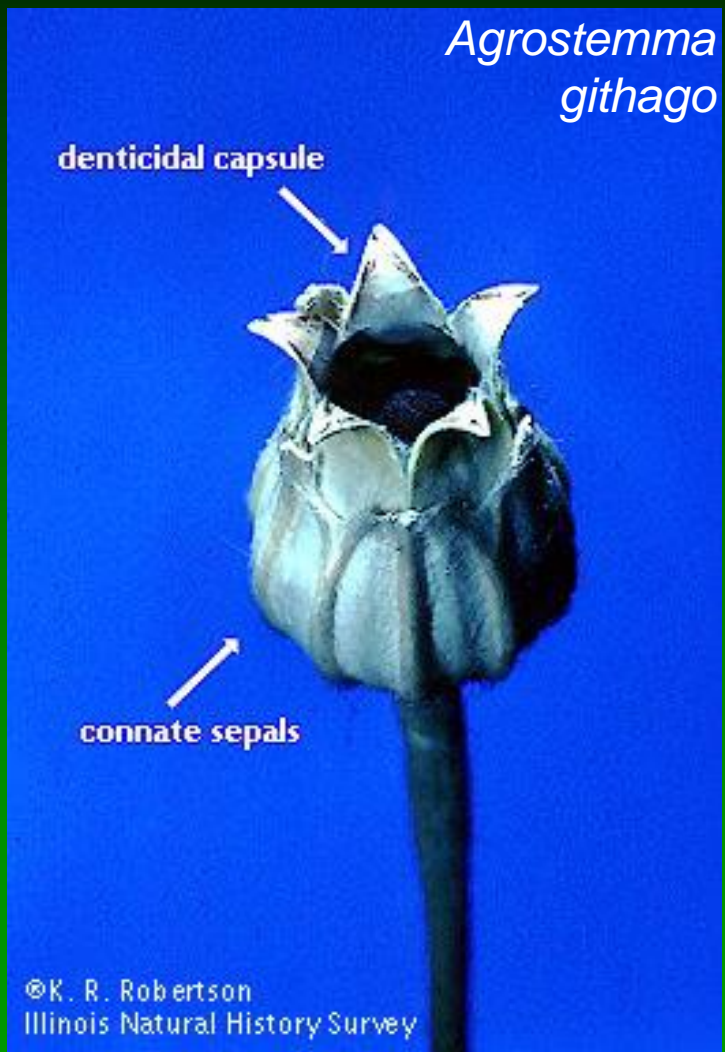
© 2009 k. chayka

hořec (*Gentiana*, *Gentianaceae*)
jednoupouzdrá tobolka – otvírá se
dvěma chlopněmi

mokřýš (*Chrysosplenium*, *Saxifragaceae*)

Jednoupouzdré tobolky otvírající se nejčastěji 5 nebo 10 zuby
najdeme u čeledi hvozdíkovitých (*Caryophyllaceae*)

Jednoupouzdré tobolky otvírající se 5 a více zuby najdeme také u čeledi prvosenkovitých (*Primulaceae*)

Dvou- až čtyřpouzdrá tobolka

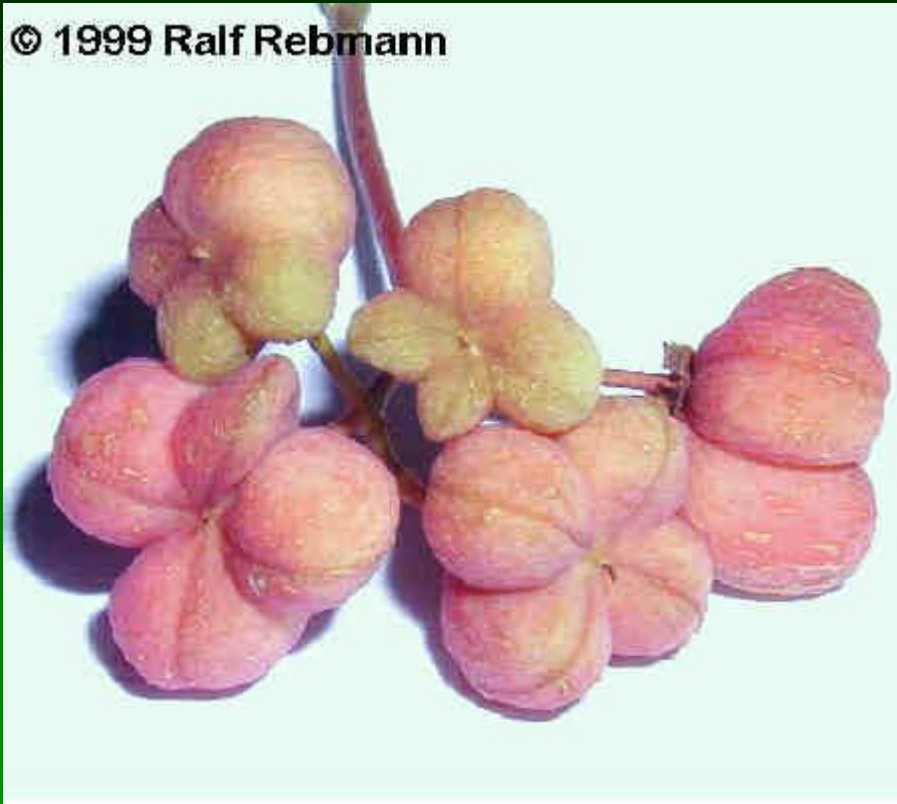
durman (*Datura*, *Solanaceae*)

Troj- až pětipouzdrá tobolka

zvonek (*Campanula*, *Campanulaceae*)

Zvláštní dužnatou tobolku má brslen (*Euonymus*, *Celastraceae*)

Zdužnatělé tobolky má také *Averroa carambola* (*Oxalidaceae*)

tobolka *Oxalis acetosella* (*Oxalidaceae*)

Trnitou tobolku vyplněnou
semeny obalenými
zdužnatělými míšky má
durian (*Durio zibethinus*) z
čeledi cejbovitých
(*Bombacaceae*)

Dužnatým typem plodu je jedno- či vícesemenná bobule s rozlišenou vnější blanitou a vnitřní dužnatou částí. Vzácně může vznikat z apokarpního gynecea - např. u pryskyřníkovitých (*Ranunculaceae, Actaea*)

Mnohem častěji vzniká bobule s gynecea cénokarpního –
např. u tykvovitých (*Cucurbitaceae*)

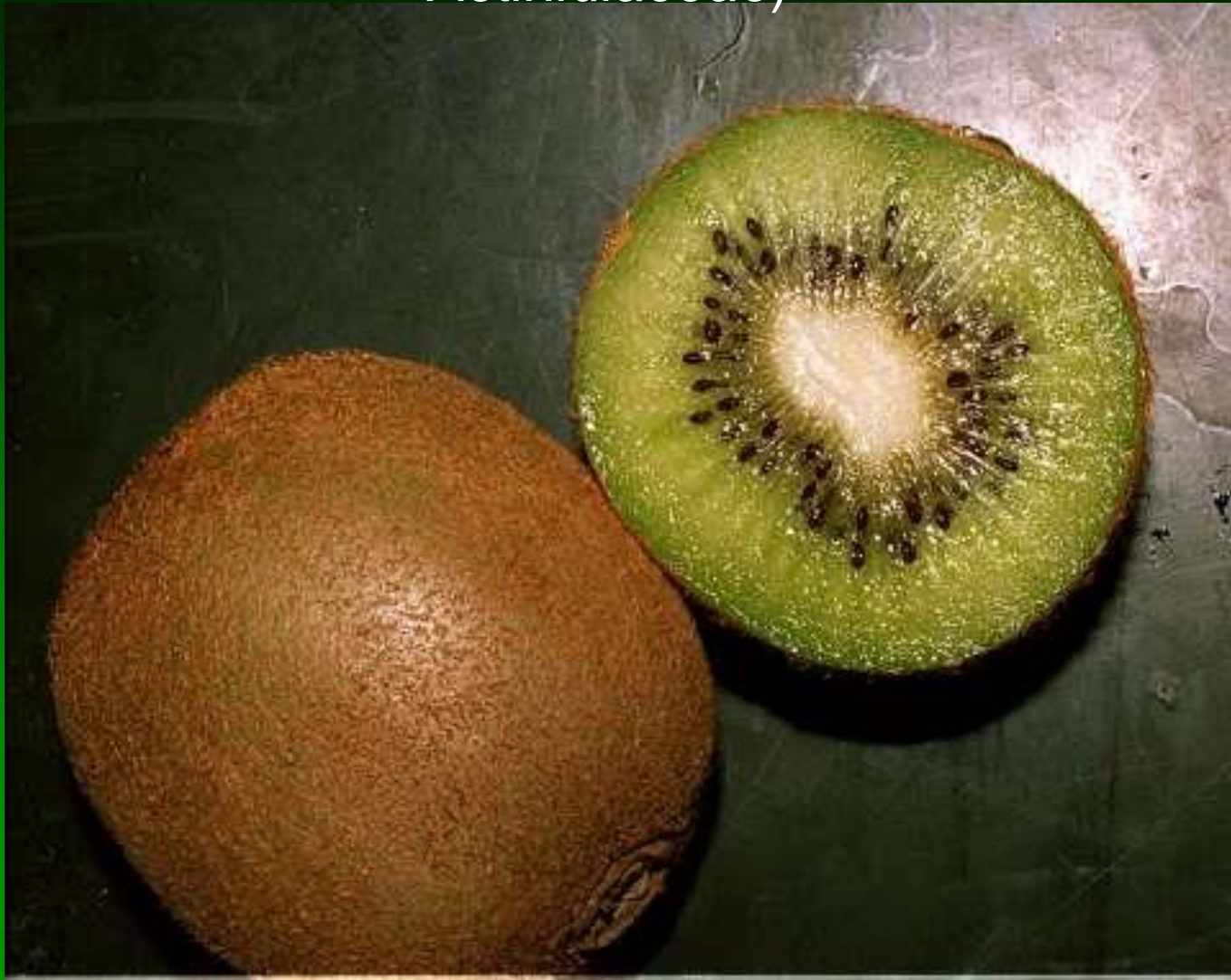

různí zástupci čeledi tykvovitých - *Cucurbitaceae*

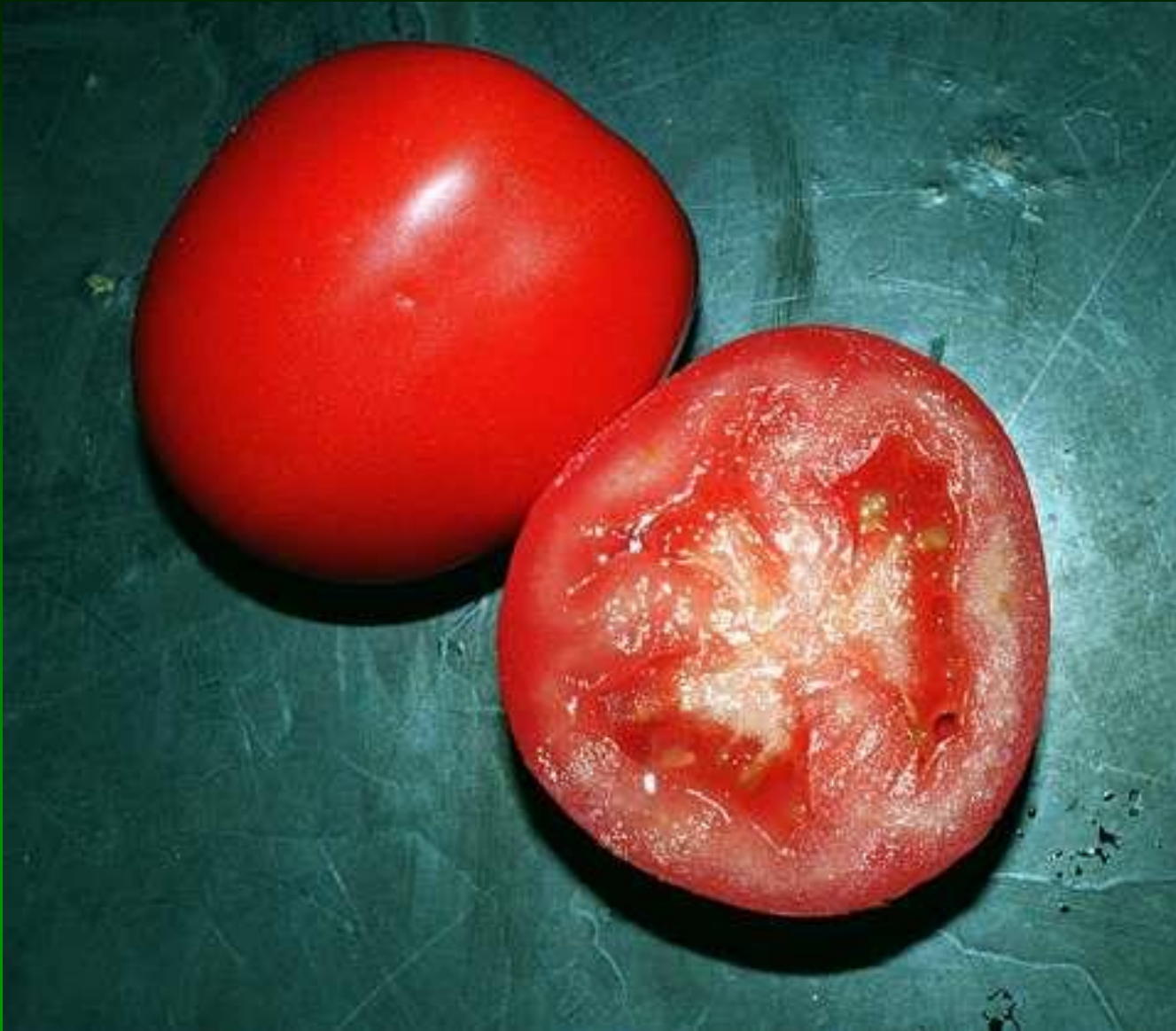

Bobule cénokarpního typu má také kiwi (*Actinidia*,
Actinidiaceae)

Nebo rajče (*Lycopersicon*) a další lilkovité (*Solanaceae*)

Nebo rybíz
(*Ribes*) a další
srstkovité
(*Grossulariaceae*)

Nebo borůvka (*Vaccinium myrtillus*), brusinka (*Vaccinium vitis-idaea*) a další brusnicovité (*Ericaceae*)

Jedovaté bobule mají některé jednoděložné

Arum, Araceae

*Maianthemum,
Convallariaceae
(Asparagaceae)*

*Convallaria,
Convallariaceae
(Asparagaceae)*

*Polygonatum,
Convallariaceae
(Asparagaceae)*

Paris, Melanthiaceae

Zvláštním typem cénokarpní bobule je hesperidium citroníku (*Citrus*, *Rutaceae*) s oplodím rozlišeným na vnější barevné flavedo a vnitřní bílé albedo. Šťavnatá dužina je zbujele pletivo vznikající dělením buněk vnitřní pokožky oplodí.

Více či méně vysýchavý typ bobule má paprika (*Capsicum*), která by mohla být považována i za zdužnatělou tobolku

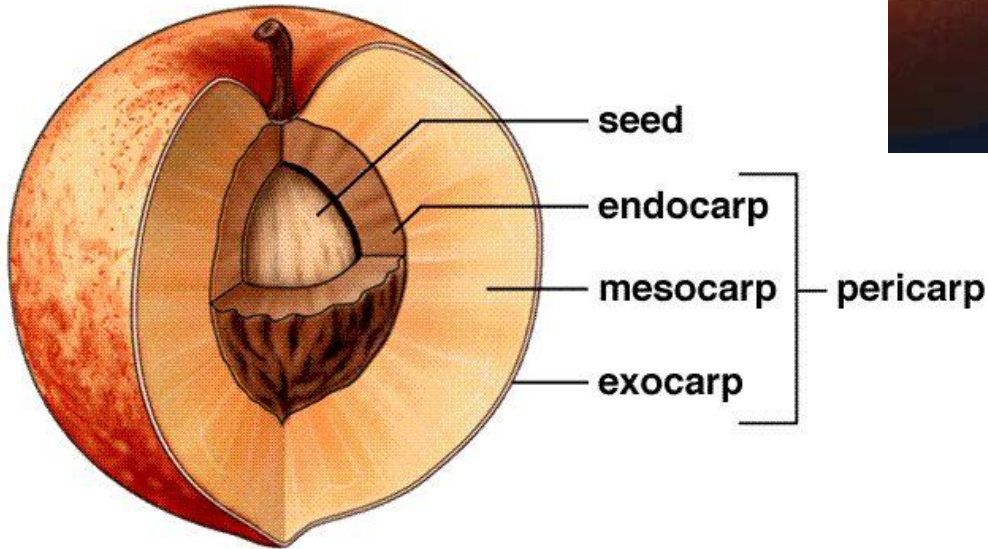

Dužnatým plodu je peckovice s trojvrstevným oplodím (blanitý exokarp, dužnatý mezokarp a sklerenchymatický endokarp) může vynikat z apokarpního gynecea

Kingsley R. Stern, Botany Visual Resource Library © 1997 The McGraw-Hill Companies, Inc. All rights reserved.

Regions of a Mature Fruit

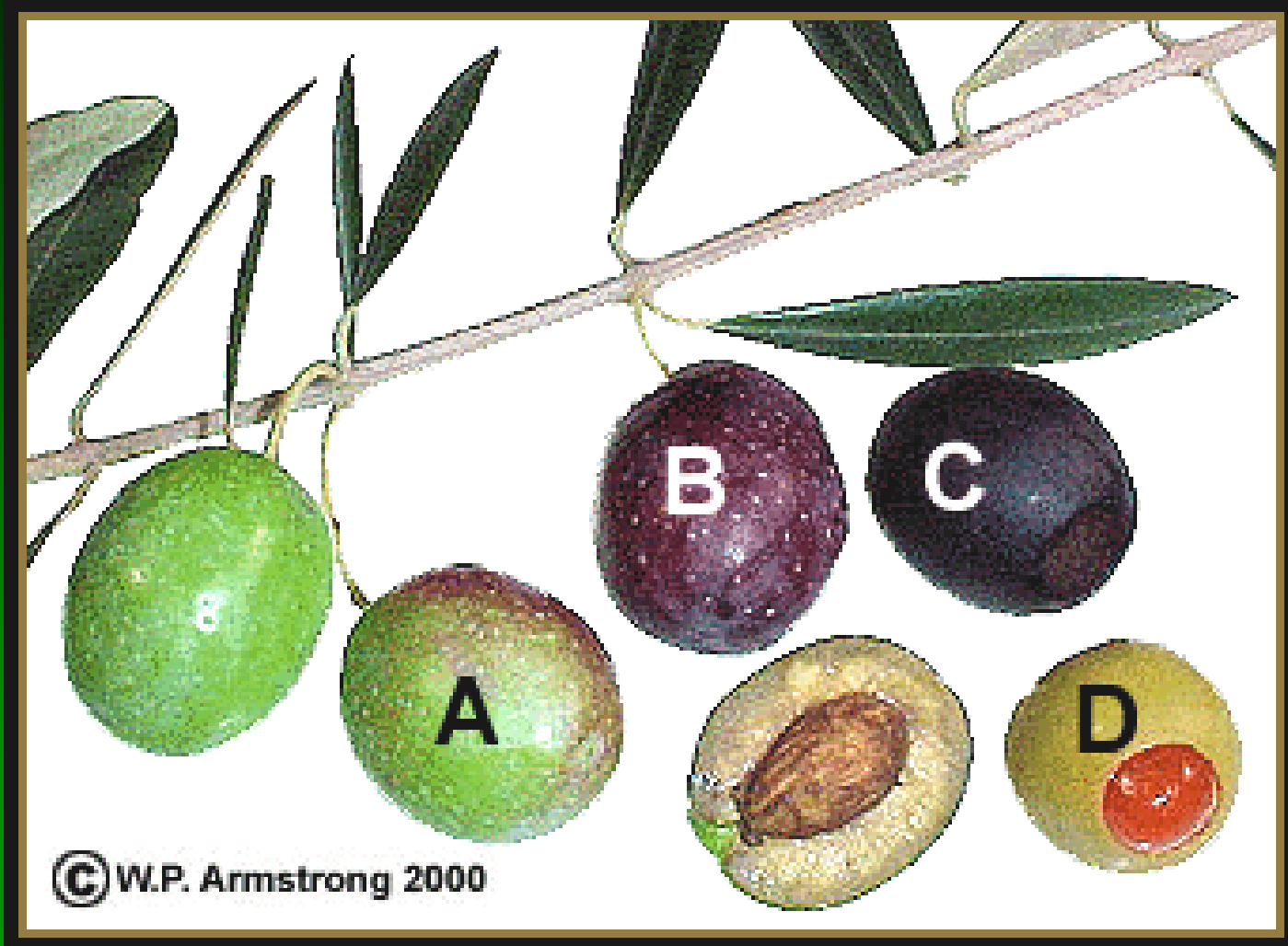
– např. u růžovitých
(*Rosaceae* – meruňka –
Armeniaca)

Broskev, třešeň

Někdy vzniká peckovice z cénokarpního gynecea – např.
u olivy (*Olea*, *Oleaceae*)

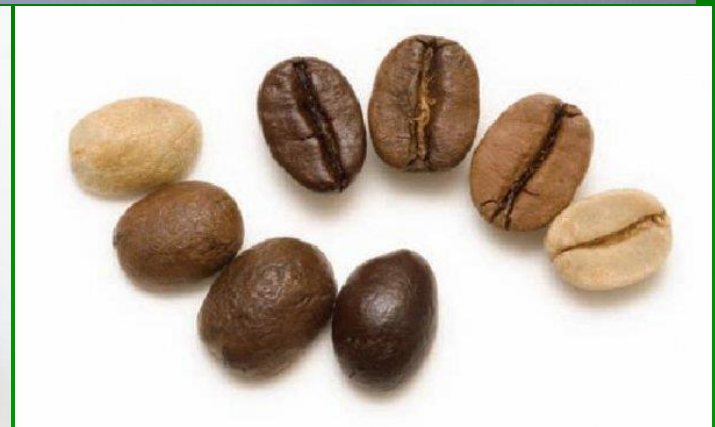
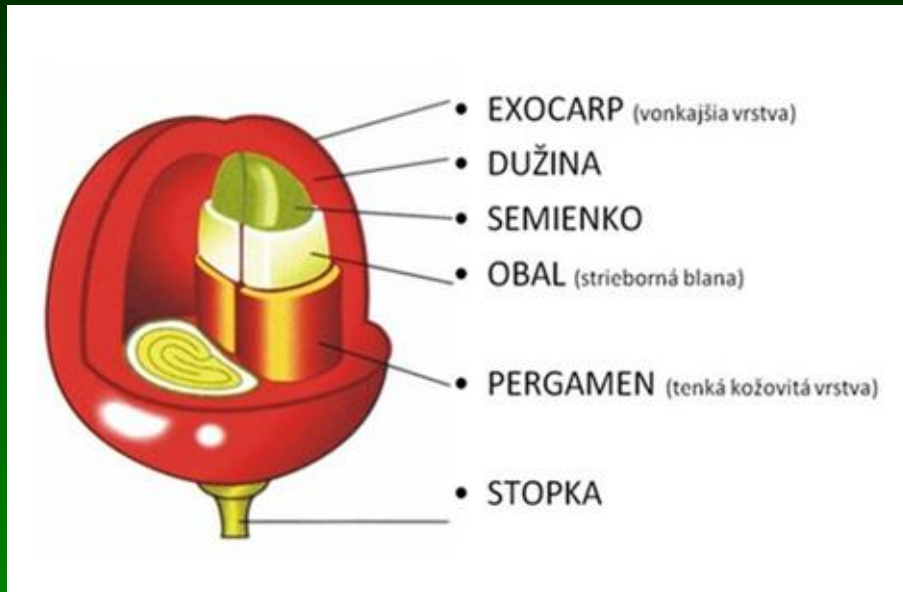
Peckovici má také palma kokosová nebo palma datlová,
(*Areaceae*)

Ořešák (*Juglans*, *Juglandaceae*)
má peckovici (až jednoselennou
tobolku)

Dvousemenná peckovica z cénokarpního gynecea –u kávovníku (*Coffea*, *Rubiaceae*)

Některé suché cénokarpní plody se rozpadají podél plodolistů, pak se nazývají poltivé (schizokarpium) – jsou to např. tvrdky u brutnákovitých (*Boraginaceae*)

Tvrdky u užanky (*Cynoglossum*, *Boraginaceae*)

Tvrdky jsou typické také pro hluchavkovité (*Lamiaceae*)

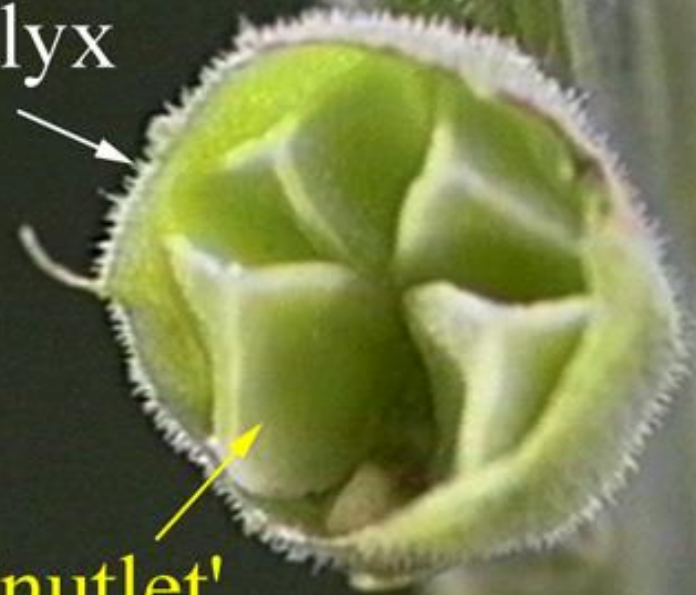
Lamiaceae

Dracocephalum parviflorum

calyx

'nutlet'

Jiným typem suchého poltivého plodu, rozpadajícího se na plůdky (mericarpia) – jsou dvounažky u miříkovitých (*Apiaceae*)

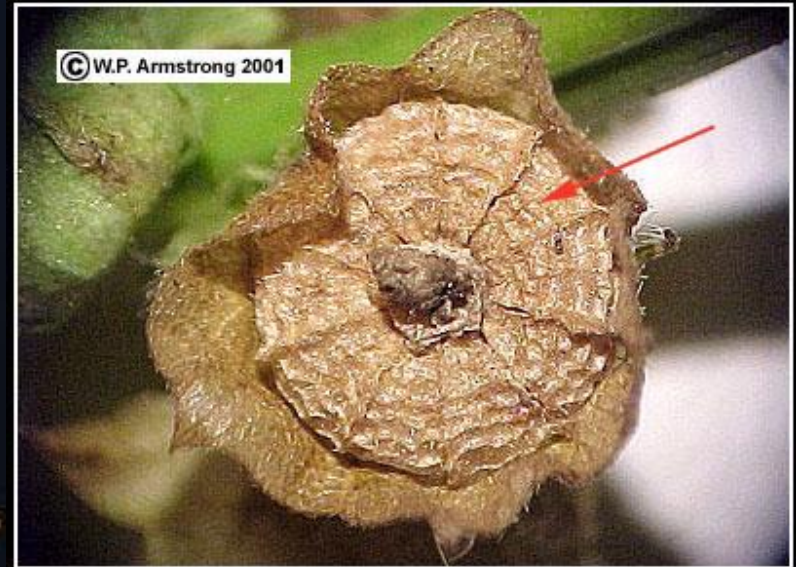
Poltivým plodem je také okřídlená dvounažka (samara) u
javoru (*Acer*, *Sapindaceae*)

Poltivým plodem jsou také dvounažky u svízelu (*Galium*,
Rubiaceae)

Poltivé plody rozpadající se v mnoho merikarpíí má i sléz (*Malva*, *Malvaceae*)

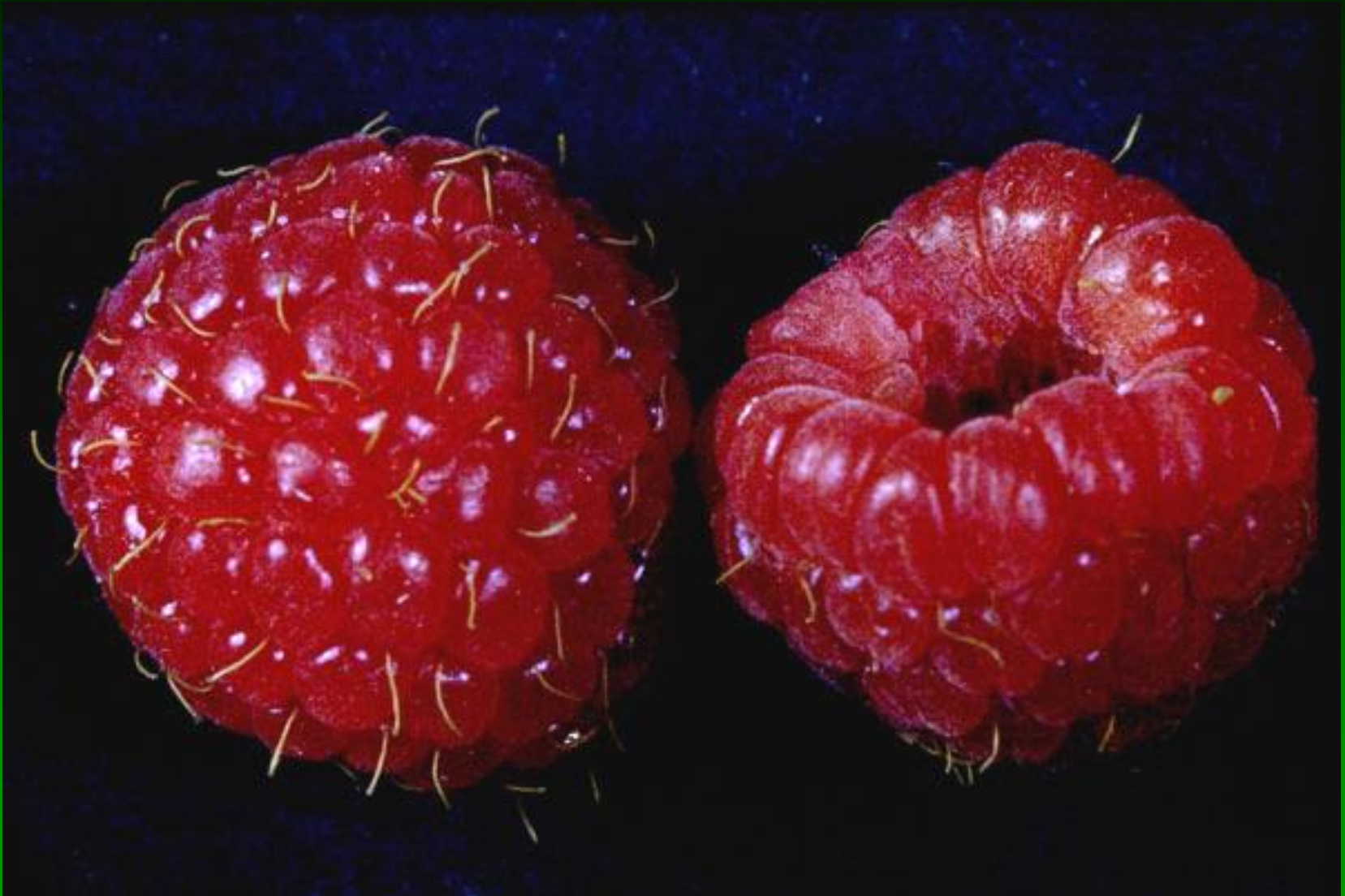
Rozpadavé plody, které rozpadají jinak než podél plodolistů nazýváme lámavé – vznikají jen z cénokarpných gyneceí. Je to např. struk u ředkve (*Raphanus*, *Brassicaceae*)

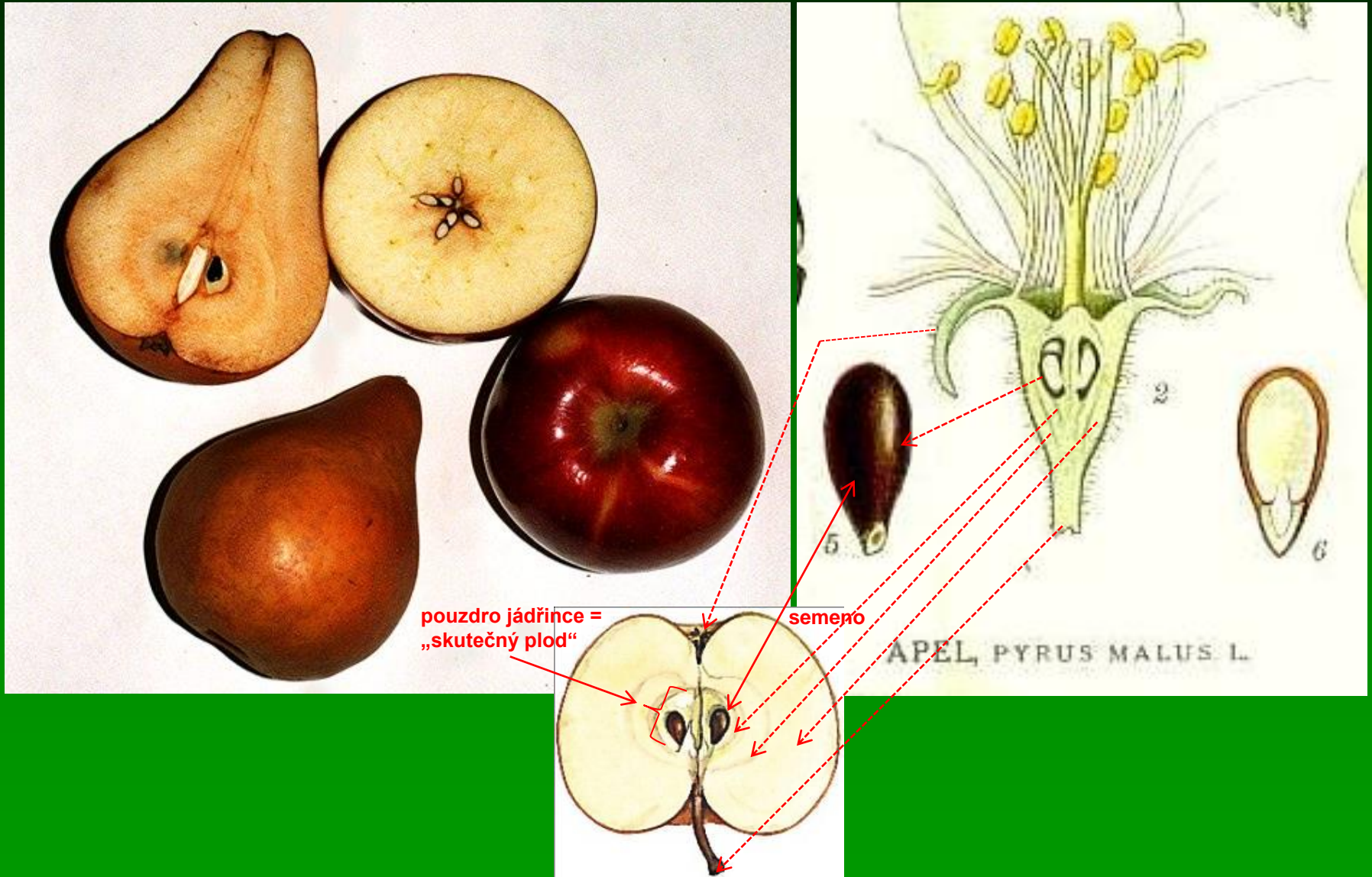
Souplodí je útvar vzniklý spojením apokarpních plodů obvykle květním lůžkem např. mnohoměchýřek u magnolie (*Magnolia*, *Magnoliaceae*)

Souplodí peckoviček tvoří malina (*Rubus*, *Rosaceae*)

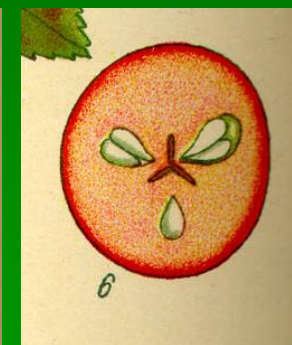

Zdužnatělá češule obalující souplodí nažek (jádřinec) dává vznik souplodí zvanému malvice

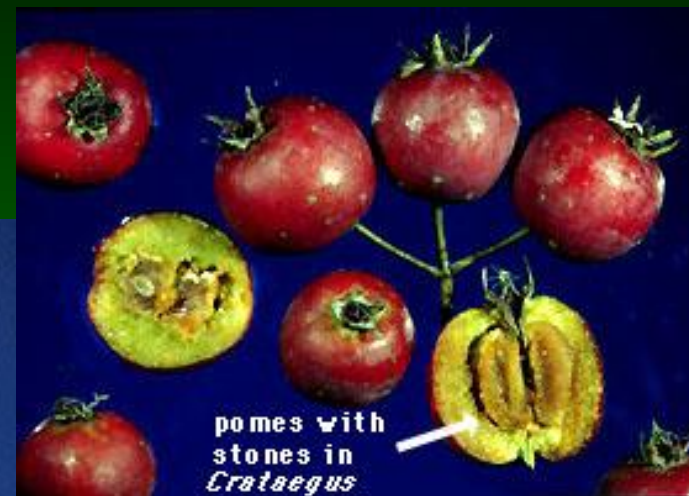

Také jeřabiny (*Sorbus*, *Rosaceae*) jsou drobnými malvicemi

Malvice má také hloh (*Crataegus*)

Strukturou a vznikem jsou malvicím blízké šípky (*Rosa*, *Rosaceae*)

Souplodím nažek na zdužnatěném květním lůžku jsou také jahody (*Fragaria*, *Rosaceae*)

[Květní lůžko = receptaculum]

Plodenství je plod vyniklý přeměnou celého květenství –
např. fík (*Ficus*, *Moraceae*)

Plodenstvími jsou také plody moruší (*Morus*, *Moraceae*)

Plodenstvím, vzniklým
přeměnou celého květenství
spolu s listy jako také
ananas (*Ananas*,
Bromeliaceae)

Šíření semen, plodů a jiných diaspór – rozšiřování se děje buď vlastním aktivním přičiněním rostliny = **autochorie – např. u netýkavky (*Impatiens*, *Balsaminaceae*) katapultováním semen**

Anemochorie – u javoru, pampelišky, břízy a plaménku (*Clematis*), u katránu (*Crambe*) se větrem šíří celé rostliny jako stepní běžci

Hydrochorie – kostec žlutý (*Iris pseudacorus*), kokos (*Cocos nucifera*)

Pomocí háčků se plody či celá květenství zachycují v srsti zvířat a šíří se - **epizoochorie**

Masíčka na semenech (caruncula) či tuková tělíska na plodech (elaiosomy) jsou některých druhů adaptací na šíření mravenci – **myrmekochorie**

Endozoochorie – při níž sehrála, stejně jako u entomogamie, úlohu koevoluce

Endozoochorie není jen adaptace využívající zvířata k šíření, ale zajišťuje i výživu novému pokolení

Vznik krytosemenných

hlavní aspekty jejich
evolučního úspěchu

Evoluce diverzity krytosemenných

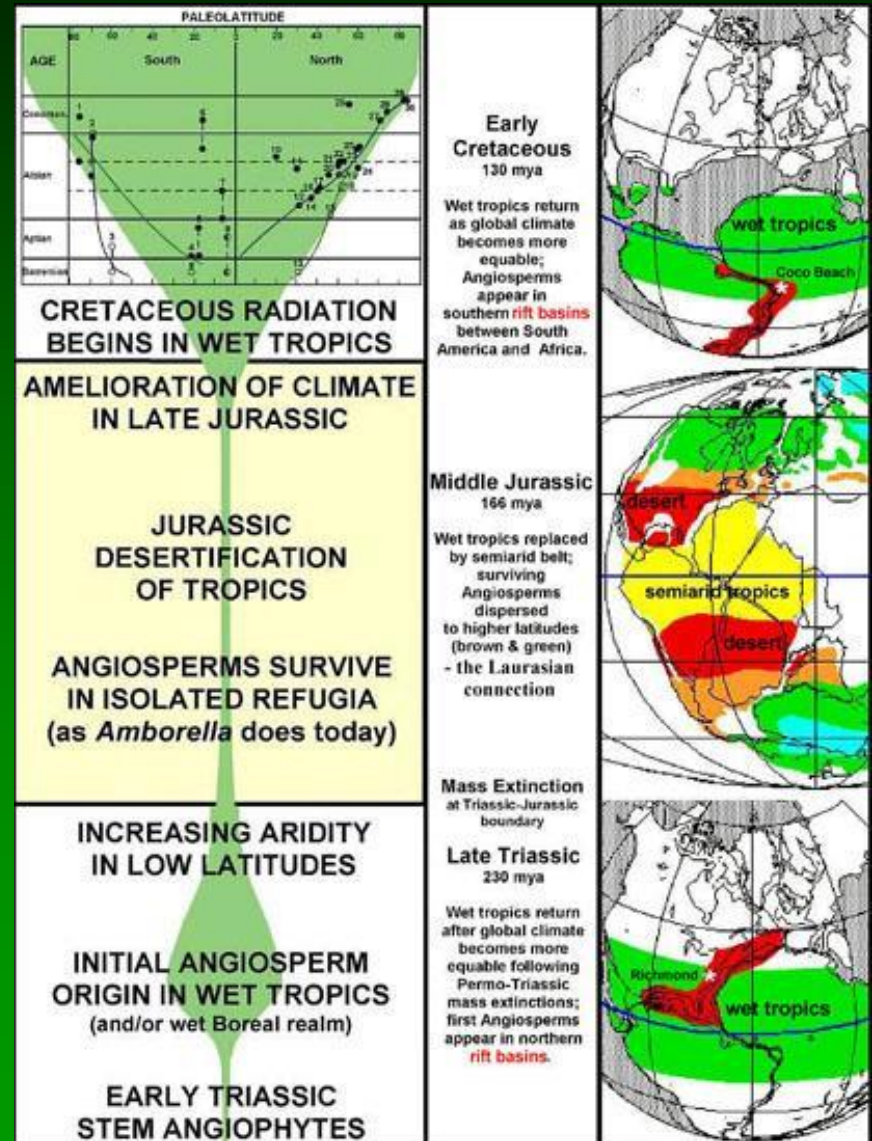
křída: diverzifikovalo ca 98 % dnešních čeledí

jura: prošly (úzkým hrdlem láhve) = vymírání

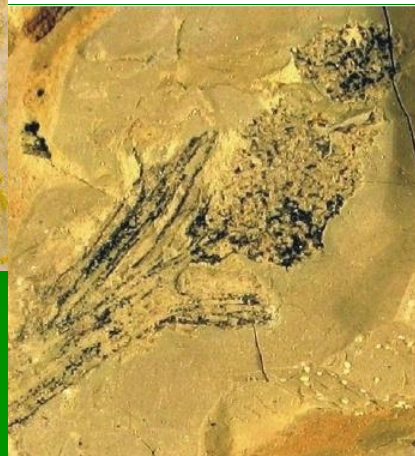
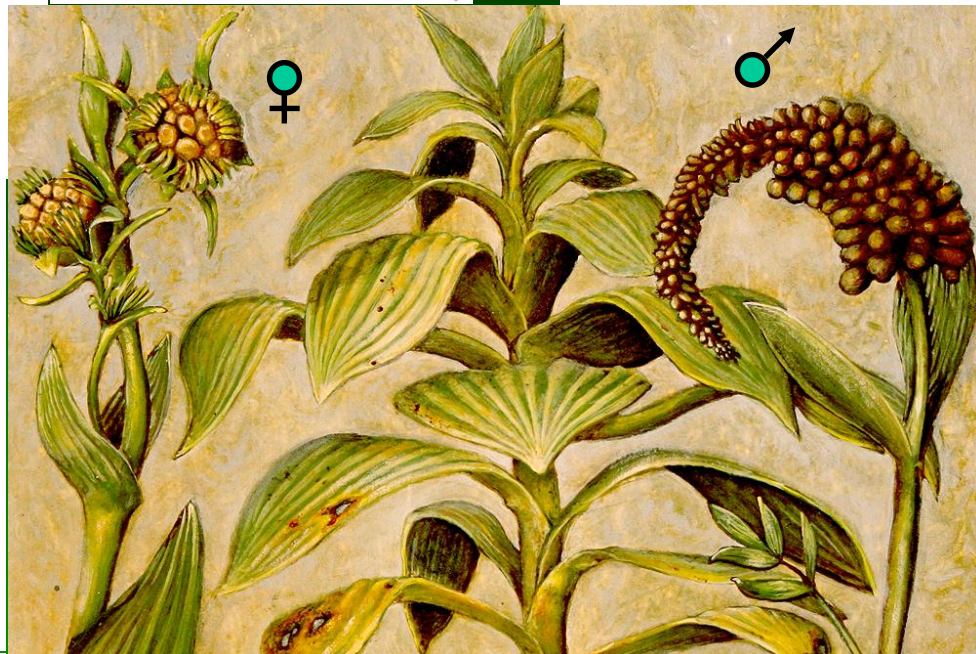
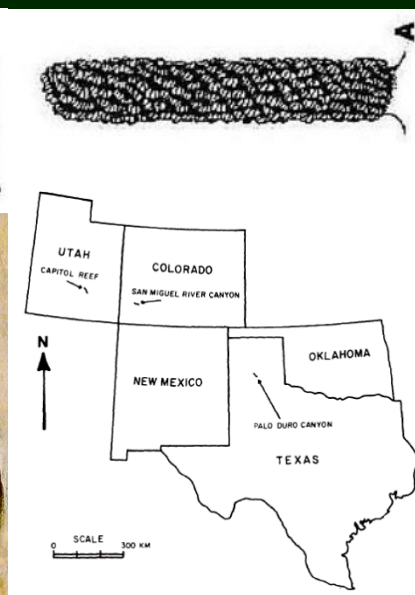
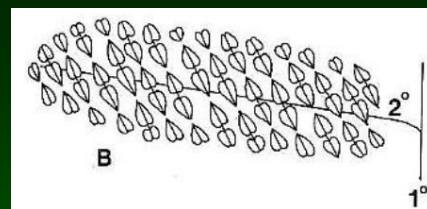
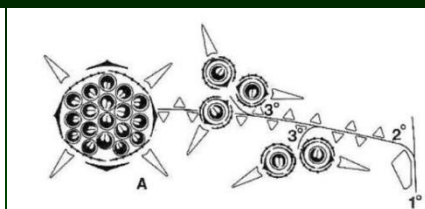
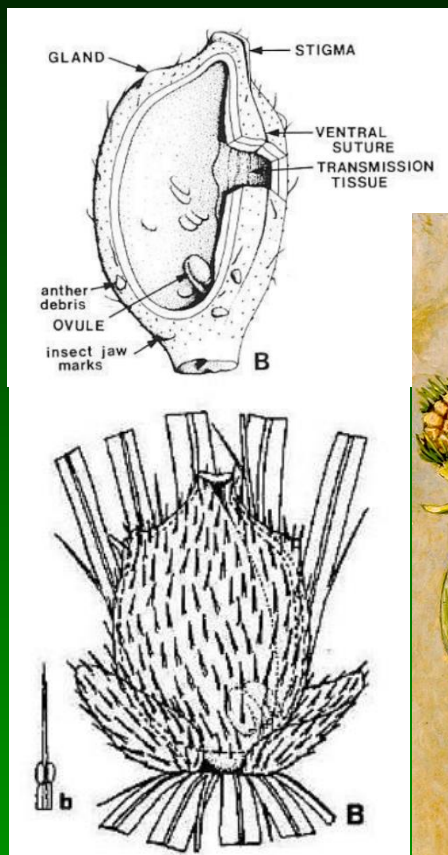

trias: podle molekulárního datování již tehdy vznikly hlavní skupiny = bazální, dvouděložné i jednoděložné krytosemenné rostliny

Sanmiguelia lewisii: rekonstrukce nejstarší (220 mil. let) fosílie krytosemených. Objevena 1956 ve vrstvách svrchního triasu v Coloradu u řeky San Miguel

ca 60 cm vys.; „jednoděložné“ listy; jednopohlavné květy v šišticevitých „květenstvích“; dřevnatý stonk; plodolist s bliznou i dva okvětní lístky samičího květu pokryté žlázkami; v každém plodolistu dvě anatropní vajíčka; samčí květy nahé každý se dvěma mikrosporofyly (tyčinkami), spirálně v klasech skládajících lichoklasy

plodolisty →

tyčinky →

12

Rekonstrukce vzhledu 125 milionů let staré fosilie vodního zástupce primitivních angiosperm ze spodní křídý (nalezené r. 2002 v čínské prov. Liaoning) –

Archaeofructus chinensis

– jeho předpokládané jurské stáří bylo později zpochybněno argonovým datováním

26

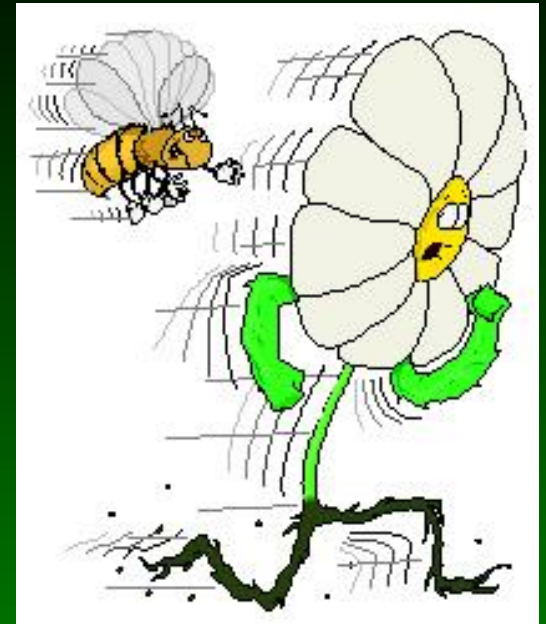
Křídovou expanzi krytosemenných podmínila:

- » velká rozmanitost fyzicko-geografických podmínek
- » vysoká konkurenční schopnost v nejrůznějších biotopech (včetně vodních)
- » kratší životní cyklus než u nahosemenných skýtající možnost rychlejšího tempa evoluce
- » rozmanitost životních forem (stromy, keře, polokeře, byliny, liány, epifyty, popř. poloparaziti, paraziti a saprofyty),
- » schopnost vytvářet složité vícevrstevné (vícepatrové) rostlinné formace a společenstva, a tedy úspěšně obsazovat a využívat i takové ekologické niky, které byly jejich rostlinným současníkům nedostupné

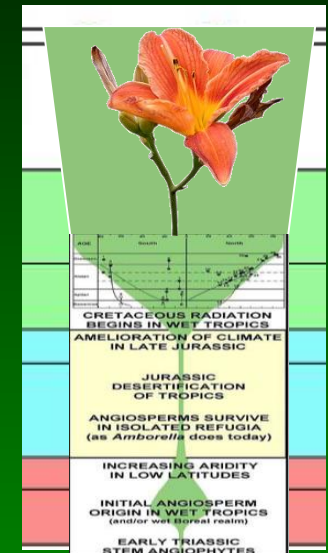
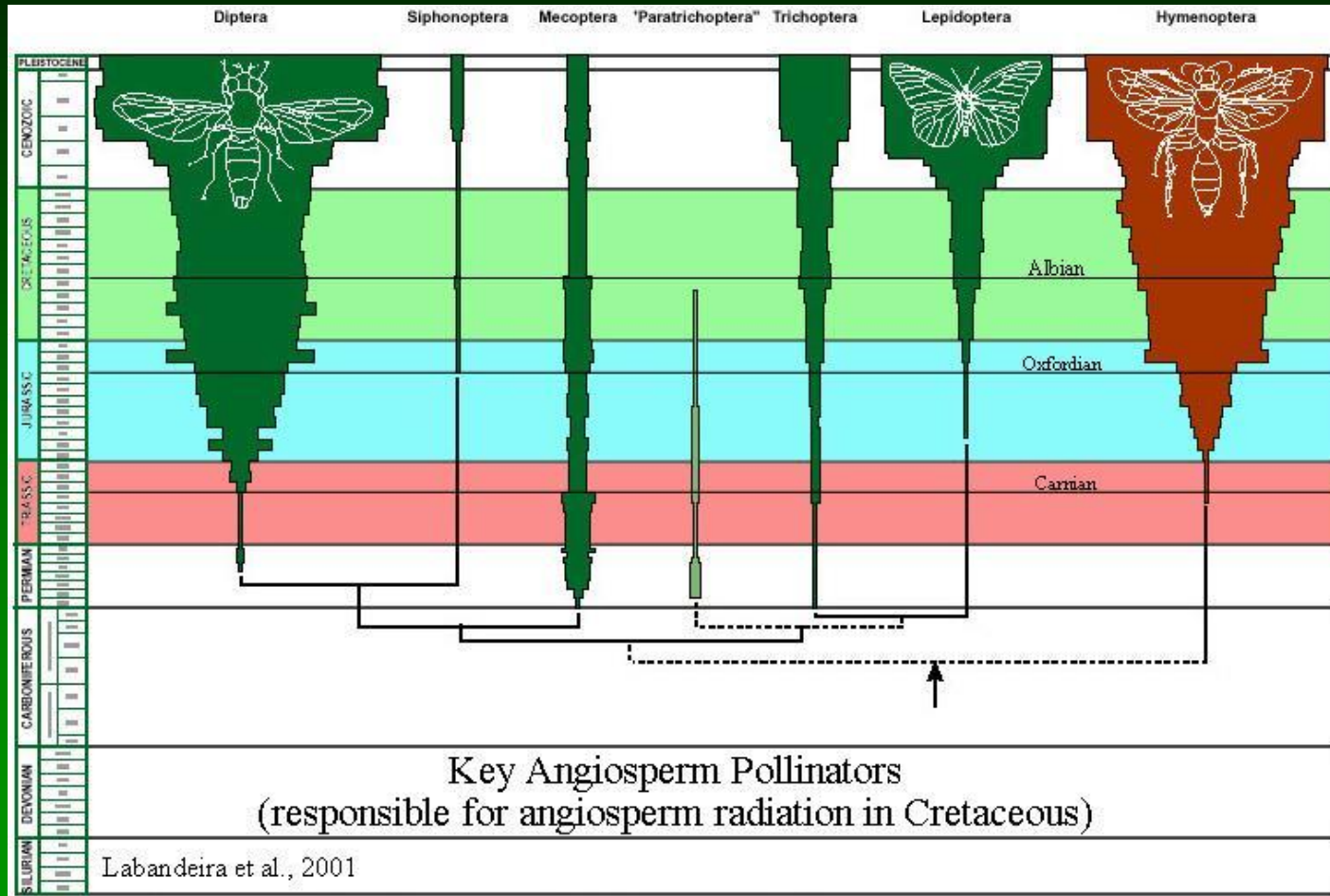
koevoluce krytosemenných rostlin a
hmyzu
(= vzájemně podmíněná evoluce)

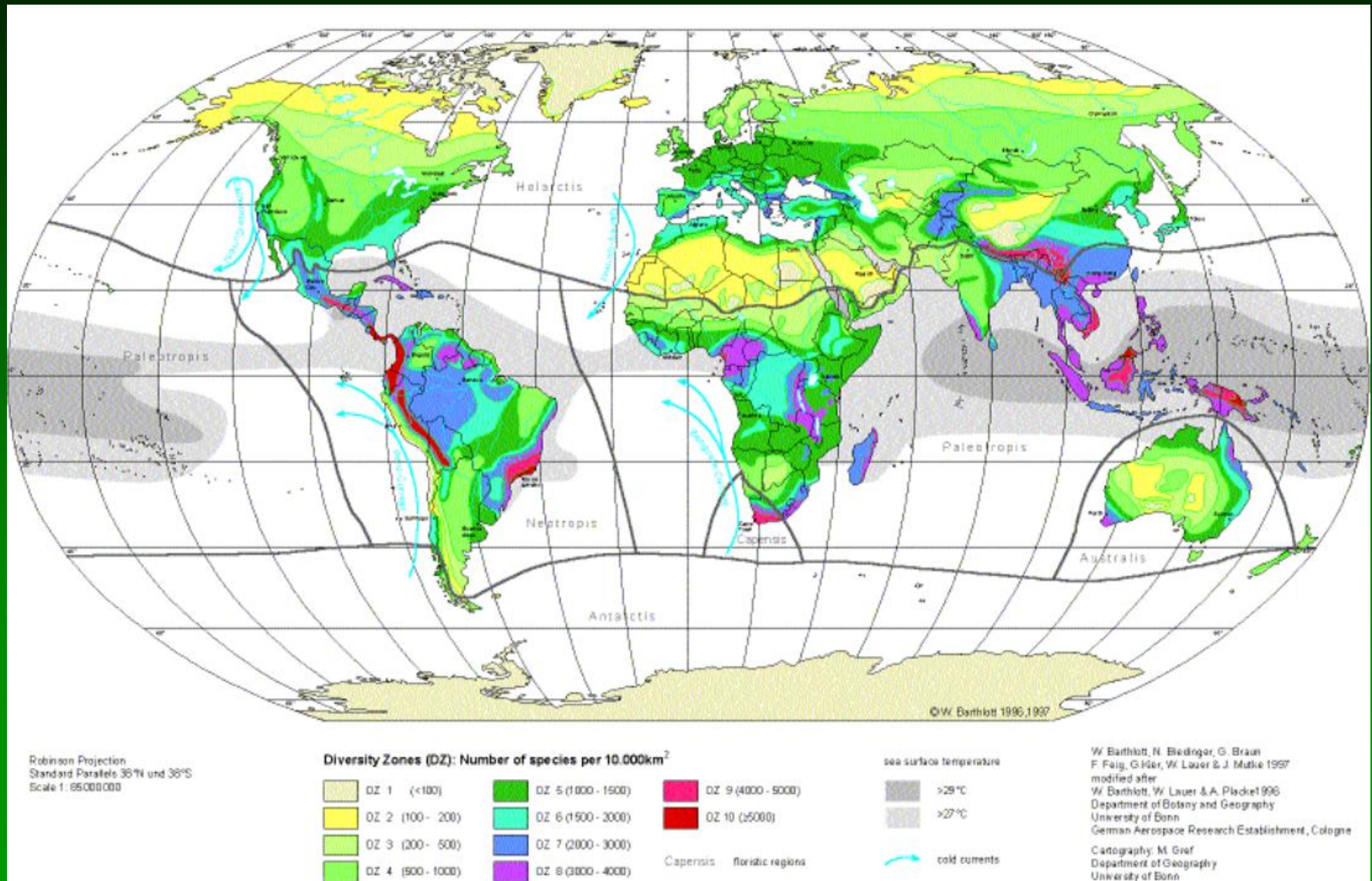
morfologická diverzifikace
hlavně květních částí

Diverzifikace hlavních typů opylovačů a krytosemenných v geologickém čase

Geografické rozšíření jsou rozšířeny na celém povrchu Země s výjimkou arktických a antarktických ledových pustin

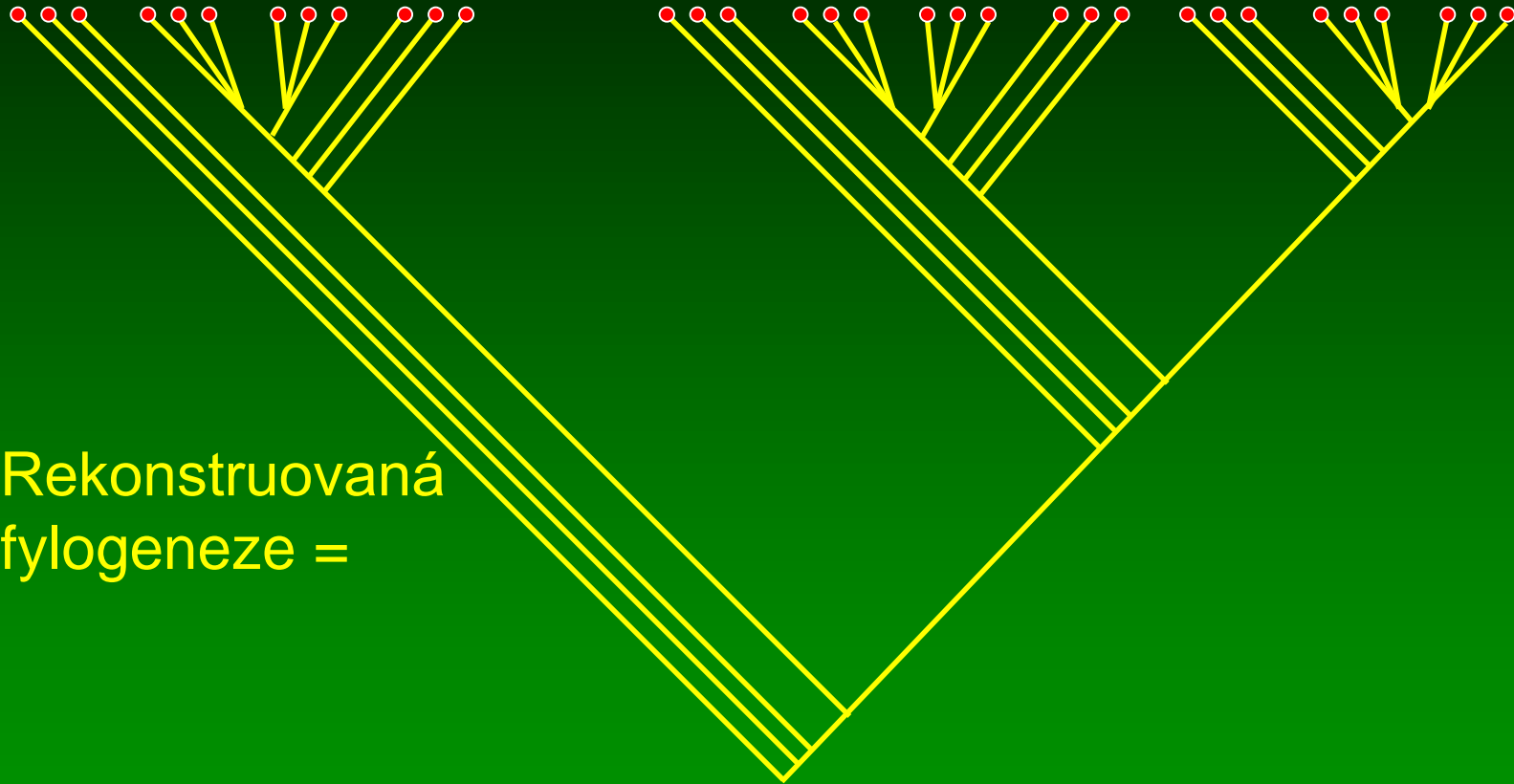

Dnešní druhy =

Rekonstrukce fylogeneze

Dnešní druhy =

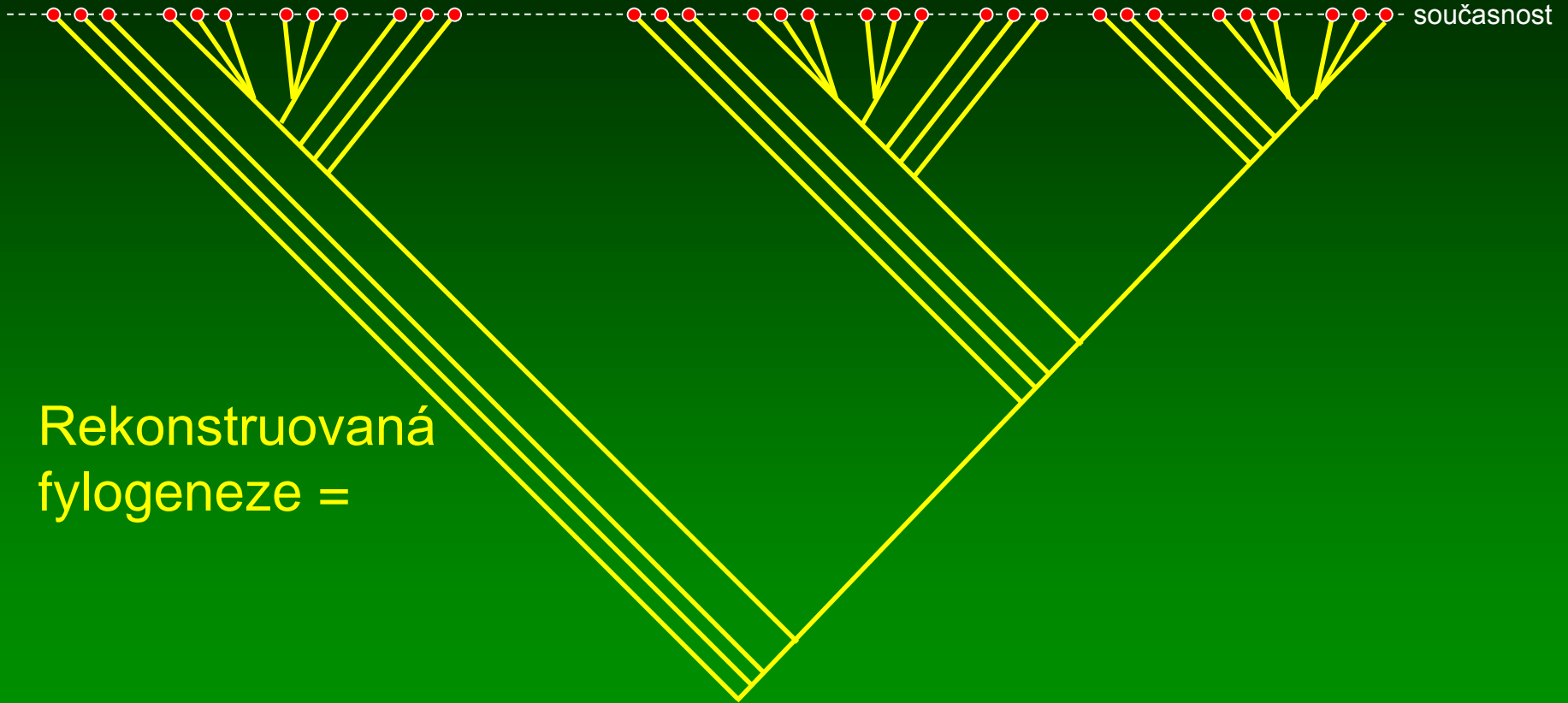

Rekonstruovaná
fylogeneze =

Rekonstrukce fylogeneze

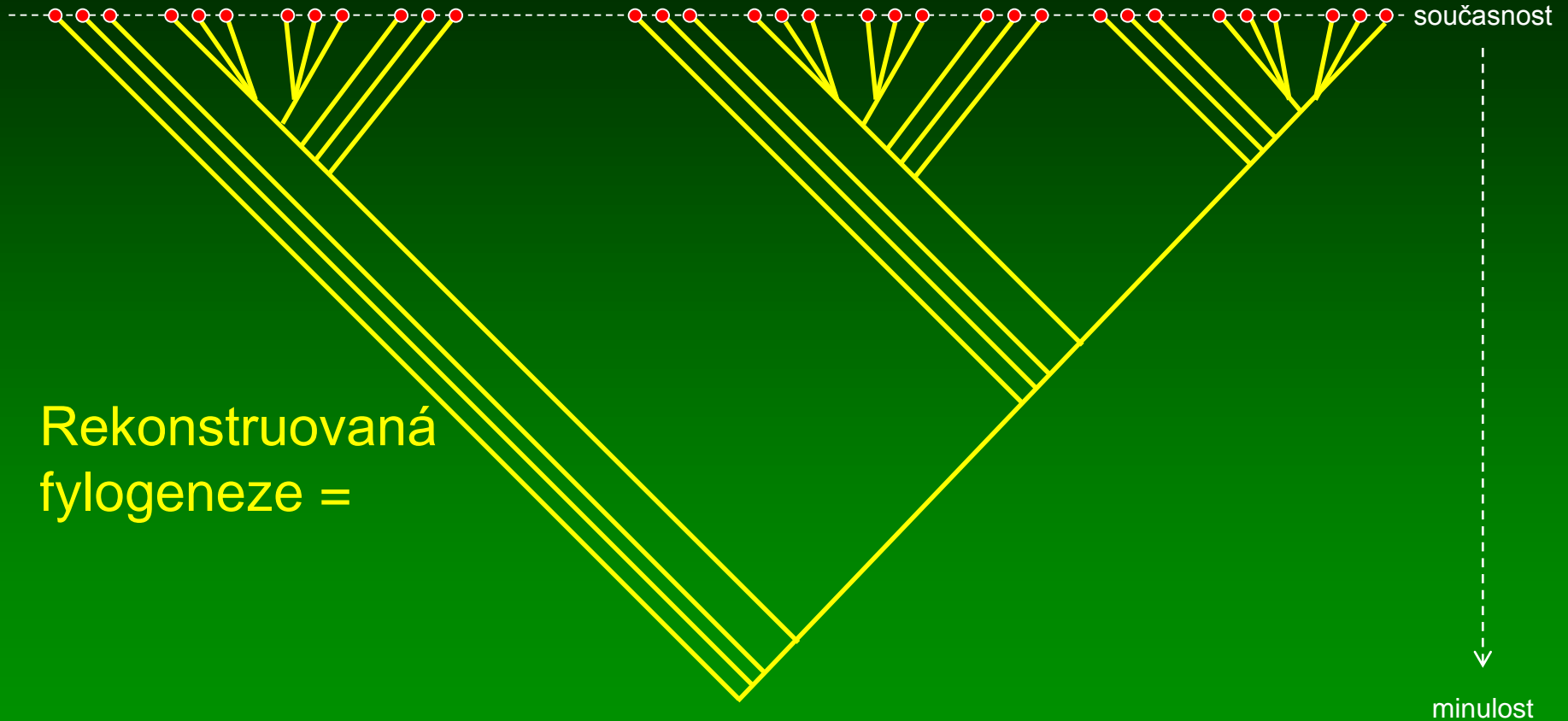
Dnešní druhy =

Rekonstruovaná
fylogeneze =

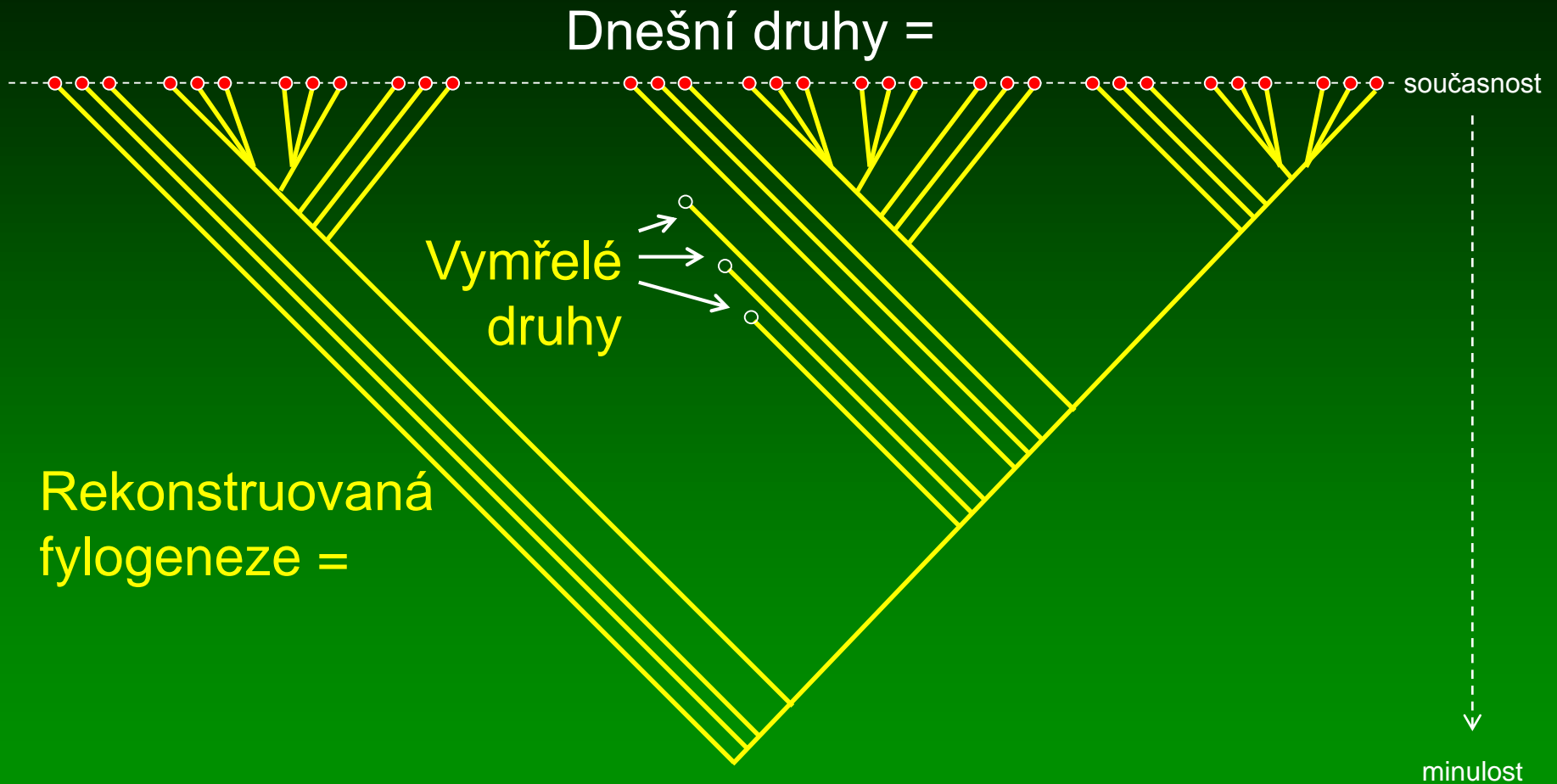
Rekonstrukce fylogeneze

Dnešní druhy =

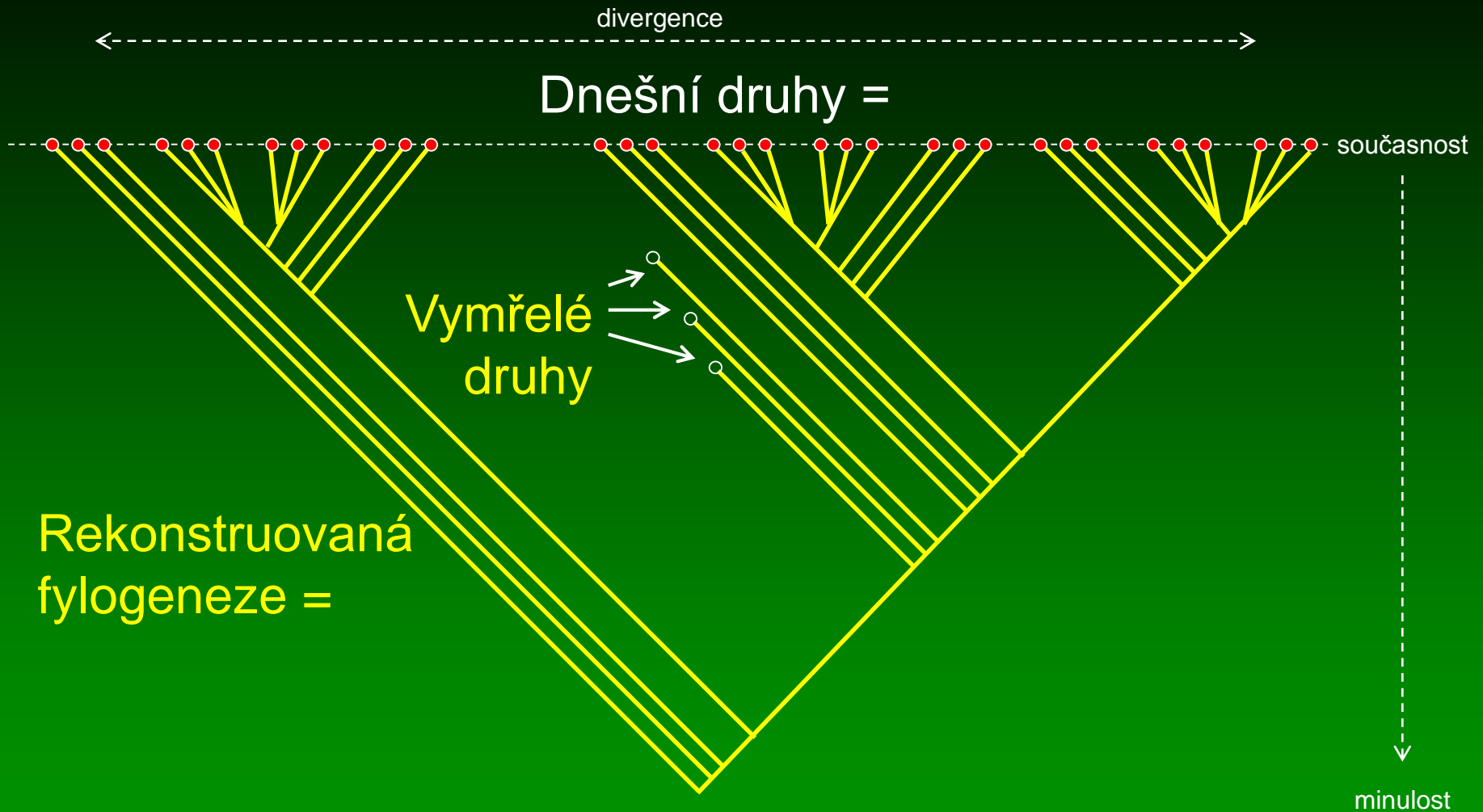

Rekonstruovaná
fylogeneze =

Rekonstrukce fylogeneze

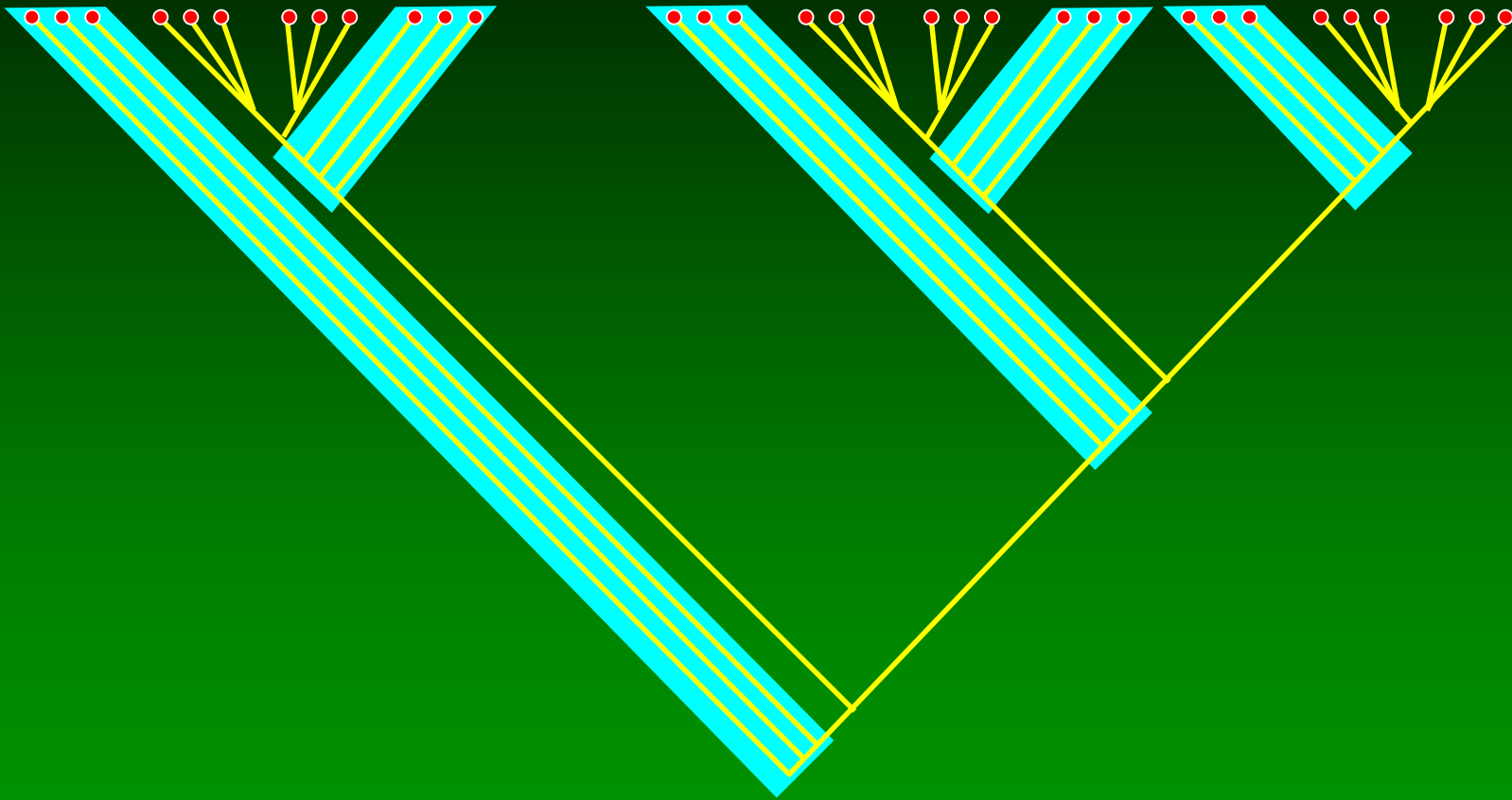

Rekonstrukce fylogeneze

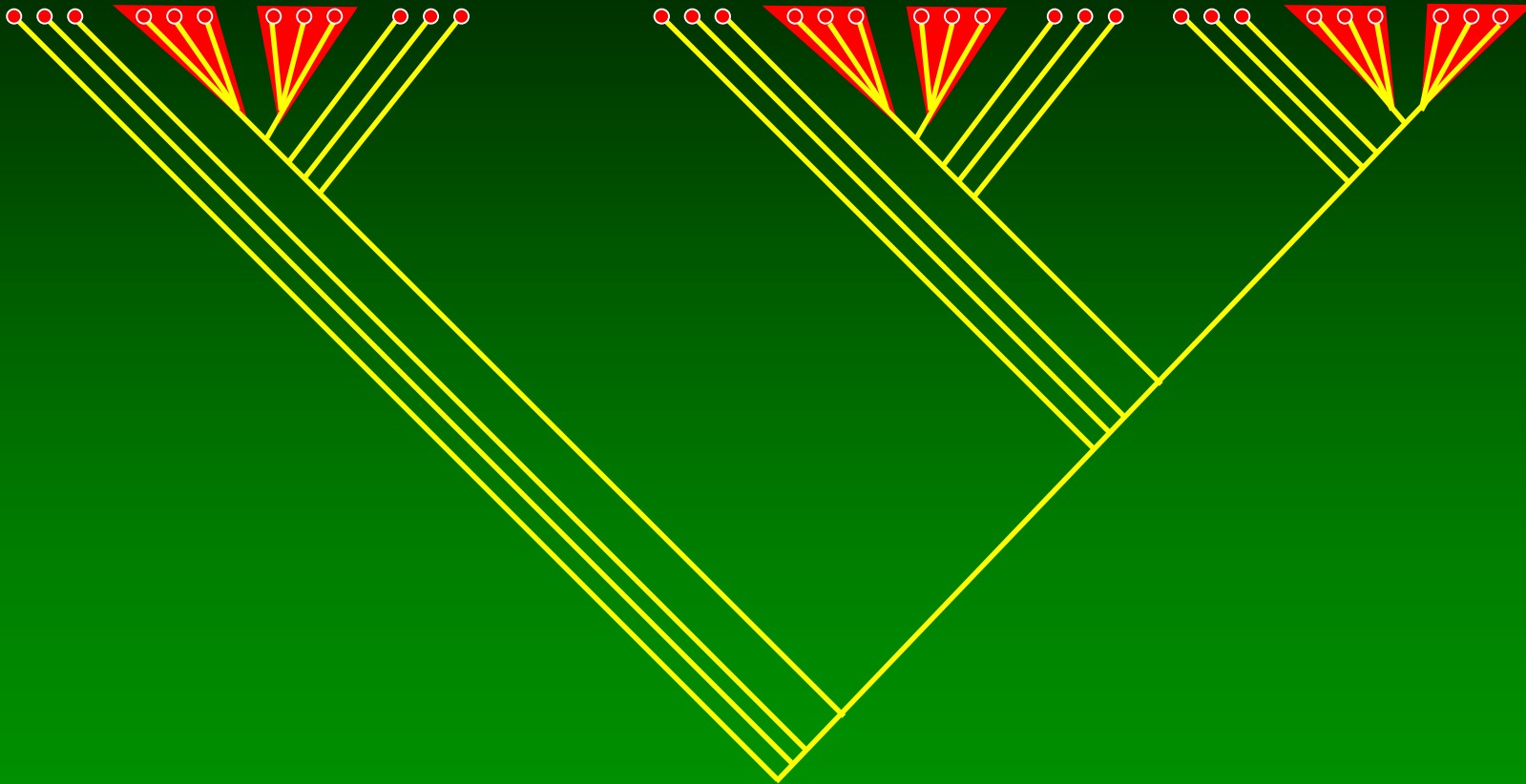
Rekonstrukce fylogeneze

Parafyletické taxony =

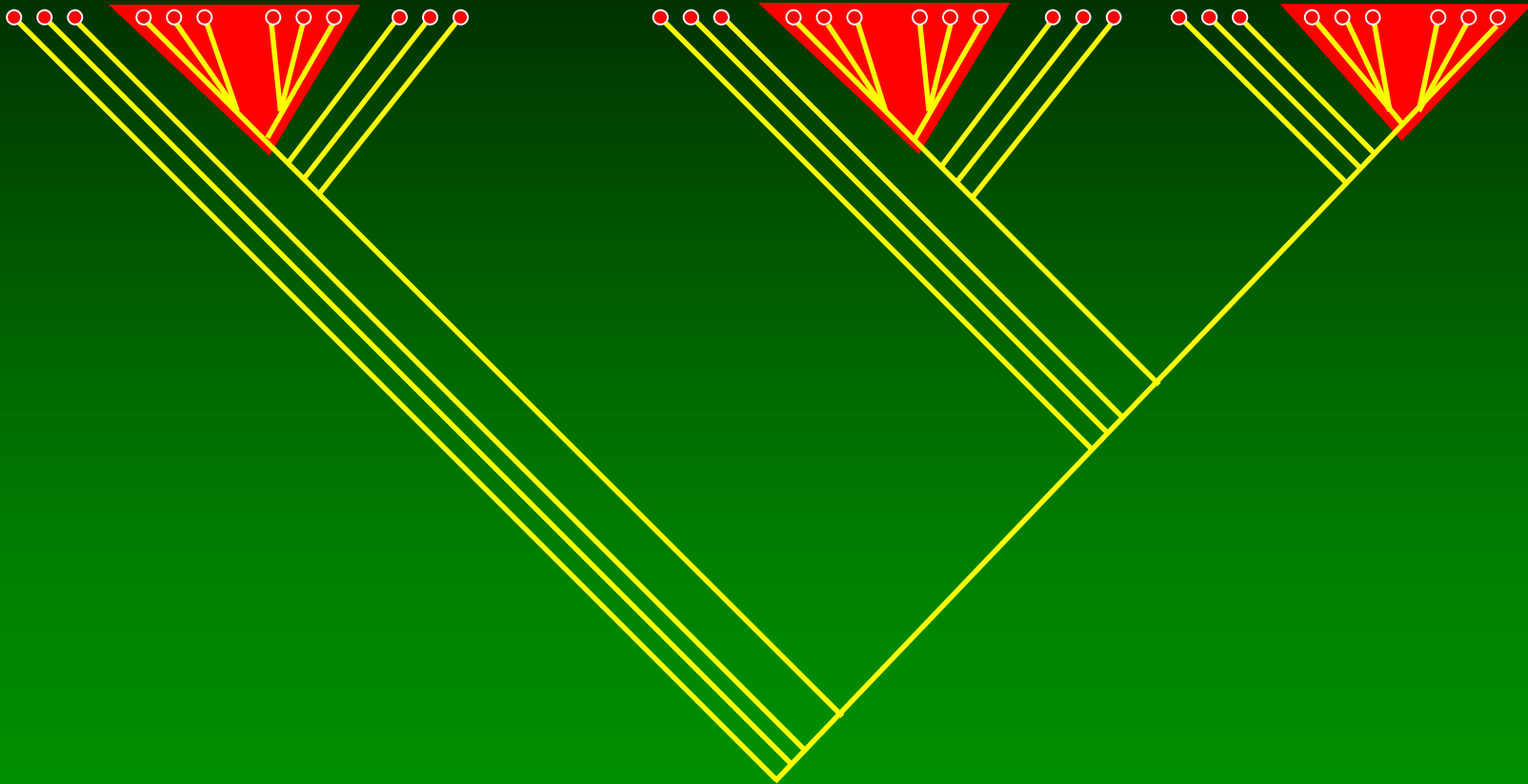
Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

Monofyletické taxony =

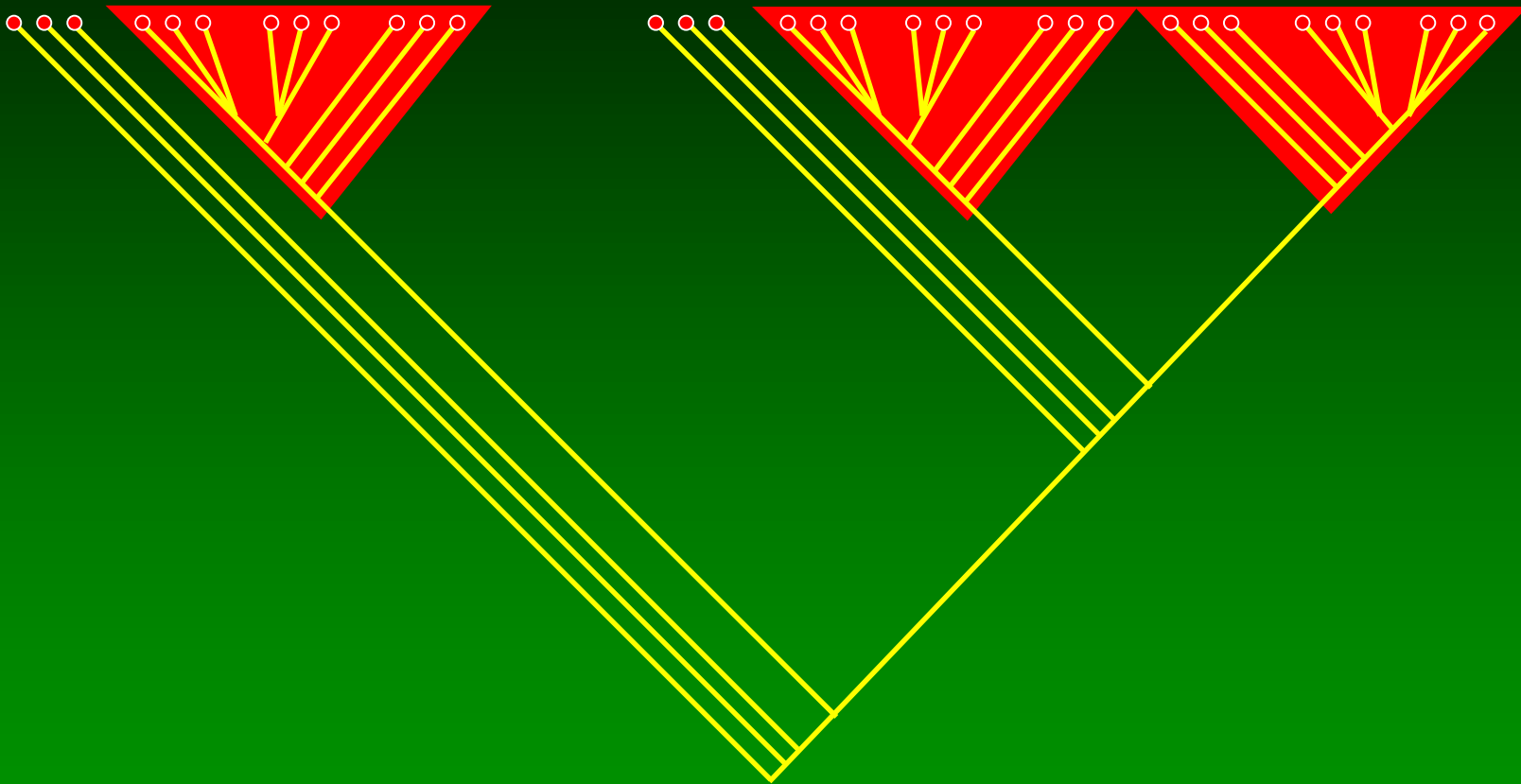
Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

Monofyletické taxony =

Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

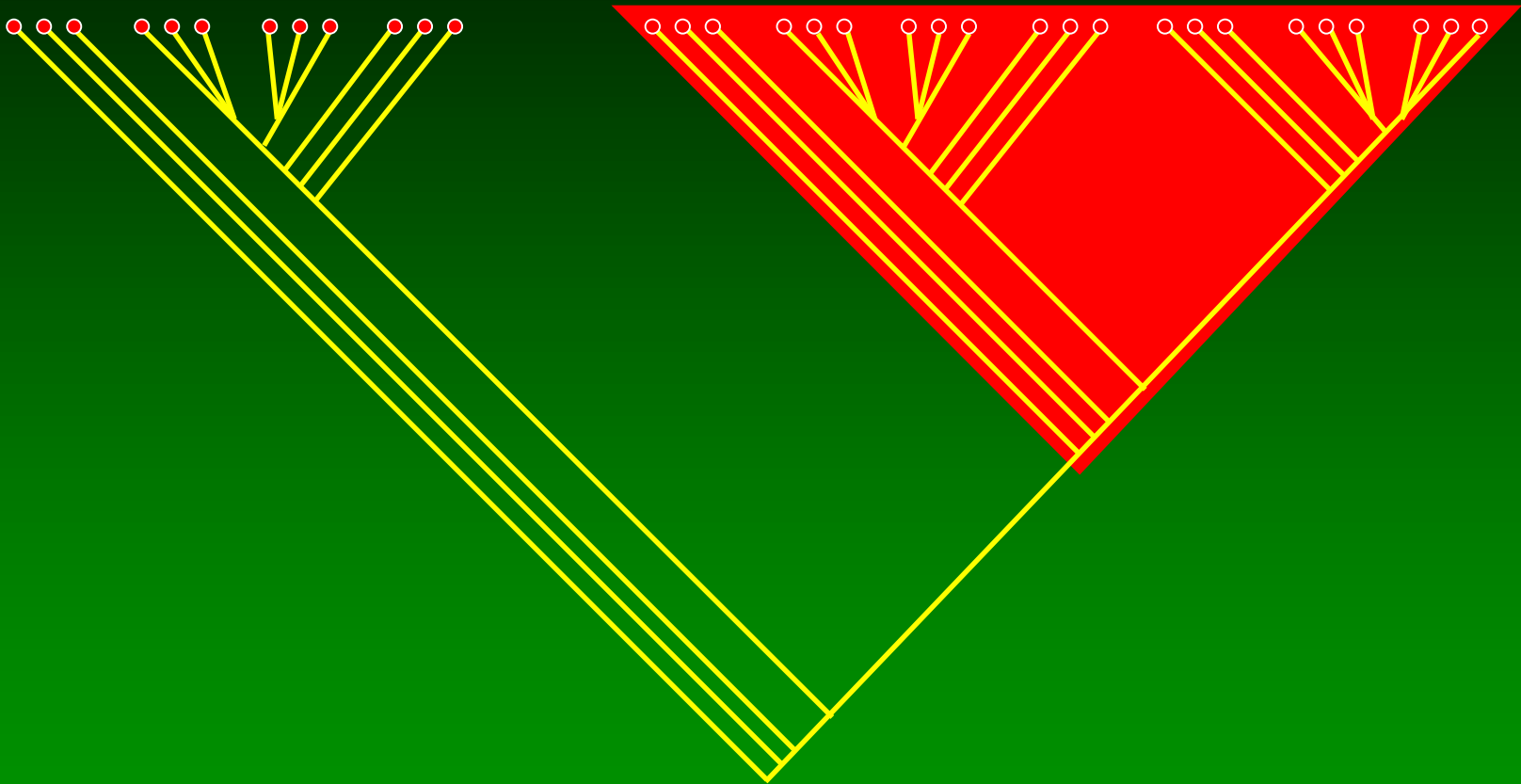
Monofyletické taxony =

Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

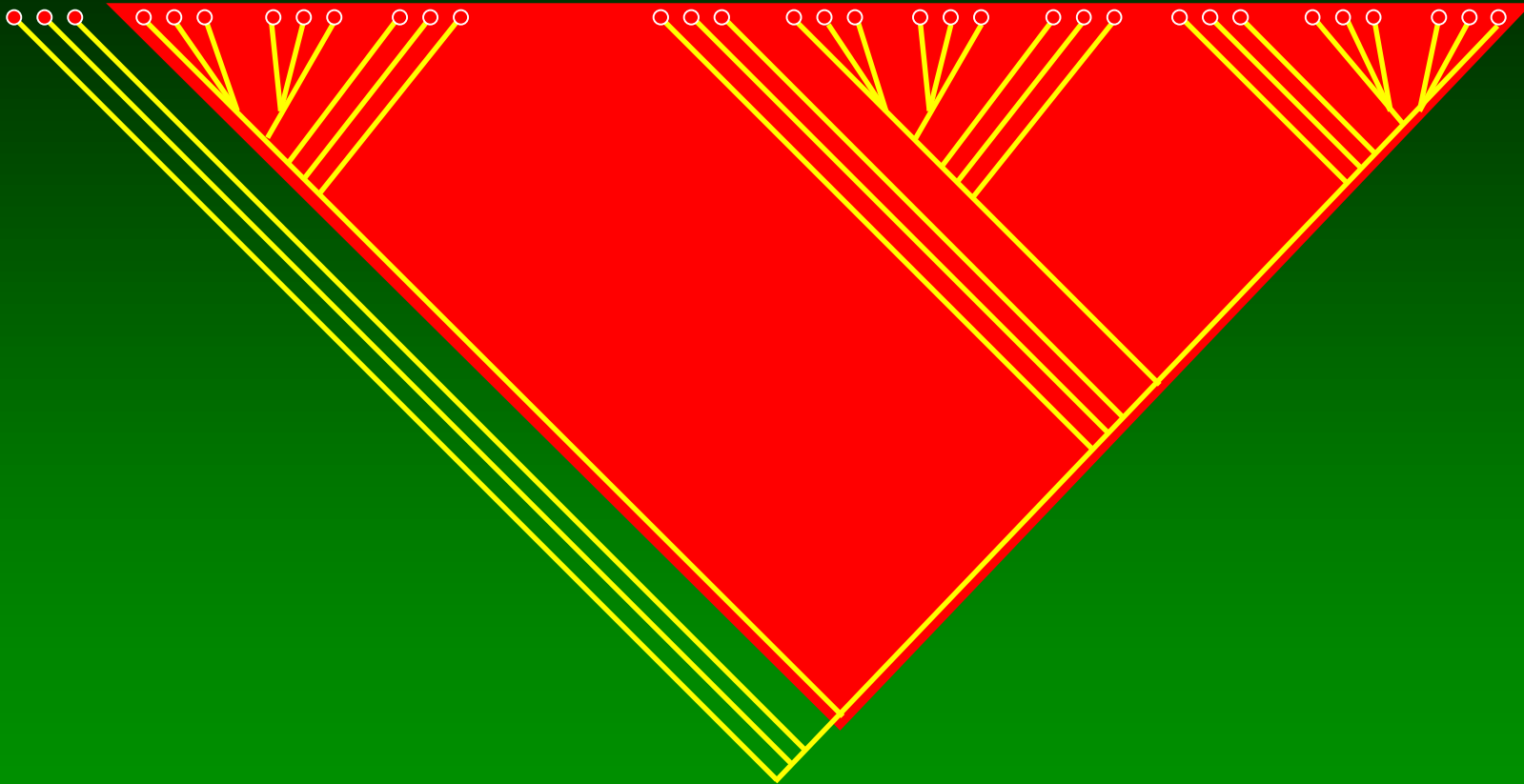

Monofyletický taxon =

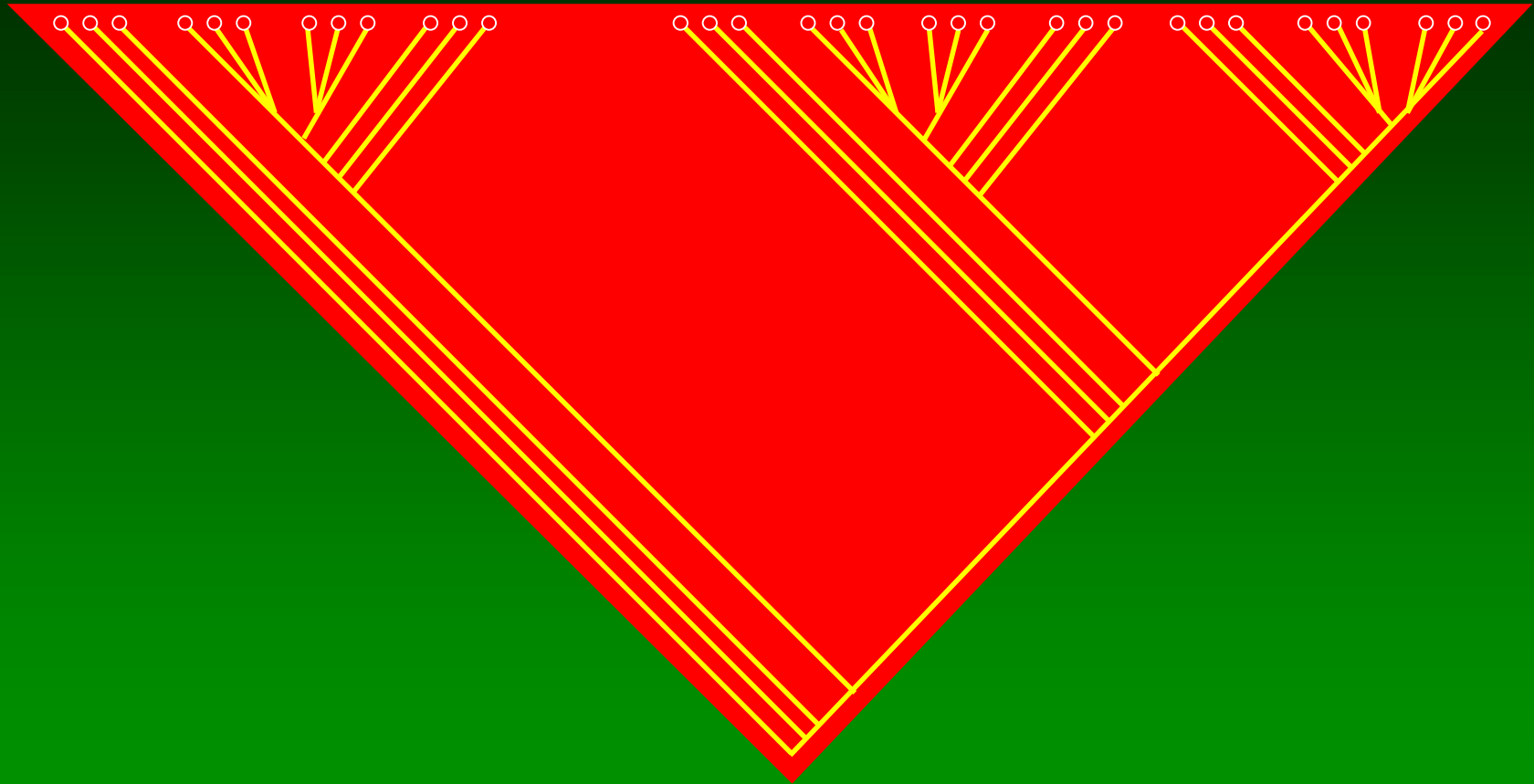
Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

Monofyletický taxon =

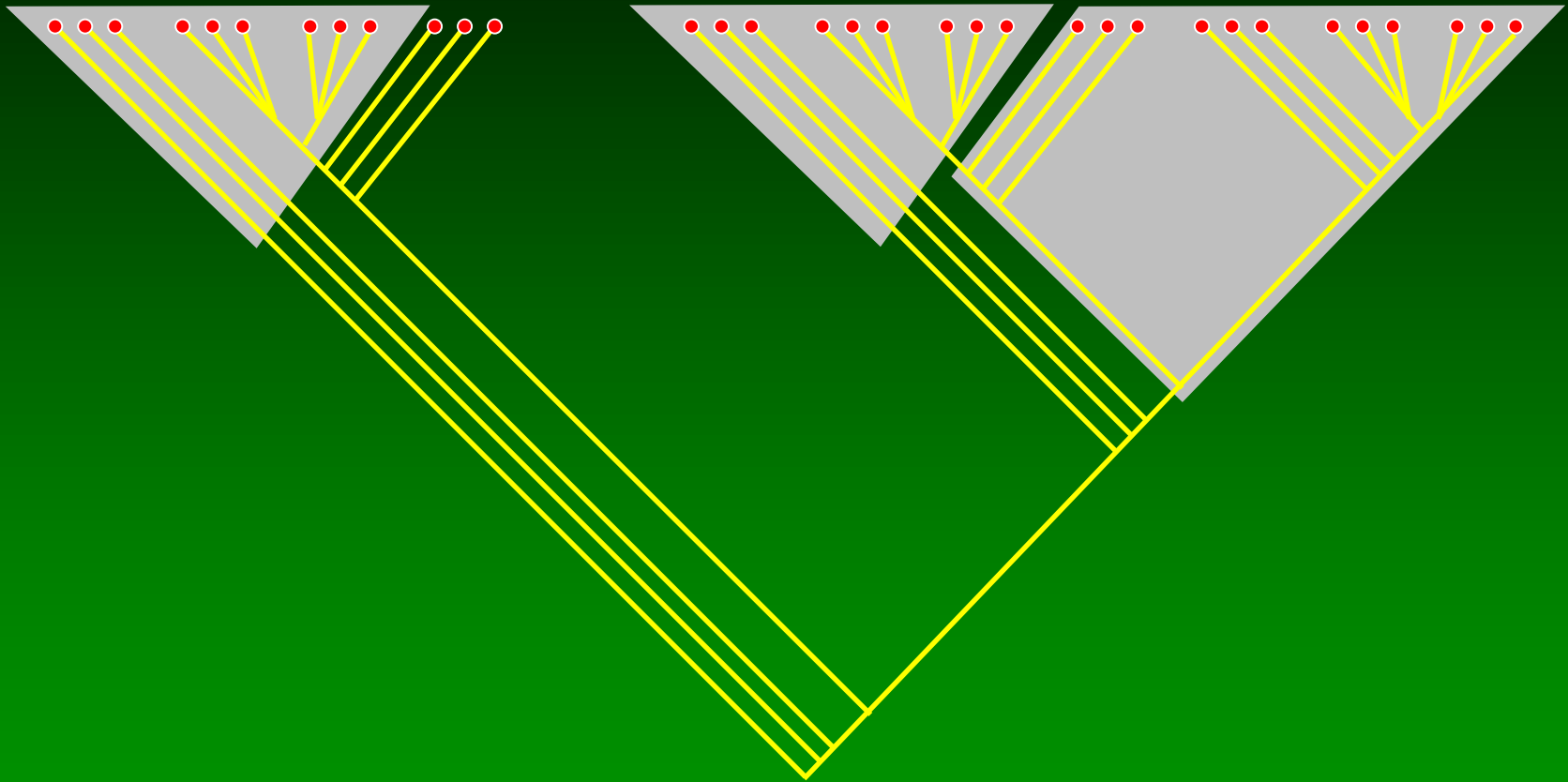
Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

Monofyletický taxon =

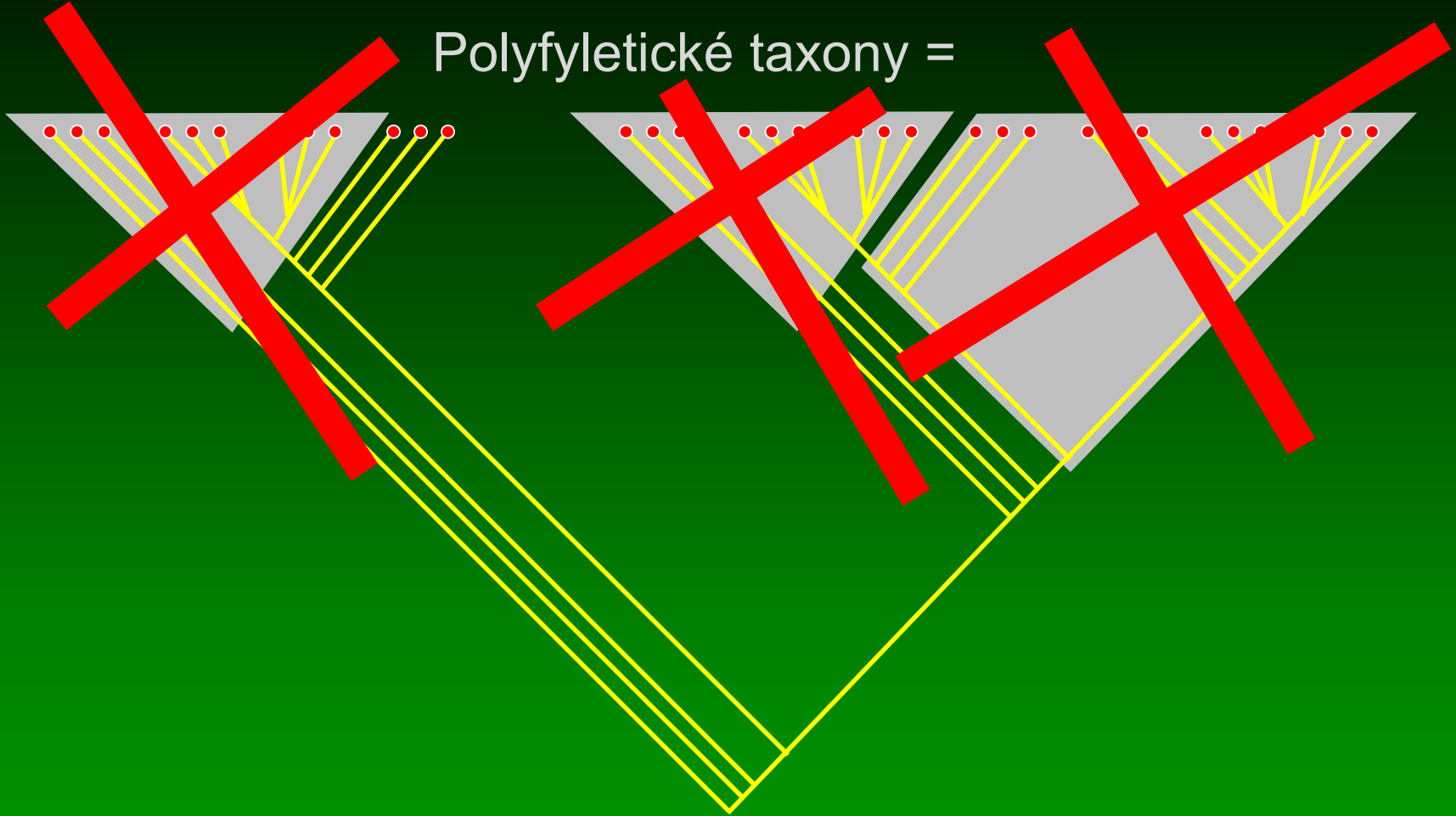
Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

Polyfyletické taxony =

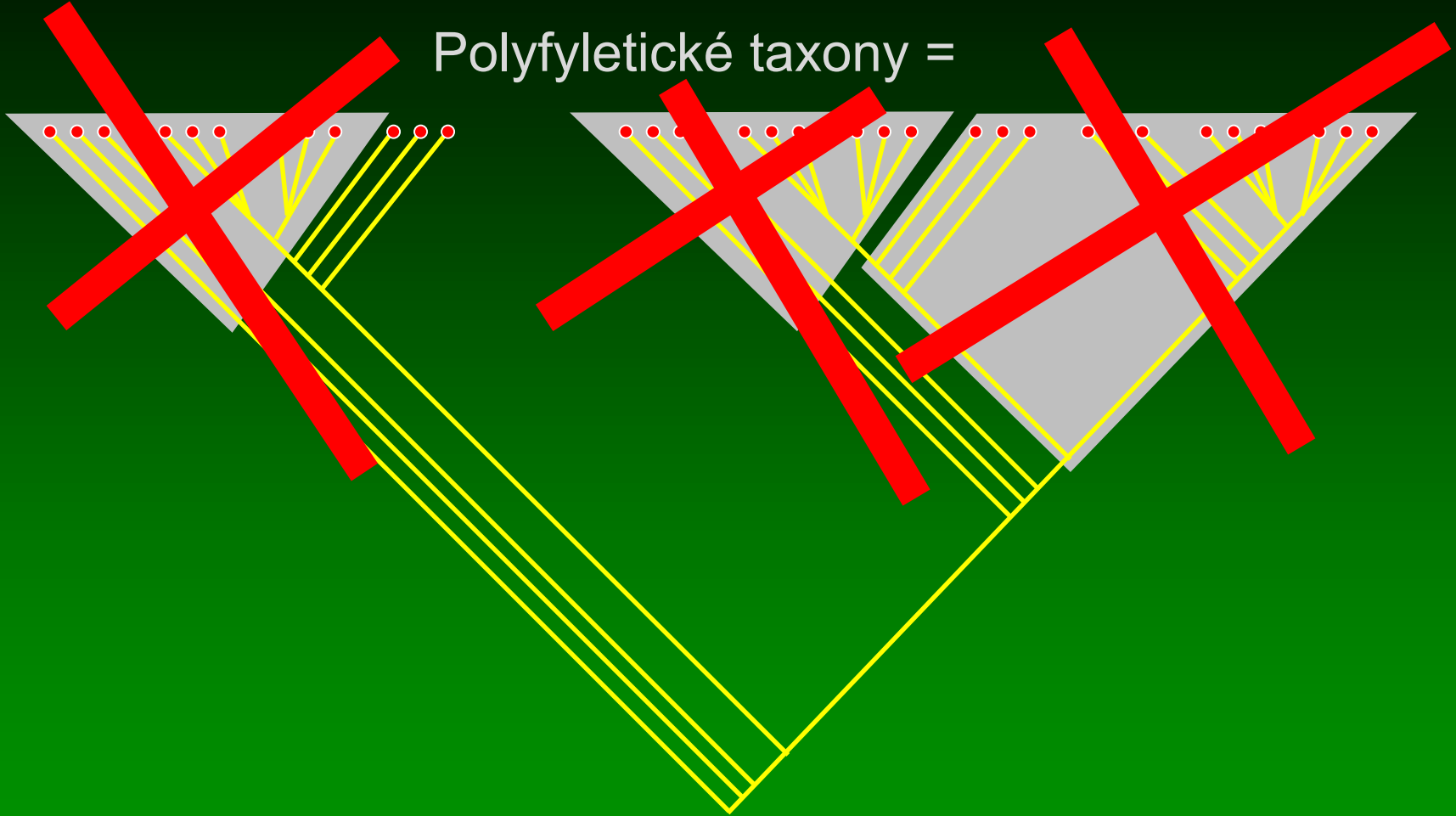
Monofyletické x Parafyletické x Polyfyletické „taxony“

Polyfyletické taxony =

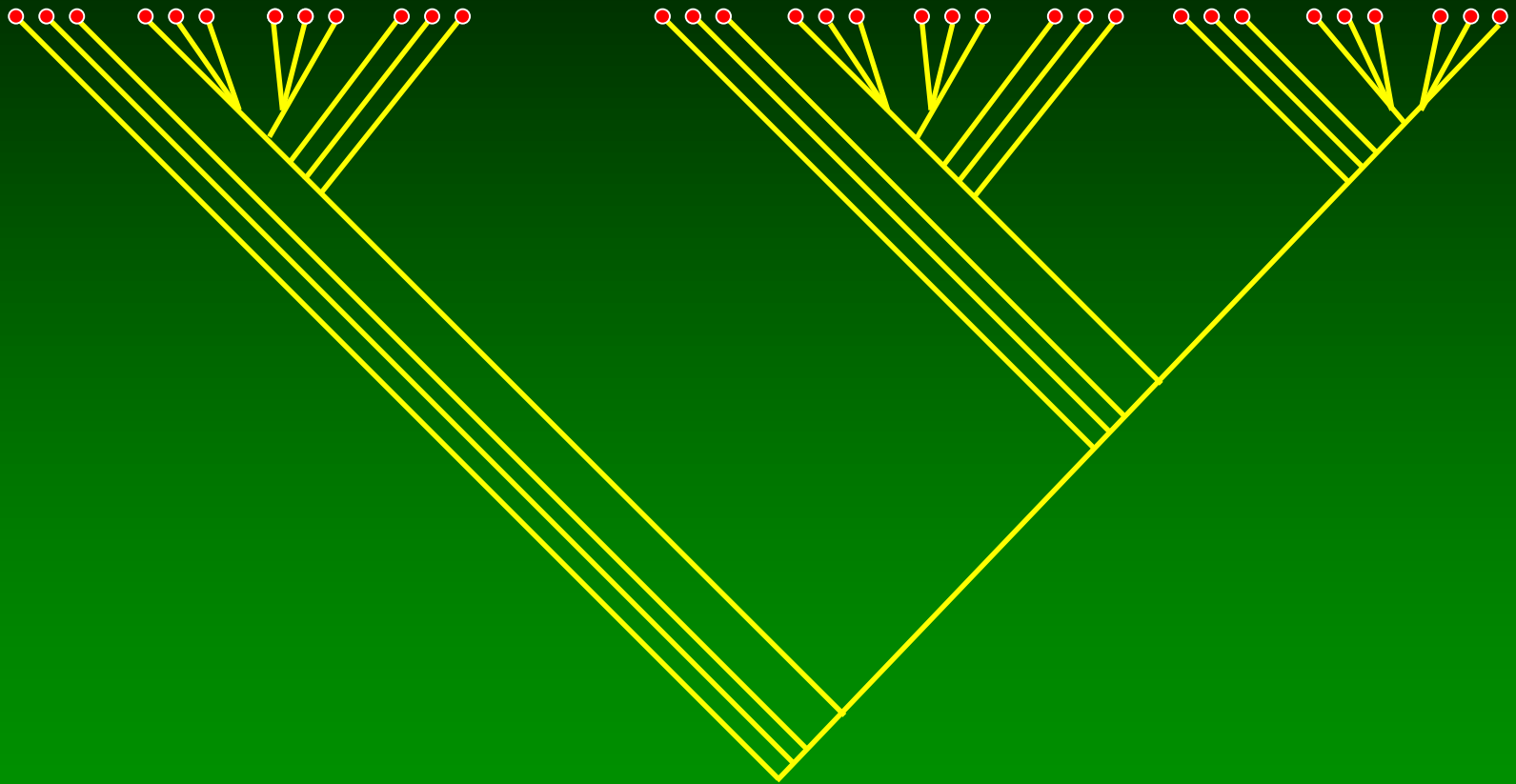

Monofyletické x Parafyletické x ~~Polyfyletické „taxony“~~

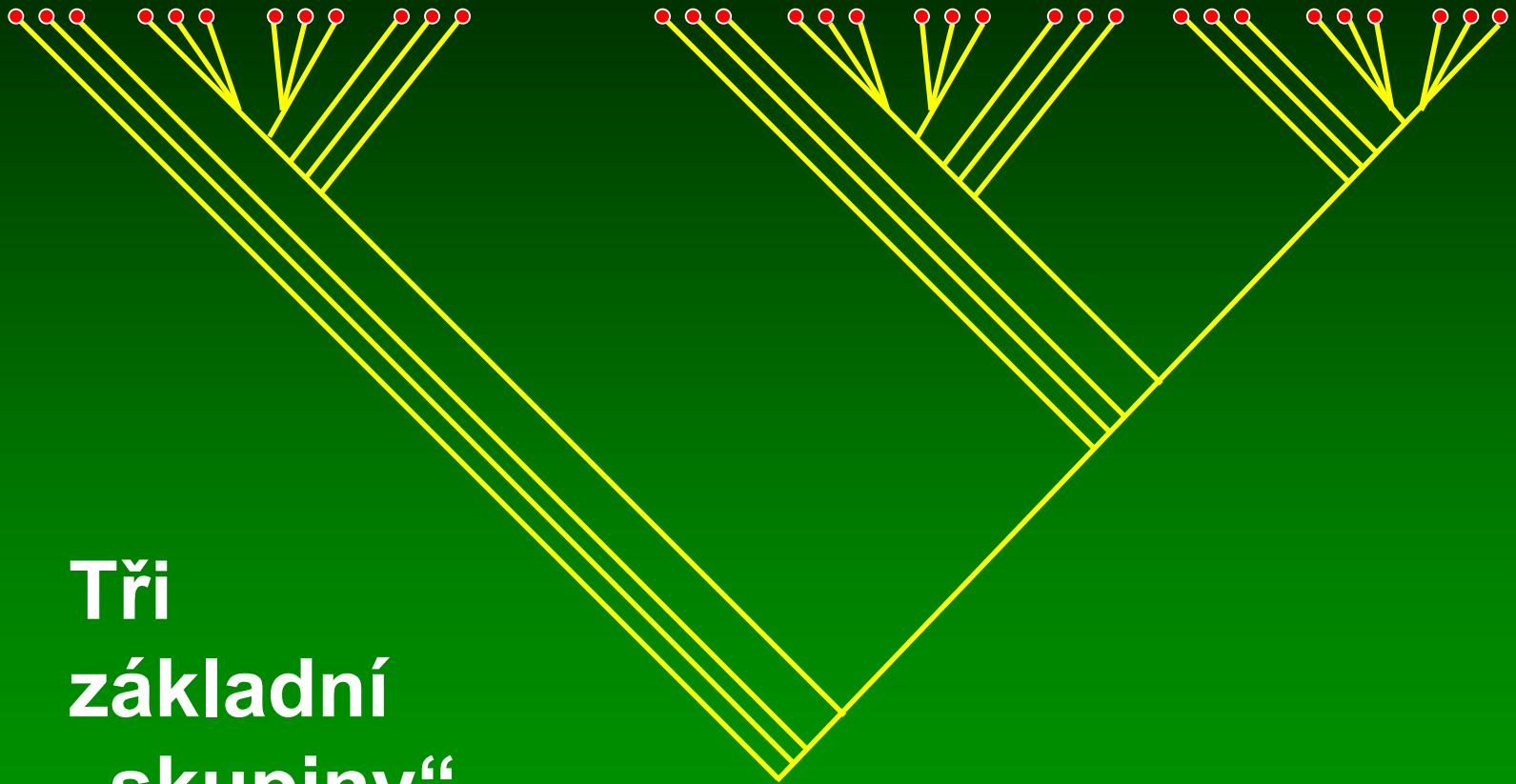
Polyfyletické taxony =

Monofyletické x Parafyletické x ~~Polyfyletické „taxony“~~

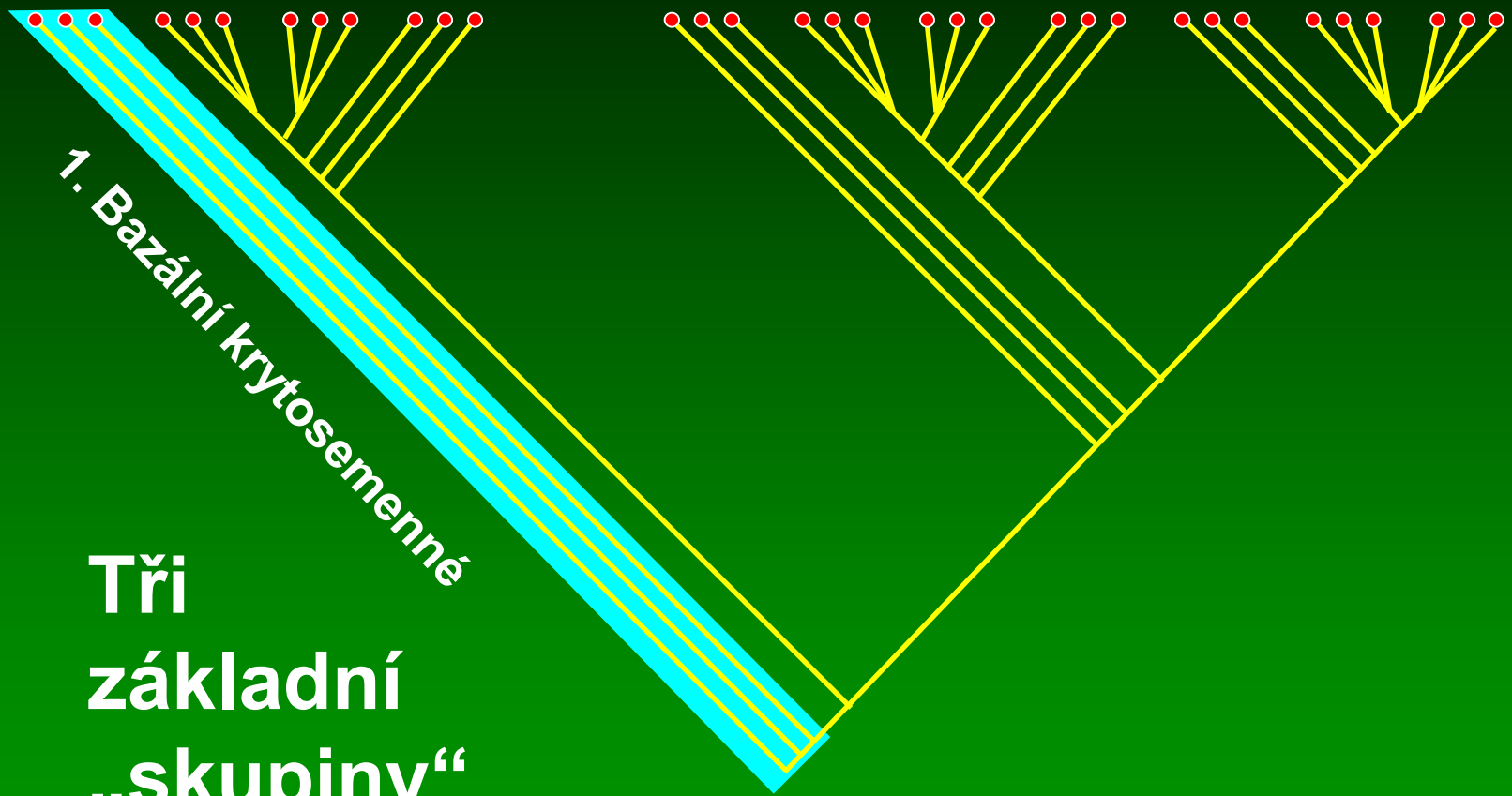
fylogeneze recentních krytosemenných

**Tři
základní
„skupiny“**

fylogeneze recentních krytosemenných

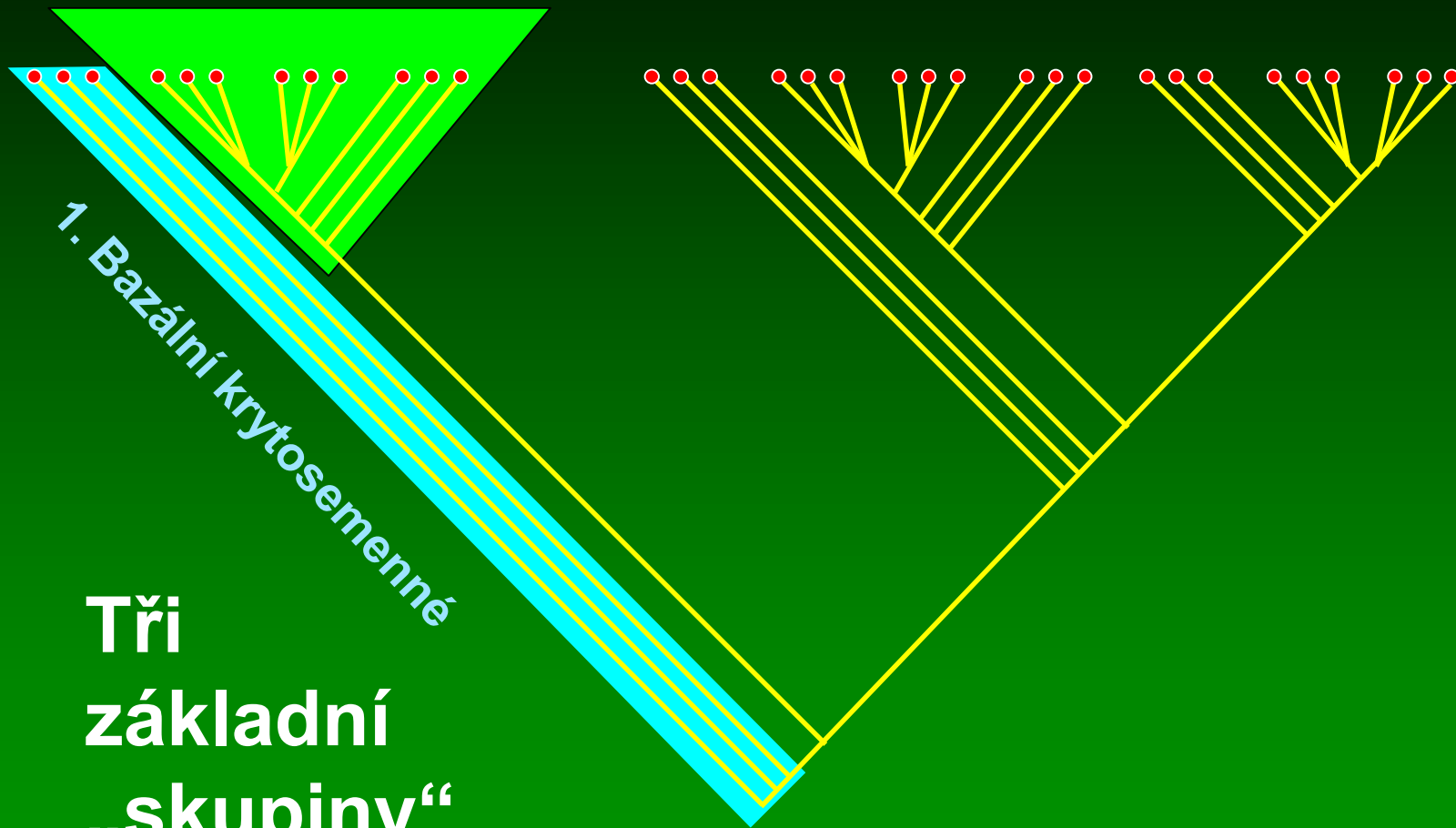

**Tři
základní
„skupiny“**

fylogeneze recentních krytosemenných

2. Jednoděložné

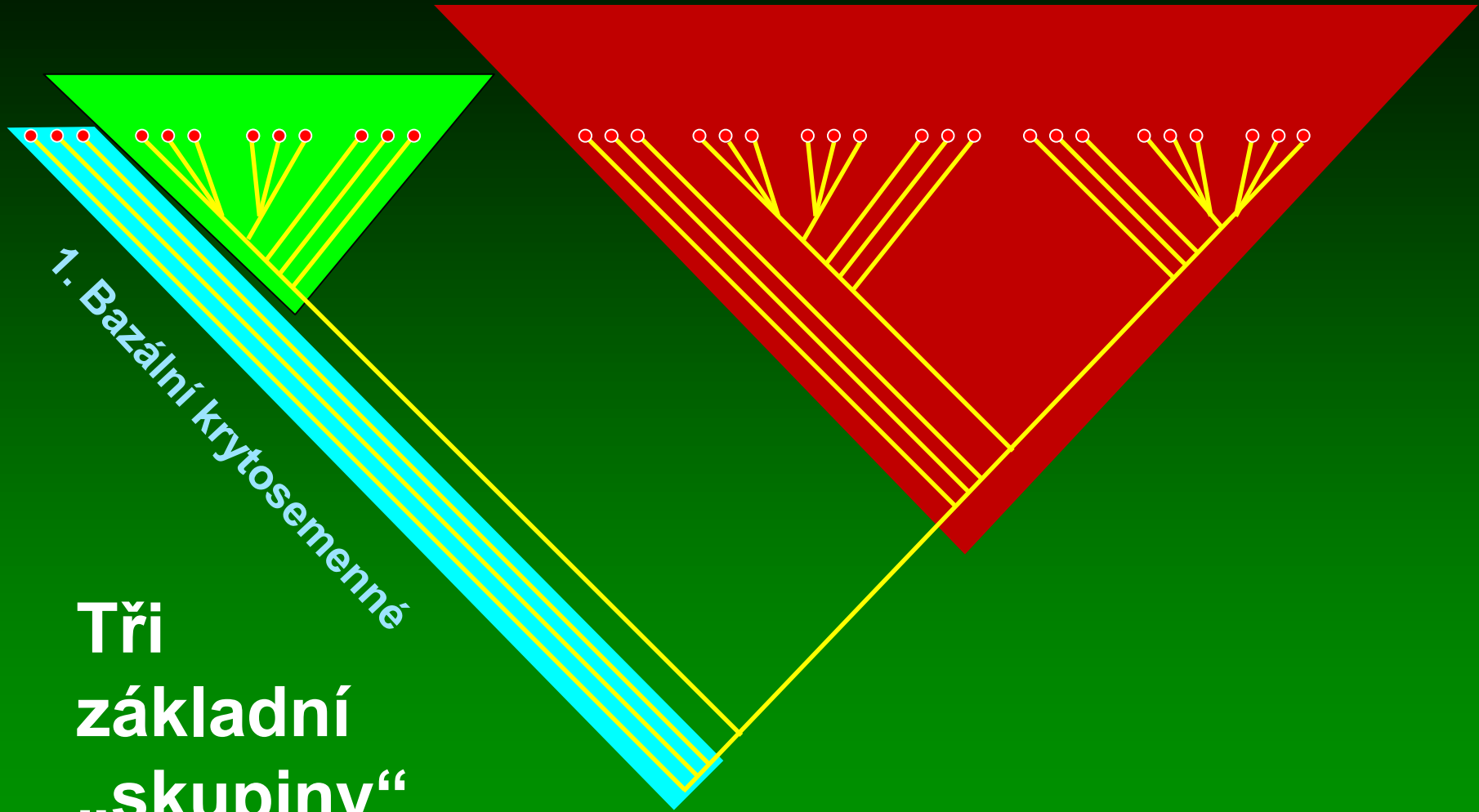

**Tři
základní
„skupiny“**

fylogeneze recentních krytosemenných

2. Jednoděložné

3. Dvouděložné

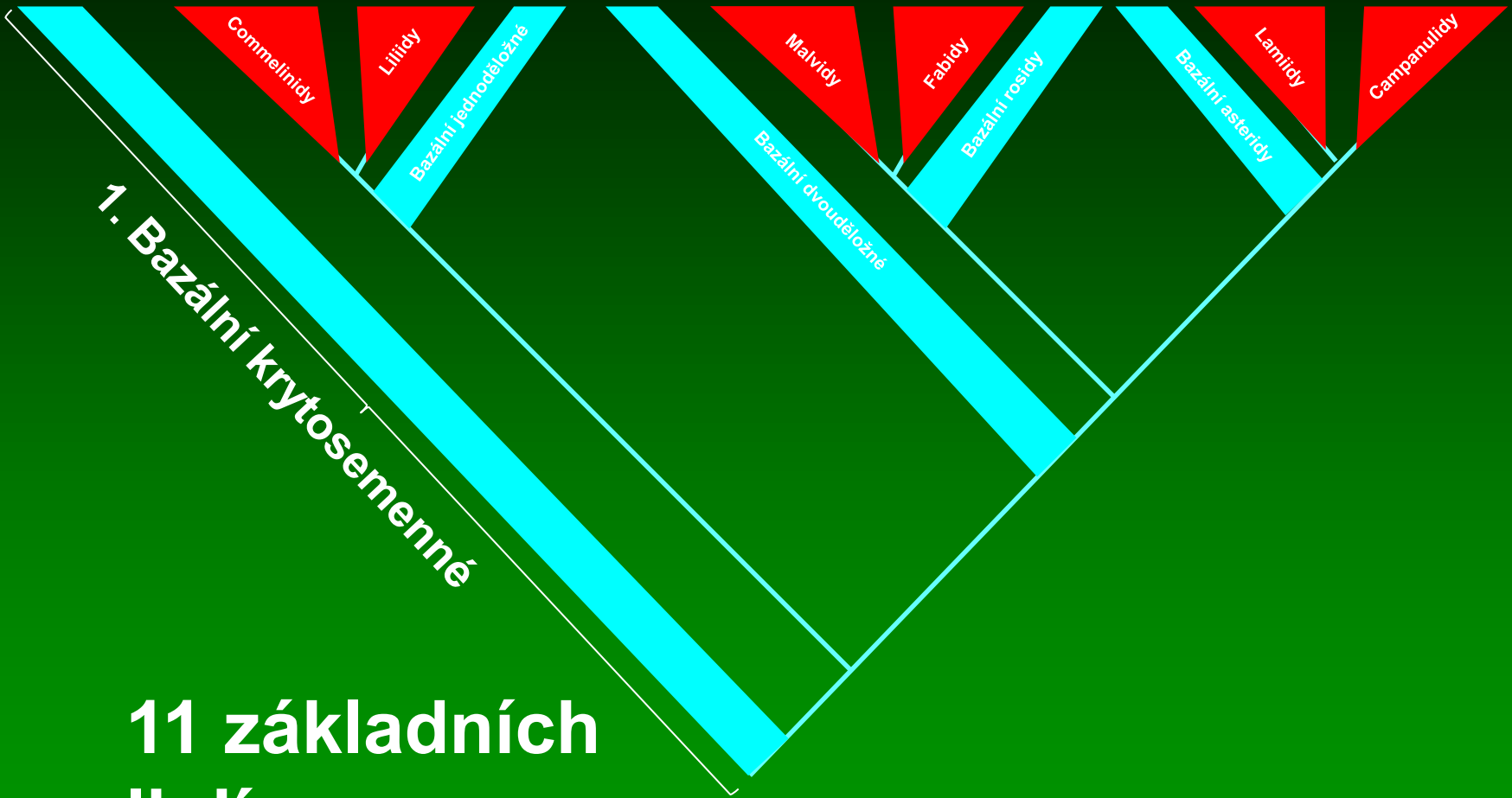

**Tři
základní
„skupiny“**

fylogeneze recentních krytosemenných

2. Jednoděložné

3. Dvouděložné

11 základních
linií

fylogeneze recentních krytosemenných